

**Partikkelit, niiden käyttö ja paikka lauseessa edistyneiden
suomenoppijoiden kirjoituksessa**

Anni Toikka

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli

Suomen kieli ja

suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Turun yliopisto

Huhtikuu 2012

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos/Humanistinen tiedekunta

TOIKKA, ANNI: Partikkelit, niiden käyttö ja paikka lauseessa edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa.

Pro gradu -tutkielma, 106 s., 6 liites.

Suomen kieli

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Huhtikuu 2012

Pro gradu -tutkielmani käsittelee partikkeleita edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa. Tavoitteenani on selvittää, kuinka paljon ja millaisia partikkeleita edistyneet suomenoppijat käyttävät kirjoituksessaan sekä millaisissa lauseasemissa partikkeleita esiintyy heidän teksteissään.

Tutkimus kuuluu suomi toisena kielenä -alaan. Se käsittelee suomen kielen syntaksia ja semantiikkaa. Tutkimus on osa Turun yliopiston Edistyneiden suomenoppijoiden korpus -tutkimushanketta, joka on käynnissä suomen kielen oppiaineessa. Tutkimuksen aineistona on korpukseen kuuluvia edistyneiden suomenoppijoiden kirjoittamia tenttivastauksia ja muiden tekstilajien tekstejä. Tekstejä on yhteensä seitsemältä informantilta.

Tutkimuksessa selviää, että edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkeleita pääasiassa odotuksenmukaisilla paikoilla lauseessa. Vain 9 % kaikista käytetyistä partikkeleista sijaitsee epäodotuksenmukaisella paikalla. Partikkelien paikan valinta näyttää olevan yhteydessä oppijankielen sujuvuuteen: sujuvimmat kirjoittajat käyttävät partikkeleita odotuksenmukaisemmillä paikoilla kuin sujuvuuden suhteen heikommat kirjoittajat.

Tutkimuksessa selviää myös, että partikkelien käytössä on suurta yksilökohtaista vaihtelua. Eniten partikkeleja käytävällä informantilla on 192 virkkeessä 228 partikkelia, vähiten käytävällä 63 partikkelia samassa määrässä virkkeitä. Partikkelien määrällä ei näytä olevan selvää yhteyttä oppijankielen sujuvuuteen.

Edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkelityypeistä ylivoimaisesti eniten fokuspartikkeleita. Toiseksi eniten on konnektiiveja. Modaali- ja sävypartikkeleja on aineistossa niukasti. Eniten käytetyt oppijankielen partikkelit ovat samoja kuin äidinkielisten puhujien yleisimmät partikkelit Parole-korpuksen mukaan.

Epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita on suhteellisesti eniten verbinetisessä asemassa tai aivan lauseen alussa. Suurin osa kaikista partikkeleista sijoittuu loppukenttään, ensimmäisen verbinosan jälkeisiin asemiin. Lauseen loppupuolella olevat partikkelit ovat todennäköisemmin odotuksenmukaisilla paikoilla kuin lauseen alkupuolella olevat.

Asiasanat: edistyneet oppijat, korpustutkimus, sanajärjestys, suomi toisena kielenä, partikkelit

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuksen taustaa	3
1.2 Teoreettiset lähtökohdat	6
1.3 Tutkimusaineisto	7
2 TOISEN KIELEN OPPIMINEN	8
2.1 Keskeiset käsitteet	9
2.2 Toisen kielen oppimisen teorioita	11
2.3 Edistyneet kielenoppijat	14
2.4 Sujuvuus oppijankielessä	18
3 SANAJÄRJESTYS SUOMEN KIELESSÄ	20
3.1 Sanajärjestyksen kuvaukset kieliopeissa	20
3.2 Sanajärjestys ISK:ssa	23
3.3 Kenttäkuvaus	24
3.4 Sanajärjestyksen semantiikkaa	33
4 PARTIKKELIT	34
4.1 Partikkeliryhmät	34
4.2 Partikkelien asema lauseessa	39
4.3 Partikkelien ja adverbien rajanvetoa	40
5 INFORMANTIT	41
5.1 Edistyneiden suomenoppijoiden korpus	41
5.2 Informanttien esittely	42
5.3 Informanttien taustat	44
5.3.1 Informanttien äidinkielet	44
5.3.2 Muut taustatekijät	46
5.4 Sujuvuus informanttien kielessä	48
6 PARTIKKELIT INFORMANTTIEN LAUSEISSA	49
6.1 Aineistossa esiintyvät partikkelit	50
6.2 Partikkelien sijainti	58
6.2.1 Partikkelit avauksessa	59
6.2.2 Partikkelit alkukentässä	61
6.2.2.1 Partikkelit esikentässä	61
6.2.2.2 Partikkelit teemapaikalla	63
6.2.3 Partikkelit loppukentässä	67

6.2.3.1 Partikkelit ensimmäisellä loppupaikalla	69
6.2.3.2 Partikkelit ensimmäisellä verbipaikalla	74
6.2.3.3 Partikkelit toisella loppupaikalla.....	75
6.2.3.4 Partikkelit toisella verbipaikalla.....	79
6.2.3.5 Partikkelit kolmannella loppupaikalla	80
6.2.3.6 Partikkelit neljännellä loppupaikalla.....	81
6.3 Partikkelien epäodotuksenmukainen käyttö	82
7 POHDINTA	84
8 PÄÄTÄNTÖ	99

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuksen taustaa

Tarkastelen tutkimuksessani sanajärjestystä edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa. Tarkastelun kohteena ovat partikkelit. Lisäksi tutkin myös partikkelien käyttöä. Tavoitteeni on selvittää, kuinka paljon ja millaisia partikkeleita oppijat käyttävät ja millaisissa lauseasemissa partikkeleita sijaitsee oppijoiden kirjoitelmissa. Tutkimukseni kuuluu suomi toisena kielenä -alaan. Käytän tästä myöhemmin alalle vakiintunutta lyhennettä S2 (lyhenteistä ja terminologiasta ks. tarkemmin luku 2.1). Kieliopin osa-alueista tutkimukseni sijoittuu lähinnä syntaksin alaan, mutta myös semantiikalla on osuutensa tutkimuksessani.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Kuinka paljon partikkeleita edistyneet suomenoppijat käyttävät kirjoituksessa?
2. Millaisia partikkeleita edistyneet suomenoppijat käyttävät?
3. Millaisissa lauseasemissa oppijat käyttävät partikkeleita?
4. Mitkä tekijät vaikuttavat partikkelien käyttöön ja paikan valintaan?
5. Onko partikkelien käytöllä ja niiden paikan valinnalla yhteys oppijankielen sujuvuuteen?

Edistyneiden oppijoiden suomea ja yleisesti edistyneiden oppijoiden kielimuotoa on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän.¹ Haluan tutkimukseni avulla lisätä tietoa siitä, millaista edistyneiden oppijoiden suomi on. Edistyneet oppijat muodostavat yhtä tärkeän ja lingvistisesti kiinnostavan oppijaryhmän kuin esimerkiksi alkeisoppijatkin, vaikka heidän joukkonsa on vielä verrattain pieni. Edistyneiden suomenoppijoiden joukko kasvaa kuitenkin jatkuvasti. Myöskään akateemista oppijankieltä ei juuri ole tutkittu. Aineistoni koostuu akateemisten opiskelijoiden kirjoitelmista, ja tutkimuksessani selvitänkin myös sitä, millaista on nimenomaan akateeminen oppijansuomi.

¹ Poikkeuksena mainittakoon suomenruotsalaiset, joiden suomen kielen hallintaa on tutkittu niin kaksikielisyyden kuin toisen kielen oppimisen näkökulmastakin.

Suomen kielen sanajärjestystä on tutkittu kielitieteessä paljon. Merkittävimpiä sanajärjestystä koskevia fennistisiä tutkimuksia ovat Maria Vilkunan väitöskirja *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions* (1989) ja Tuomas Huumon väitöskirja *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa* (1997). Vilkuna esittelee teoksessaan suomen sanajärjestystä ja sen variaatiota kokonaisuudessaan. Huumo puolestaan keskittyy tutkimuksessaan erityisesti tila-adverbiaaleihin ja niiden semantiikkaan. Merkittävä sanajärjestystutkimuksen pioneeri on Eeva Lindén (1947), joka on tutkinut muun muassa puhekielen sanajärjestyspiirteitä sekä inversiota. Useissa kontrastiivisissa tutkimuksissa on lisäksi verrattu suomen kielen sanajärjestystä jonkin toisen kielen sanajärjestykseen, esimerkiksi venäjän (Monto 1991), viron (Huumo 1994) ja unkarin (Luostarinen 2008). Aikaisemmat tutkimukset kuuluvat oman tutkimukseni kannalta tärkeään taustakirjallisuuteen. Tärkein lähde työssäni on Iso suomen kielioppi (ISK 2004). Tutkimukseni kannalta tärkeitä tutkimuksia ovat myös Ilmari Ivaskan (2009) ja Niina Salmen (2010) pro gradu -tutkielmat, jotka kuuluvat samaan korpushankkeeseen kuin oma tutkimukseni ja joissa kuvataan siis samojen informanttien oppijankieltä ja sen kehitystä.

Oppijansuomen sanajärjestyksestä ei ole juurikaan julkaistu systemaattista tutkimusta tähän mennessä. Ainoa S2-alaan liittyvä sanajärjestystutkimus on Päivi Raution (1999) pro gradu -tutkielma, joka käsittelee vironkielisten suomenopettajien sanajärjestysongelmia suomen kielessä. Oletan tutkimuksen vähäisyyden johtuvan siitä, ettei sanajärjestys ole etenkin alkeistason S2-opetuksessa kovin keskeinen seikka, koska peruskommunikoinnissa sanajärjestys muuttaa vain harvoin virkkeen merkitystä olennaisesti. Kuitenkin suomen kielelle epätyypillisen sanajärjestyksen käyttäminen voi saada tekstin näyttämään hyvinkin epäsuomalaiselta tai kömpelöltä. Näin on erityisesti edistyneiden suomenoppijoiden kielessä, joka saattaa muilta osin olla jo hyvin lähellä natiivin tuottamaa puhetta tai kirjoitusta. Vastaava piirre suomenoppijan puheessa on prosodia, jonka epätyypillisuus paljastaa nopeasti puhujan ei-äidinkieliseksi, vaikka kieli olisi muuten täysin korrektia ja norminmukaista.

Keskityn tutkimuksessani partikkeleihin ja niiden sijaintiin suomenoppijoiden lauseissa. Partikkelit ovat monessa suhteessa kiinnostava luokka sanajärjestystä tutkittaessa. Partikkelit eivät muodosta lausekkeita eivätkä ole myöskään lausekerakenteen osia. Semanttisesti partikkelit ovat lauseen varsinaisen sisällön ulkopuolella tuomassa jonkinlaista lisämerkitystä siihen. Syntaktisesti partikkelit ovat liitynnäisiä, jotka voivat

liittyä mihin tahansa lauseen elementtiin. (ISK 2004: 771.) Näin ollen partikkelien voi ajatella syntaktiselta kannalta liikkuvan lauseessa vapaammin kuin muiden sanaluokkien sanojen. Semanttisesti partikkelin paikalla on kuitenkin suuri merkitys.² Onkin kiinnostavaa tutkia, miten suomenoppijat hahmottavat partikkelin paikan merkityksen lauseessa.

Selvitän tutkimuksessani, kuinka paljon ja millaisia partikkeleita edistyneiden suomenoppijoiden kirjoittamissa teksteissä on, miten ne sijoittuvat lauseisiin ja miksi ne sijoittuvat niin kuin sijoittuvat. Vastaamalla näihin kysymyksiin yritän samalla osoittaa jotakin yleistä suomen kielen sanajärjestyksen ja partikkelien oppimisesta. Lisäksi selvitän erityisesti sitä, millainen yhteys partikkelien käytöllä ja paikalla on kielen yleiseen sujuvuuteen (sujuvuuden käsitteestä ks. tarkemmin luku 2.4).

Tutkimukseni on sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista. Pyrin löytämään yleisiä tendenssejä koko aineistoni pohjalta kvantitatiivisin metodein mutta tarkastelen yksittäisten informanttien oppijankielen piirteitä myös kvalitatiivisesti.

Esitän seuraavaksi tutkimushypoteesini. Palaan näihin hypoteeseihin ja niiden toteutumiseen luvussa 7. Hypoteesini ovat seuraavat:

1. Edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkeleita pääasiassa odotuksenmukaisissa paikoissa.
2. Partikkelien käytössä ja paikan valinnassa on yksilöllisiä eroja.
3. Partikkelien paikan valinnassa näkyy oppijan taustan vaikutus. Merkittäviä taustatekijöitä ovat esimerkiksi oppijan äidinkieli, muut osattavat kielet ja se, kuinka paljon oppija lukee ja kirjoittaa suomen kieltä.
4. Partikkelien käytöllä on yhteys tekstin yleiseen sujuvuuteen: mitä sujuvampi teksti, sitä enemmän ja monipuolisemmin siinä on partikkeleita ja sitä todennäköisemmin partikkelit sijaitsevat odotuksenmukaisilla paikoilla.

Käytännön syistä rajaan tutkimukseni koskemaan partikkeleista ainoastaan modaali-, sävy- ja fokuspartikkeleita sekä konnektiiveja. Tutkittavana olevat partikkeliryhmät muodostavat liikkuvien partikkeleiden joukon (ISK 2004: 772). Muita partikkeliryhmiä esiintyy lähinnä puheessa (esim. interjektioita), tai ne eivät ole sanajärjestyksen kannalta

² Esimerkiksi fokuspartikkeli *myös* fokusoi eri sanoja eri asemissa. Vrt. esim. *Myös minä rakastan sinua – Minä rakastan myös sinua.*

kiinnostavia (esim. konjunktiot). Liikkuvien partikkelien ryhmän kiinnostavuus syntyy juuri siitä, että niillä ei ole kiinteää paikkaa lauseessa.

1.2 Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ovat kahtaalla. Tutkittaessa toisen kielen oppimista on yhtäältä otettava huomioon oppimiseen – erityisesti kielenoppimiseen – liittyvät teoriat. Toisaalta on tutkittava myös sitä, millainen opittavana oleva ilmiö on lingvistisesti. (Siitonen 1999: 19.) Tutkimukseni teoreettisena taustana on ensinnäkin toisen kielen oppiminen, erityisesti suomen kielen oppiminen toisena kielenä. Toisena teoriapohjana on suomen kielen sanajärjestys ja sen erityispiirteet, varsinkin partikkelien sijoittuminen lauseisiin.

Toisen kielen oppiminen on monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat lukuisat seikat. Oppimista on selitetty monin teorioin. Oma käsitykseni toisen kielen oppimisesta pohjautuu tunnettuun välikieliteoriaan, jota esittelen luvussa 2. Samassa luvussa esittelen tarkemmin toisen kielen oppimisen teoriaa ja siihen liittyvää käsitteistöä sekä erityisesti edistyneiden kielenoppijoiden kieltä ja oppimisprosessia. Lisäksi pohdin oppijankielen sujuvuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Suomen kielen sanajärjestyksen kuvaamisessa tukeudun ISK:n kenttäkuvaukseen (ISK 2004: 1306). Kenttien avulla lauseiden sanajärjestyksestä voidaan kuvata systemaattisesti. Olen valinnut useista mahdollisista sanajärjestyksestä kuvaavista malleista juuri ISK:n mallin, koska koen sen sopivan parhaiten tutkimukseeni. Kenttämallissa yhdistyvät syntaksi ja semantiikka, ja sen avulla pystytään esimerkiksi luokittelemaan kaikkiin lausetyyppisiin kuuluvat lauseet samalla tavalla. Malli on siis hyvin monipuolinen ja systemaattinen. Käsittelen tarkemmin kenttäkuvausta luvussa 3. Samassa luvussa esittelen myös sanajärjestyksen merkitystä semanttisesta näkökulmasta.

Fennistisessä tutkimusperinteessä termi *partikkeli* on saanut vaihtelevia määritelmiä. Perinteisissä kieliopissa partikkeleiksi on luokiteltu kaikki muut sanat kuin verbit ja nominit. Luokitteluperusteena ei näin ole ollut mikään kaikille partikkeleille yhteinen piirre. Partikkeleiksi onkin laskettu kuuluvaksi hyvin monenlaiset sanat: adverbit, post- ja prepositiot, konjunktiot ja interjektiot. Tutkimuksessani tarkoitan partikkeleilla

ISK:ssa esiteltyjä partikkeliryhmiä. Adverbit jätetään tässä luokituksessa pois partikkelien luokasta ja jako alakategorioihin tehdään niin syntaktisin kuin myös funktionaalisin ja pragmaattisin perustein. (ISK 2004: 769.) Esittelen tarkemmin partikkeliryhmiä luvussa 4. Samassa luvussa selvitän myös sitä, millainen on partikkelien asema lauseessa.

1.3 Tutkimusaineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu seitsemän edistyneen suomenoppijan teksteistä. Nämä tekstit on kerätty Turun yliopiston suomen ja sen sukukielten maisteriohjelman opiskelijoilta osaksi Edistyneiden suomenoppijoiden korpusta. Korpushankkeesta kerron enemmän luvussa 5, jossa esittelen myös informantit tarkemmin. Aineistossani on kultakin informantilta kahdenlaisia kirjoitelmia: tenttivastauksia ja muita tekstejä (esimerkiksi osia seminaariesitelmistä tai esseistä). Aineistoni tekstit koostuvat yhteensä 1344 virkkeestä. Olen rajannut aineistoni lyhyimmän yksittäisen tekstin mukaan. Lyhyin teksti on 96 virkettä pitkä. Olen siksi ottanut jokaisesta tekstistä käsiteltäväksi ensimmäiset 96 virkettä saadakseni aineistosta tasaisen. Näin ollen koko aineistoni laajuus on 1344 virkettä.

Kaikki aineiston tekstit ovat akateemista kieltä, mikä on hyvä tiedostaa sekä heikkoutena että vahvuutena. Aineiston heikkous on siinä, että se ei anna kattavaa kuvaa edistyneiden oppijoiden todellisesta kielitaidosta, ainoastaan sen akateemisesta ulottuvuudesta. Aineisto on koottu akateemisille opinnoille tyypillisistä tekstilajeista, joiden kieli on tyyliään muodollista yleiskieltä. Tekstilaji vaikuttaa kielen käyttöön, ja esimerkiksi tenttivastaus tekstilajina poikkeaa varsin paljon esimerkiksi kirjeestä ystävälle ja vielä enemmän epämuodollisesta puheesta. Aineistosta paljastuvat ilmiöt eivät siis välttämättä ole sovellettavissa muihin edistyneiden oppijoiden kielen muotoihin. Toisaalta aineiston vahvuutena voi pitää juuri sitä, että se koostuu vain muutaman tekstilajin teksteistä, koska näin ollen aineistosta saa hyvin tarkan kuvan siitä, millaista on akateeminen oppijansuomi. Akateemista oppijansuomea ei juuri ole tutkittu kielitieteessä aiemmin.³ Kuitenkin akateemisten tekstien tuottaminen on

³ Akateemista kieltä yleensäkin on tutkittu vähän. Suomessa alan tutkimusta ovat tehneet esimerkiksi Eija Ventola ja Anna Mauranen, jotka ovat tutkineet muun muassa akateemista kieltä Suomessa (Ventola–Mauranen 1995) sekä akateemisen retoriikan kulttuurieroja (Mauranen 1992). Lisäksi Minna-Riitta

arkipäivää yhä kasvavalle suomen kielen oppijoiden joukolle. Siksi pidän tärkeänä, että myös tätä alaa tutkitaan.

Kukin informanteistani puhuu eri äidinkieltä. Informanttien äidinkielet ovat englanti, japani, liettua, tšekki, unkari, venäjä ja viro. Oletan äidinkielen olevan yksi kielenoppimiseen vaikuttavista monista tekijöistä. Luvussa 5 esittelen lyhyesti kunkin informantin äidinkielen muutamia erityispiirteitä sanajärjestyksen näkökulmasta.

Varsinaisen aineistoni lisäksi käytän vertailussa myös Parole-korpusta. Parole-korpus on nyky-suomen tekstikorpus, joka on koostettu osana yhteiseurooppalaista Parole-hanketta vuosina 1996–1998. Käytän korpuksen taajuuslaskelmia, kun vertaan oppijoiden käyttämiä partikkeleita äidinkieleltään suomalaisten käyttämiin partikkeleihin. Tutkimuksessani ei ole äidinkielisten suomen puhujien muodostamaa vertailuryhmää, vaan käytän Parole-korpusta, ISK:a ja muita kirjallisia lähteitä sekä omaa intuitiotani apuna aineiston analysoinnissa.

2 TOISEN KIELEN OPPIMINEN

Tässä luvussa esittelen toisen kielen oppimisen teoriaa. Alaluvussa 2.1 avaen tutkimukseni kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Toisen kielen oppimista käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa on paljon termejä ja lyhenteitä. Koko tutkimusala on edelleen verrattain uusi (vrt. Siitonen 1999: 18) joten termien käyttö ei ole täysin vakiintunutta eikä yhdenmukaista. Selvitän monimerkityksellisten termien kohdalla, mitä tarkoitan niillä omassa tutkimuksessani. Alaluvussa 2.2 esittelen erilaisia teorioita, joilla toisen kielen oppimista voidaan selittää. Luvussa 2.3 määrittelen, mitä tarkoittaa *edistynyt oppija*, ja esittelen edistyneiden oppijoiden kielen piirteitä aiemmin tehtyjen tutkimusten avulla. Viimeisessä alaluvussa 2.4 pohdin sujuvuuden käsitettä ja sen testaamista oppijankielestä.

Luukka on tutkinut tekstuaalisia, interpersonaaalisia ja kontekstuaalisia piirteitä tieteellisissä teksteissä (Luukka 1992).

2.1 Keskeiset käsitteet

Toisen kielen oppimista tutkivaan alaan viitataan tavallisesti termillä *second language acquisition* tai lyhenteellä SLA. Tämän kansainvälisen termin rinnalla käytän tutkimuksessani myös kotimaisessa tutkimuksessa ja opetuksessa yleistä lyhennettä S2, joka viittaa juuri suomeen toisena kielenä. Mainittu 'toinen' kieli voi tarkoittaa yhtä hyvin oppijan toista, kolmatta kuin vaikka neljättäkin kieltä. Kyseessä on oltava jokin muu kuin ensimmäisenä opittu kieli, äidinkieli. Termillä SLA voidaan tarkoittaa toisen kielen oppimisen lisäksi vieraan kielen oppimista. (Ellis 2008: 5–6.) Etenkään kansainvälisessä kirjallisuudessa ei useinkaan tehdä eroa näiden kahden välille ja myös suomalaisissa tutkimuksissa termejä käytetään osittain päällekkäin. Termeillä voidaan kuitenkin nähdä olevan pieni periaatteellinen ero: *toinen kieli* tarkoittaa kieltä, jota opitaan kohdekielisen kieliyhteisön parissa (esimerkiksi suomea Suomessa), kun taas *vieras kieli* on sellainen kieli, jota opitaan muussa kuin kohdekielisessä maassa (esimerkiksi englantia Suomessa). (Latomaa–Tuomela 1993: 238–243.) Tässä työssäni tutkin nimenomaan oppijoita, jotka opiskelevat suomea toisena kielenä. Suomi vieraana kielenä -tutkimusala tutkii suomen oppimista ja opetusta muualla maailmassa. Kaikki informanttini ovat kuitenkin aikanaan aloittaneet suomen kielen opiskelun nimenomaan vieraana kielenä omassa kotimaassaan. Haluan tehdä tämän eron toisen ja vieraan kielen oppimisen välille, sillä oletan oppimisen poikkeavan ainakin jossain määrin toisistaan kohdekielisessä maassa ja muualla.

Vaikka SLA-termin sana *acquisition* viittaa nimenomaan kielen omaksumiseen, käytän itse mieluummin sanaa *oppia*. Kansainvälisessä tutkimuksessa ei tässäkään kohta aina tehdä eroa kahden eri termin, *oppimisen* (engl. *learning*) ja *omaksumisen* (engl. *acquisition*) välille (ks. esim. Cook 1996: 6–7; Ellis 2008: 6). Näillä termeillä voidaan nähdä olevan sellainen ero, että *omaksumista* käytetään ensikielen yhteydessä ja *oppimista* toisen ja vieraan kielen yhteydessä. Omaksuminen on siis oppimista ilman opetusta (äidinkieli) ja oppiminen oppimista opetuksen tukemana. Termien tarkka erillään pitäminen on mahdotonta, sillä erityisesti kieltä luonnollisessa kieliympäristössä (esim. suomea Suomessa) oppivien oppijoiden kielitaito kehittyy monin eri keinoin. He oppivat kieltä sekä eksplisiittisen opetuksen avulla että kieliympäristöä tarkkailemalla ja siinä elämällä. Ajattelen omaksumisen kuitenkin tarkoittavan vain ensikielen

omaksumista ja käytän tutkimuksessani termiä *oppiminen* tarkoittamassa S2-oppijoiden kaikin tavoin tapahtuvaa kielitaidon kehittymistä.

SLA-tutkimuksessa toistuvat lyhenteet L1, L2, NL, TL, NS ja NNS. L1 tarkoittaa oppijan äidinkieltä eli lähdekieltä, josta käytetään myös nimitystä *native language* (NL). L2 tarkoittaa opittavaa kieltä eli kohdekieltä (*target language*, TL). NS taas on lyhenne sanoista *native speaker* (jonkin kielen äidinkielen puhuja) ja NNS sanoista *non-native speaker* (kohdekieltä toisena tai vieraana kielenä puhuva). Lyhenteen NNS käyttö on jossain määrin vakiintumatonta, sillä useissa tutkimuksissa sitä käytetään myös lyhenteenä sanoista *near-native speaker*, joka tarkoittaa kielitaidoltaan lähes natiivinkaltaista kielenpuhujaa. (Ks. esim. Cook 1996: 7; Ellis 2008: 56–57, 67; Gass–Selinker 1994: 4–5; Ringbom 1993: 5.)

Välikieli on kielenoppimiseen liittyvä termi, joka on esillä suuressa osassa L2-tutkimuksia. Välikielillä tarkoitetaan sellaista oppijan kielimuotoa, joka on siinä mielessä lähdekielen ja kohdekielen välissä, että se sisältää piirteitä kohdekielen lisäksi myös oppijan lähdekielestä. Välikieli on kuitenkin itsenäinen kielimuotonsa. (Ks. esim. Gass–Selinker 1994: 11; Sharwood Smith 1994: 7–8.) (Ks. lisää välikielystä kielenoppimisteorian luku 2.2.)

Oppijan kielimuodosta käytettävät nimitykset ovat aiheuttaneet keskustelua. Englanninkielinen termi *interlanguage* on saanut vastineikseen *välikielen* lisäksi muun muassa nimitykset *välivaihekieli*, *vierassuomi* ja *ulkomaalaisuomi*. *Learner languagesta* taas on käytetty suomenkielisiä vastineita *oppijankieli* ja *oppijansuomi*. (Latomaa 1996: 98.) Jotkut tutkijat pitävät *välikieltä* terminä epäonnistuneena sen arvottavan luonteen vuoksi (esim. Lauranto 1997: 40–42). Jokseenkin harhaanjohtavia nimityksiä oppijan kielimuodosta ovat myös *vierassuomi* ja *ulkomaalaisuomi*. Ne luovat helposti mielikuvan kielenoppijoista muukalaisina, jonkinlaisina kieliyhteisön ulkopuolisina olentoina. *Ulkomaalaisuomi* on harhaanjohtava siksikin, että moni kielenoppija on suomen kansalainen. *Oppijankieli* ja *oppijansuomi* ovat edellisiä vaihtoehtoja neutraalimpia, mutta niilläkin on omat ongelmansa. Näiden termien kohdalla joudutaan lopulta kohtaamaan samat kysymykset kuin välikieltä pohdittaessa: Missä vaiheessa oppijansuomi muuttuu suomeksi? Milloin välikielystä tulee ”oikea” kieli? (Latomaa 1996: 98.) Käytän tutkimuksessani termiä *oppijankieli*, koska pidän sitä eri nimitysmahdollisuuksista neutraaleimpana.

Input (syötös), *intake* ja *output* (tuotos) ovat myös olennaisia termejä SLA-alalla. *Inputilla* viitataan kaikkeen siihen kieliaineeseen, jota kielenoppija kohtaa, puhuttuun tai kirjoitettuun (Ellis 2008: 205). *Intake* tarkoittaa sitä osaa syötöksestä, jonka kielenoppija jollain lailla hyödyntää (Sharwood Smith 1994: 8–9). *Tuotos* on oppijan tuottamaa kieltä, suullista tai kirjallista (Martin 2003: 95).

2.2 Toisen kielen oppimisen teorioita

Kun puhutaan kielen oppimisen teorioista, on aluksi selvitettävä, mitä kielen oppiminen oikeastaan on. Nähdäänkö kielen oppiminen kielitiedon lisääntymisenä vai kielitaidon kohentumisena? Vai onko kielen oppiminen vielä jotakin muuta kuin tietoa ja taitoa? Kielitiedon ja -taidon välistä suhdetta on kuvattu monin tavoin ja erilaisin termein. Osa teorioista korostaa vahvasti oppimisen tietoista puolta, deklaratiiivista tietoa tai eksplisiittistä oppimista. Toiset taas painottavat oppimisprosessin tiedostamatonta osaa, proseduraalista tietoa tai implisiittistä oppimista. (Ks. esim. Jaakkola 1997: 31–33.) Teorioita yhdistelemällä voidaan todeta, että kielen oppimiseen liittyy aina nämä kaksi puolta, jotka voivat toimia vuorovaikutuksessa keskenään (Jaakkola 1997: 51).

Riippumatta siitä, mihin teoriaan nojautuen toisen kielen oppimista tutkitaan, kielen oppiminen on aina monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat useat eri tekijät. Näitä tekijöitä voidaan luokitella monin tavoin, esimerkiksi jakamalla ne ulkoisiin, sisäisiin ja yksilöllisiin (ks. esim. Ellis 2008: 203).

Ulkoiset tekijät (*external factors*) liittyvät oppimisympäristöön. Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat sosiaaliset tekijät sekä syötös ja vuorovaikutus (*input* ja *interaction*). Sosiaalisella kontekstilla on oppimisen kannalta huomattavasti vaikutusta: oppiminen on erilaista luonnollisessa ympäristössä (*natural setting*) kuin luokkahuoneympäristössä (*educational setting*). Tutkimukseni informantit opiskelevat suomea yliopistossa ja oppivat siis kieltä tavallaan luokkahuoneympäristössä. Toisaalta heidän opiskelunsa sisältää paljon muutakin kuin suoranaista kielen opiskelua: he osallistuvat suomenkielisille luennoille, joilla käsitellään erilaisia kielen ja kulttuurin teemoja. Lisäksi kaikki informantit asuvat Suomessa ja altistuvat siksi koko ajan kielelle luonnollisessa ympäristössä. Siksi voidaan sanoa, että informanttien oppiminen on

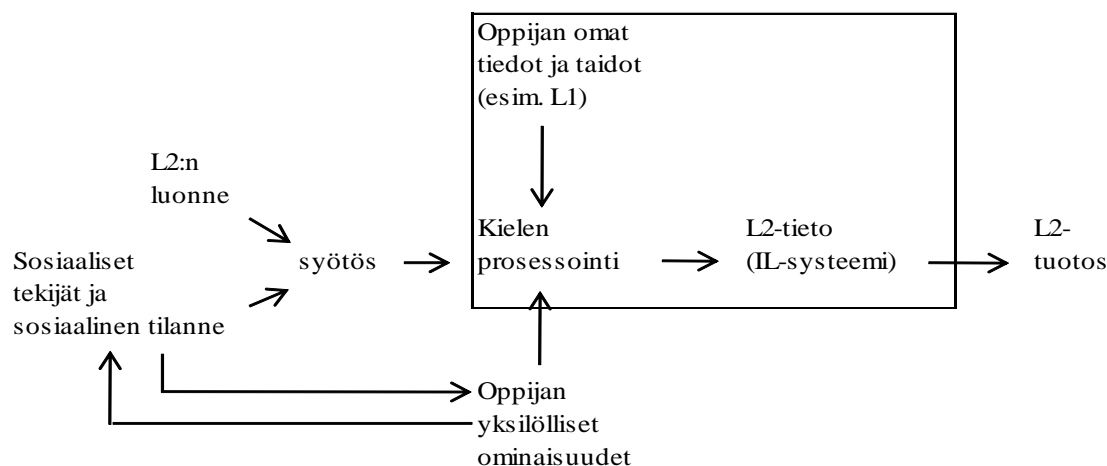
pitkästi luonnollista oppimista. Syötös ja vuorovaikutus ovat tekijöitä, joissa määrän lisäksi merkittävää on laatu; mahdollisimman suuri määrä kohdekielistä syötöstä ei välttämättä takaa tehokasta oppimista. (Ellis 2008: 288–290; Gass–Selinker 1994: 196–221.)

Sisäisillä tekijöillä (*internal factors*) tarkoitetaan oppijan erilaisia mentaalisia prosesseja, joita tutkimalla voidaan paremmin ymmärtää toisen kielen oppimista. Sisäisiin tekijöihin liittyy esimerkiksi siirtovaikutuksen käsite (*transfer*). Siirtovaikutuksella voidaan tarkoittaa kaikkea sitä vaikutusta, mitä kaikilla oppijan osaamilla kielillä on L2:n oppimiseen. Yleensä puhutaan kuitenkin nimenomaan äidinkielen siirtovaikutuksesta. Jos halutaan korostaa siirtovaikutuksen olevan luonteeltaan negatiivista, voidaan puhua *interferenssistä*, joka siis on oppimisen kannalta haitallista siirtovaikutusta. Siirtovaikutuksen käsite korostui varhaisessa SLA-tutkimuksessa. Äidinkielen katsottiin olevan suurin yksittäinen syy oppijankielessä esiintyviin virheisiin. Tämä käsitys vaikutti osaltaan virheanalyysin syntyyn. Nykytutkimuksessa ei ole yhtä ainoaa suhtautumistapaa siirtovaikutukseen. Yleisesti ottaen äidinkielen vaikutusta ei haluta ylikorostaa muttei myöskään täysin unohtaa. (Ellis 2008: 41–43, 345–351.) Positiivista siirtovaikutusta on tutkinut esimerkiksi Annekatrin Kaivapalu (2005), jonka väitöskirja (Lähdekieli kielenoppimisen apuna) osoittaa, miten L1 voi hyvällä tavalla vaikuttaa L2:n oppimiseen. Kaivapalun tutkimuksen taustalla on Scott Jarvisin tutkimukset (ks. esim. Jarvis 2000). Jarvis on yksi lähdekielen siirtovaikutuksen tutkimuksen pioneereista. Omassa tutkimuksessani pidän oppijoiden äidinkieltä yhtenä merkittävänä oppimiseen vaikuttavana tekijänä muiden joukossa (ks. lisää luku 5.3.1).

Yksilöllisissä eroissa on kyse kaikista ei-kiellellisistä tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa kielen oppimiseen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi oppijan ikä, sukupuoli, persoonallisuus, yleinen älykkyys, kielellinen lahjakkuus, oppimisstrategiat ja motivaatio. (Ellis 2008: 643–645; Gass–Selinker 1994: 232–269.) Työssäni en tutki yksilöllisten erojen vaikutusta oppimiseen, vaikka uskonkin niiden aivan varmasti vaikuttavan oppimiseen.

Kielen oppimisen prosessin monimutkaisuutta voidaan havainnollistaa esimerkiksi kuviolla 1 (s. 13), jonka Siitonen (1999) on muotoillut eri lähteiden ja omien opetuskokemustensa perusteella. Oppimisprosessissa vaikuttavat aina monet tekijät.

Kuviossa ulkoisia tekijöitä ovat opittavan kielen luonne, sosiaaliset tekijät ja oppijan yksilölliset ominaisuudet. Sisäisiä tekijöitä ovat oppijat omat tiedot ja taidot, esimerkiksi hänen äidinkiелensä. Kun oppija näiden erilaisten vaikutusten alaisena prosessoi opittavaa kieltä, hänen oma välikielensä muotoutuu ja hän tuottaa opittavaa kieltä oman välikielensä mukaisesti. (Siitonen 1999: 28.)

KUVIO 1. Kielenoppimiseen vaikuttavat tekijät (Siitonen 1999: 28).

Välikieliteoria on saanut paljon huomiota siitä lähtien, kun Larry Selinker ensimmäisen kerran esitteli sen vuonna 1972 artikkelissaan *Interlanguage*. Välikieliteoriassa oppijankieli nähdään jatkumona. Välikieli on oma itsenäinen kielimuotonsa, joka on irrallaan kohdekielestä ja jolla on omat sääntönsä. Välikieliteorian mukaan oppijan tuottamat lauseet heijastavat hänen senhetkistä väliaikaista kielimuotoaan enemmän kuin jonkinlaista epätäydellistä kohdekieltä. (Selinker 1972; Cook 1996: 8–9.) Välikielen jatkumoluonne tarkoittaa sitä, että oppijan oppiessa lisää hänen kielitaitonsa muuttuu ja kehittyy. Voidaan puhua pikemminkin sarjasta välikieliä kuin yhdestä ainoasta välikielimuodosta. (Ellis 1994: 30, 350–353; Ellis 2008: 559–560.) Merkittäviä välikieliteoriaan liittyviä käsitteitä ovat siirtovaikutuksen lisäksi esimerkiksi *fossilisaatio* ja *yliyleistäminen*. Ensimmäisellä viitataan siihen, että usein saman L1:n puhujilla on samanlaisia fossiloituneita muotoja tai virheitä välikielissä, kun he tuottavat jotain tiettyä L2:ta. *Yliyleistäminen* taas tarkoittaa sitä, että oppija yleistää jonkin oppimansa säännön koskemaan jotain sellaista tilannetta, jossa kyseinen sääntö ei todellisuudessa päde. (Selinker 1972: 215–218.)

Välikieliteoriaa on Suomessa kritisoinut esimerkiksi Yrjö Lauranto. Hänen mielestään koko *välikieli*-termi on harhaanjohtava, sillä se eristää oppijankielen kohdekielestä ja sen äidinkielisistä puhujista. Lauranto kysyy, milloin oppijan voi sanoa saavuttaneen kohdekielen taidon ja päässeensä eroon välikielestä. Hän pitää koko termiä arvottavana: *välikieli* viittaa sanana siihen, ettei esimerkiksi suomenoppija puhu ”oikeaa” suomea vaan kohdekieli suomen ja lähtökielimuodon välissä olevaa kieltä. (Lauranto 1997: 40–42.) Vaikka *välikieli* ei termin nimenä olisikaan erityisen onnistunut, oma käsitykseni kielenoppimisesta pohjaa vahvasti kyseiseen teoriaan. Puhuessani oppijankielestä tarkoitan nimenomaan oppijan senhetkistä välikielimuotoa.

Tutkimuksessani tarkastelen hieman kielenoppijoiden lähdekieliä ja niiden vaikutusta oppijankielisiin tuotoksiin. Lähdekielen vaikutusta kielen oppimiseen on tutkinut esimerkiksi Kaivapalu (2005) (ks. edellä s. 12). Kaivapalun mukaan lähdekielen vaikutus oppimiseen ja kohdekielen tuottamiseen on monimutkaisempi ilmiö kuin vain elementtien siirtäminen yhdestä kielestä toiseen. Tästä syystä hän käyttääkin termiä *lähdekielen vaikutus* mieluummin kuin termiä *siirtovaikutus*. (Kaivapalu 2005: 30.)

2.3 Edistyneet kielenoppijat

SLA-alalla on perinteisesti keskitytty tutkimaan alkeisoppijoiden kieltä ja heidän kielenoppimistaan. Edistyneiden oppijoiden kieltä on tutkittu vain vähän. Kiinnostus edistyneiden oppijoiden ja lähes natiivinkaltaisten oppijoiden kieltä kohtaan on kuitenkin lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Kansainvälisesti merkittäviä edistyneiden oppijoiden tutkijoita ovat esimerkiksi René Coppieters (1987) ja David Birdsong (1992), jotka ovat tahoillaan tutkineet sitä, miten toisen kielen oppijat voivat saavuttaa sellaisen kielitaidon tason, että heitä voidaan pitää natiivin kaltaisina kielenkäyttäjinä. Suomessa edistyneiden oppijoiden kieltä on tutkinut esimerkiksi Kirsti Siitonen (1999), joka väitöskirjassaan tutkii sitä, miten edistyneet suomenoppijat oppivat suomen kielen *U*-verbijohdoksia ja niiden syntaksia. Edistyneiden ja lähes natiivinkaltaisten englanninpuhujien kieltä ovat Suomessa tutkineet esimerkiksi Ann-Christin Miemois (1993), Tove Söderman (1993) ja Tove Waller (1993). Nämä tutkimukset on koottu Håkan Ringbomin toimittamaan teokseen. Ringbom on tutkinut myös esimerkiksi kaksikielisyyttä (1985) ja kolmannen kielen vaikutusta kielenoppimiseen (2007).

Merkittävää työtä ovat tehneet myös Jyväskylän yliopiston Cefling-hankkeen tutkijat, jotka ovat tutkineet esimerkiksi kielitaidon kehittymistä kielitaitotasolta toiselle ja näin ollen tutkineet myös sellaisia suomenoppijoita, jotka ovat kielitaidoltaan ylimmillä tasoilla (ks. lisää kielitaidon tasoista s. 16–18) (Cefling 2012). Edistyneiden oppijoiden kielen tutkimuksiin kuuluvat myös kaikki Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksesta julkaistut tutkimukset (ks. lisää luku 5.1).

Kun puhutaan esimerkiksi suomen kielen alkeisoppijoista, edistyneistä oppijoista tai natiivinkaltaisista kielenpuhujista, on jollain tavalla pystyttävä määrittelemään, mitä näillä erilaisilla kielitaidon tasoilla tarkoitetaan. Määrittelemisen on ongelmallista kielenoppimisen jatkumoluonteen vuoksi. Oppijan kielimuoto on jatkuvassa muutoksen tilassa, ja onkin mahdotonta osoittaa tarkkaa hetkeä, jolloin oppija siirtyy kielitaidon tasolta toiselle. Kielitaidon osa-alueet – lukeminen, kuunteleminen, puhuminen ja kirjoittaminen – kehittyvät eri oppijoilla eri tahtiin. Esimerkiksi edistyneiden oppijoiden joukkoon voi kuulua sekä suullisesti hyvinkin taitavia kielenpuhujia, joilla on vaikeuksia kirjoittamisessa, että kirjoittamisen lähes natiivinkaltaisesti hallitsevia oppijoita, joille puhetilanteet tuottavat hankaluuksia. Määriteltäessä tasoja (tässä tapauksessa edistyneiden oppijoiden joukkoa) on tärkeä pitää mielessä, että tasoryhmä on aina heterogeeninen oppijoiden joukko. Tasoryhmä koostuu yksilöistä, joista kullakin on käytössään oma välikielensä, joka muuttuu omaan tahtiin. (Ks. myös Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaidon tasojen ja YKI-testin tasojen määritelmät jäljempänä s. 17.)

Joitain yleistyksiä voidaan toki tehdä kielitaitotasosta. Ringbom on pyrkinyt määrittelemään lähes syntyperäisen puhujan (*near-native speaker*, *NNS*) kielitaidon tasoa kielen eri osa-alueiden perusteella. Hän luo kuvan siitä, millaiset taidot NNS:llä on lukemisessa, puheen ymmärtämisessä, puhumisessa ja kirjoittamisessa. Ringbomin mukaan NNS:llä on erittäin hyvä lukutaito, jopa täysin natiivinkaltainen lukutaidon taso on mahdollista saavuttaa. NNS ymmärtää hyvin normaalia puhekieltä, mutta joitain vaikeuksia saattavat tuottaa esimerkiksi puhekielen alueellinen ja sosiaalinen vaihtelu. Puhuessaan NNS voi joskus saavuttaa natiivinkaltaisen tason, kun puhetilanne on tarpeeksi tuttu, mutta ongelmia esiintyy esimerkiksi stressitilanteissa, kognitiivisesti vaativissa tilanteissa ja tilanteissa, joissa vaaditaan hyvää sosiokulttuurista tuntemusta, luovuutta ja huumoria. NNS saattaa määrättilanteissa kirjoittaa aivan kuin natiivi ja hänen kirjoittamansa teksti voi olla täysin korrektia kieltä, mutta ongelmia ilmenee, kun

pitäisi kirjoittaa aiheesta, joka ei ole tuttu, tai tekstilajia, jonka kirjoittamista hän ei ole harjoitellut.⁴ (Ringbom 1993: 295–298.)

Näiden osataitojen määrittelyjen pohjalta Ringbom esittää määritelmänsä lähes syntyperäisen puhujan kielitaidosta. Tällä on laaja sanavarasto, joka vastaa koulutetun syntyperäisen sanavarastoa. Lisäksi tämä saattaa suotuisissa olosuhteissa jonkin aikaa tuottaa kieltä täysin natiivin tavoin. Tällä saattaa kuitenkin olla huomattavissa hieman vierasta vaikutusta ääntämisessä ja intonaatiossa. (Ringbom 1993: 302.)

Tutkimukseni informantit eivät täytä kaikkia näitä natiivinkaltaisille puhujille asetettuja kielitaidon ehtoja. Ringbomin määritelmästä on kuitenkin hyötyä, kun määritellään edelleen edistyneitä oppijoita, jotka ovat taidoiltaan lähempänä natiivinkaltaisia puhujia kuin alkeisoppijoita. Edistyneillä oppijoilla ei ole niin laaja sanavarasto kuin lähes syntyperäisillä puhujilla. Heitä ei myöskään erehdytä luulemaan natiiveiksi. (Siitonen 1999: 31–32.)

Edistyneiden oppijoiden kielitaidon tason määrittelemisessä voidaan käyttää myös Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaidon tasoja (Eurooppalainen viitekehys 2003) sekä Yleisten kielitutkintojen taitotasoa (YKI 2002). Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaidon tasoissa edetään tasolta A1 tasolle C2. Kaikille tasoille on laadittu kuvaukset erikseen siitä, millaista oppijankieli on kullakin tasolla kuullun ymmärtämisen, luetun ymmärtämisen, suullisen vuorovaikutuksen, puheen tuottamisen ja kirjoittamisen osalta. Edistyneiden oppijoiden kielitaitoa kuvaavat hyvin kaksi ylintä tasoa, C1 ja C2⁵. Asetelmassa 1 kuvataan tasoilla C1 ja C2 olevien oppijoiden kirjoittamisen osaamista.

⁴ Kuten Ringbom asiallisesti huomauttaa, myös L1-kirjoittajilla on tietysti ongelmia, kun he yrittävät kirjoittaa asiasta, jota he eivät tunne. L1-kirjoittaja pystyy kuitenkin paikkaamaan pragmaattiset ongelmansa lingvistisillä kyvyillään. (Ringbom 1993: 298.)

⁵ Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaidon tasojen pääluokittelussa kielitaito jaetaan kuuteen tasoon: A1, A2, B1, B2, C1 ja C2. Toisinaan tarvitaan kuitenkin tarkempaa luokittelua, jolloin tasot voidaan jakaa edelleen pienempiin tasoihin: A1.1, A1.2 jne.

ASETELMA 1. Kirjoittaminen Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaidon tasoilla C1–C2 (Eurooppalainen viitekehys 2003, 51).

	C1	C2
Kirjoittaminen	Pystyn ilmaisemaan ajatuksiani ja näkökantojani varsin laajasti selkeässä, hyvin jäsenetyssä tekstissä. Pystyn kirjoittamaan yksityiskohtaisia selvityksiä monipolvisista aiheista kirjeessä, esseessä/kirjoitelmassa tai raportissa sekä korostamaan tärkeimpinä pitämiäni seikkoja. Osaan valita oletetulle lukijalle sopivan tyylin.	Osaan kirjoittaa selkeää, sujuvaa tekstiä asiaankuuluvalla tyyllillä. Pystyn kirjoittamaan monimutkaisia kirjoituksia, raportteja tai artikkeleita, jotka esittelevät jonkin yksittäisen tapauksen. Käytän tehokkaasti loogisia rakenteita, jotka auttavat vastaanottajaa löytämään ja muistamaan keskeiset seikat. Pystyn kirjoittamaan koosteita ja katsauksia ammattiin tai kaunokirjallisuuteen liittyvistä julkaisuista.

Kuvauksessa selostetaan, mitä kaikkea ylimmillä tasoilla olevat kielenoppijat jo osaavat. Ylimmätkään tasot eivät kuitenkaan edellytä täydellistä kielen hallintaa, vaan virheitäkin voi tulla. Yksittäisen oppijan kielitaito voi olla erilainen kielen eri osa-alueilla. Tutkimukseni kannalta olennaista on erityisesti kirjoittamisen hallinta. Tutkimuksen informantit ovat saavuttaneet sellaisen tason, että he pystyvät kirjoittamaan monimutkaisiakin tekstejä. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat pro gradu -tutkielmat ja seminaariesitelmät, joiden osia aineistossani on.

YKI-testien taitotasokuvaukset jakautuvat kolmeen osaan: perustasoon (tasot 1 ja 2), keskitasoon (tasot 3 ja 4) sekä ylimpään tasoon (tasot 5 ja 6). Tutkimukseni informanttien kielitaito on sellainen, että heistä useimmat saavuttaisivat testissä tason 5 tai 6 (ks. asetelma 2).

ASETELMA 2. YKI-testin ylimmän tason kriteerit (YKI 2002).

6-taso	Ymmärtää vaikeuksista kaikenlaista puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Ilmausten hienot sävyerot tuottavat enää harvoin vaikeuksia. Puhuu ja kirjoittaa erittäin sujuvasti tilanteeseen sopivalla tyyllillä, ja pystyy ilmaisemaan hienojakin merkitysvivahteita. Kieliopin ja sanaston hallinta on varmaa lähes kaikissa tilanteissa ja pienetkin puutteet ovat harvinaisia.
5-taso	Ymmärtää pidempää, normaalitempoista kasvokkaista sekä mm. televisiosta ja radiosta kuultavaa puhetta, vaikka joskus ymmärtäminen vaatii jonkin verran ponnistelua. Ymmärtää rakenteellisesti ja kielellisesti monimutkaisia tekstejä ja oman aikamme kirjallisuutta. Puhuu ja kirjoittaa selkeästi ja sujuvasti erilaisista aiheista, mutta harvinaisten sanojen ja monimutkaisten lauserakenteiden käyttö saattaa kuitenkin tuottaa vaikeuksia. Hallitsee kieliopin ja sanaston yleensä hyvin ja monipuolisesti.

Merkille pantavaa myös YKI-testin tasokuvauksissa on se, että ylimmän tason kielenkäyttäjiltäkin sallitaan puutteita. Edistyneiden oppijoiden kielitaito on siis lähellä NNS:n kielitaitoa mutta ei vielä aivan niin moitteetonta.

Kun edistyneen oppijan kielitaito lähestyy äidinkielen puhujan kielitaitoa, kielenoppimisen haasteet muuttuvat erilaisiksi. Kielenoppijat saavat joskus harmikseen kuulla, että jokin heidän tuotoksensa on periaatteessa oikein, mutta äidinkielen puhuja ei kuitenkaan sanoisi tai kirjoittaisi samalla tavalla (ks. esim. Miemois 1993:11). Esimerkiksi juuri sanajärjestysasioissa tämä lienee erityisen tavallista: sanajärjestys on vain harvoin väärä, useimmiten kyse on siitä, että jokin sanajärjestysvaihtoehto on ensisijainen tai kaikkein odotuksenmukaisin. Keskityn tutkimuksissani tällaisiin edistyneiden oppijoiden haasteisiin.

2.4 Sujuvuus oppijankielessä

Oppijankieltä voidaan arvioida ja tarkastella useasta eri näkökulmasta. Perinteisessä virheanalyysissä on keskitytty oppijankielen virheisiin ja arvioitu oppijan kielitaitoa sillä perusteella, kuinka virheetöntä tai virheellistä kieli on. Kieli on kuitenkin paljon muutakin kuin normeja ja pyrkimystä noudattaa niitä. Kun arvioidaan oppijan tuotosta kohdekielessä, on otettava huomioon, että oppijalla voi olla erilaisia tavoitteita kielen oppimisen ja käytön suhteen. Oppija voi keskittyä ensisijaisesti tarkkuuteen, kompleksisuuteen tai sujuvuuteen. Kaikkia näitä voidaan arvioida eri tavoin. (Ellis–Barkhuizen 2005: 139; Skehan 1998: 5.)

Tarkkuudella tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin ja tarkasti kielenoppija tuottaa kohdekieltä suhteessa kohdekielen normeihin. Tarkkuuteen keskittyvät oppijat pyrkivät tuottamaan virheetöntä kieltä käyttämällä lähinnä täydellisesti hallitsemiaan kielen elementtejä tuotoksessaan. (Ellis–Barkhuizen 2005: 139; Skehan 1998: 5.)

Kompleksisuus sisältää kaksi näkökulmaa. Ensinnäkin kyse on oppijan innosta käyttää kohdekielen haastavia muotoja ja rakenteita. Oppija voi tuottaa kohdekieltä oman välikielimuotonsa ylärajoilla eli käyttää sellaisia rakenteita, jotka eivät ole vielä automaattistuneet hänen kieleensä. Toiseksi *kompleksisuudella* voidaan tarkoittaa

oppijan valmiutta käyttää kieltä ja sen rakenteita mahdollisimman monipuolisesti. Kompleksisuus riippuu siis oppijan halusta ottaa riskejä kieltä käyttäessä. (Ellis–Barkhuizen 2005: 139; Skehan 1998: 5.)

Sujuvuus tarkoittaa yksinkertaistetusti sitä, että oppija pitää merkitystä tärkeämpänä kuin muotoa pyrkiessään selviytymään tehtävistä. Sujuvuuden merkitystä painottavat oppijat käyttävät erilaisia kielenprosessointistrategioita välttääkseen tai ratkaistakseen ongelmia nopeasti. Sujuvuus näkyy oppijankielessä kykynä tuottaa puhetta tai tekstiä ilman taukoja tai epäröintiä. (Ellis–Barkhuizen 2005: 139; Skehan 1998: 5.)

Tarkastelen tutkimuksessani informanttien tuotoksia juuri sujuvuuden näkökulmasta. Oman kokemukseni mukaan partikkelien runsas käyttö ja sanajärjestyksen odotuksenmukainen käyttö liittyy kielen yleiseen sujuvuuteen. Olen usein huomannut, että kielenoppijan omituiselta kuulostava tai näyttävä teksti muuttuukin sujuvaksi, kun siihen lisää muutaman partikkelin. Testaan siis tutkimuksessani informanttien tuotosten yleistä sujuvuutta ja vertaan sitä siihen, kuinka paljon ja millaisilla paikoilla informantit käyttävät partikkeleita.

Sujuvuuden mittaaminen kirjoitetusta tekstistä ei ole täysin ongelmaton. Suuri osa tutkimuksista, joissa on mitattu oppijankielen sujuvuutta, on keskittynyt puhuttuun kieleen. Puhutussa kielessä sujuvuutta voidaan arvioida esimerkiksi mittaamalla puhenopeutta ja laskemalla, kuinka paljon ja millaisia taukoja oppijan puheessa on. (Ellis–Barkhuizen 2005: 140, 164.) Kirjoitetusta tekstistä tällaisia seikkoja ei tietenkään voi laskea. Erilaisia keinoja mitata tarkkuutta, kompleksisuutta ja sujuvuutta nimenomaan kirjoitetussa tekstissä on arvioinut Kate Wolfe-Quintero ym. (1998). Teoksessa kootaan yhteen useita tutkimuksia, joissa on mitattu tarkkuutta, kompleksisuutta ja sujuvuutta, ja arvioidaan mittaustapoja. Parhaimmiksi sujuvuuden mittareiksi todetaan sanojen määrä T-yksikköä kohti (*words per T-unit, W/T*), sanojen määrä lausetta kohti (*words per clause, W/C*) ja sanojen määrä virheettömiä T-yksiköitä kohti (*words per error-free T-unit, W/EFT*). Nämä kolme mittaria ovat osoittautuneet luotettaviksi riippumatta kohdekielestä tai informanteille annetusta tehtävästä. Tutkimusten perusteella lauseiden, T-yksiköiden ja virheettömien T-yksiköiden pituus korreloi sujuvuuden kanssa: mitä pitempiä nämä ovat, sitä sujuvampaa on kieli. (Wolfe-Quintero 1998: 29.)

Omassa tutkimuksessani operoin koko ajan pääasiassa lauseilla, koska sanajärjestyksen kannalta juuri lause on olennainen yksikkö. Tietysti myös virke ja koko laajempi konteksti vaikuttaa sanajärjestykseen, ja otankin tutkimuksessani huomioon kontekstin vaikutuksen. Perusyksikkönä käytän kuitenkin lausetta. Selvyyden ja johdonmukaisuuden vuoksi käytän myös sujuvuuden mittaamisessa yksikkönä lausetta.⁶ Lasken aineistostani kunkin informantin lauseiden sanamäärät ja niiden keskiarvon sekä virheettömien lauseiden sanamäärät ja niiden keskiarvon. Näiden lukujen perusteella osoitan, kuinka sujuvaa kunkin informantin kieli on, ja vertaan sitten sujuvuutta partikkelien käyttöön.

3 SANAJÄRJESTYS SUOMEN KIELESSÄ

Tässä luvussa käsittelen suomen kielen sanajärjestyksiä. Alaluvussa 3.1 esittelen suomen sanajärjestyksen erityispiirteitä: teen katsauksen suomen kielioppeihin ja selvitän sitä, millaiseksi suomen sanajärjestyksiä on kielioppeissa perinteisesti kuvattu ja miten sitä on tutkittu. Alaluvussa 3.2 esittelen ISK:ssa esitettyjä näkemyksiä sanajärjestyksestä ja alaluvussa 3.3 havainnollistan sanajärjestyksen kenttäkuvausta, jota käytän myös oman aineistoni luokittelussa. Lisäksi pohdin sanajärjestyksen semantiikkaa alaluvussa 3.4.

3.1 Sanajärjestyksen kuvaukset kielioppeissa

Suomen kielen sanajärjestyksiä on kuvattu kielioppeissa vaihtelevasti. Useimmissa vanhoissa kielioppeissa sanajärjestyksiä on esitelty sangen suppeasti. E. N. Setälän Suomen kielen lauseopissa (1922) on lyhyt esitys sanojen ja lauseiden järjestyksestä. Setälä ei esitä minkäänlaista yleiskuvausta siitä, millainen suomen sanajärjestys on, eli ei kuvaa sitä esimerkiksi vapaaksi tai vertaa sitä muihin kieliin. Hän esittelee tavallisen sanajärjestyksen (subjekti ennen verbiä) sekä siihen muutamia täydennyksiä ja poikkeamia, kuten runot. Vaikka Setälä ei varsinaisesti puhukaan mitään sanajärjestyksen vapaudesta, hän mainitsee, että järjestys voi vaihdella, jos halutaan

⁶ T-yksikkö ja lause eivät tietenkään täysin vastaa toisiaan. Uskon kuitenkin lauseen sopivan tutkimukseeni ja ylipäänsä suomen kielen tutkimiseen paremmin kuin T-yksikön, joka on käsitteenä tulkinnanvaraisempi kuin lause.

antaa jollekin lauseenjäsenelle erityisen suurta painoa tai toisaalta osoittaa jokin asia tuntemattomaksi tai ennen mainitsemattomaksi. (Setälä 1922: 131–135.)

Paavo Siron Suomen kielen lauseopin (1964) sanajärjestyksestä kertova luku on hyvin suppea. Siro kuvaa sanajärjestyksen yleistä luonnetta toteamalla, että se voi melkoisesti vaihdella. Hän esittelee normaalin sanajärjestyksen, johon sanat asettuvat luonnostaan, sekä perusjärjestyksen muutokset, jotka perustuvat esimerkiksi mahdollisiin haluttuihin korostuksiin ja painotuksiin. Siro toteaa osuvasti, että koska suomen kielen painotusta on tutkittu hyvin vähän, tällaisia painotuksiin liittyviä sanajärjestysvaihteluita hänkään ei pysty käsittelemään. (Siro 1964: 68–70.)

Auli Hakulisen ja Fred Karlssonin (1979) Nykysuomen lauseopissa käsitellään sanajärjestyksestä tematiikan eli informaatorakenteen kannalta. Hakulinen ja Karlsson toteavat, että tematiikan ilmiöitä ei voi pitää esimerkiksi kielioppisääntöjen kaltaisina normeina. Tematiikan kannalta vaihtoehtoiset sanajärjestykset kuvastavat paremminkin yleisiä pyrkimyksiä kuin sellaisia sääntöjä, joilla ei ole poikkeuksia. Hakulisen ja Karlssonin mukaan temaattinen sanajärjestys on suomen kielessä informaatorakenteen syntaktinen peruskeino.⁷ Sanajärjestyksestä voi käyttää monipuolisimmin ja vaihtelevimmin puhekielessä, sillä prosodiset keinot (etenkin intonaatio ja lausepaino) ovat puheessa tärkeitä informaation jäsentäjiä. Tällaisia prosodian keinoin osoitettuja painotuksia havainnollistetaan esimerkeillä 1–3 (fokuksessa olevat sanat versaalilla). (Hakulinen–Karlsson 1979: 299–312.)

- (1) En minä SINUA pelkää.
- (2) TUNNENHAN minä hänen kokoelmansa.
- (3) Ja KODINHOITAJAAKAAN ei yksinäinen pysty saamaan millään, perheelliset ovat aina etusijalla. (Hakulinen–Karlsson 1979: 300.)

Hakulinen ja Karlsson esittelevät myös suomen kielen peruslausetyyppien tunnusmerkittömät sanajärjestykset. Poikkeamat tunnusmerkittömistä sanajärjestyksistä voivat Hakulisen ja Karlssonin mukaan johtua kolmenlaisista syistä: kompensatorisista siirroista (jokin konstituentti täyttää muuten tyhjäksi jäävän paikan), viskurilaista (kevyet konstituentit tulevat ensin, raskaat lauseen loppuun) ja tekstuaalisista

⁷ Hakulinen ja Karlsson huomauttavat myös, että monissa indoeurooppalaisissa kielissä käytetään epämääräisiä ja määräisiä artikkeleja tässä tehtävässä. Suomessa artikkeleja ei käytetä, joten sanajärjestys on tärkeä informaatorakenteen kannalta. (Hakulinen–Karlsson 1979: 300.)

kytkennöistä (tarkoitteen tunnettuus, sidoskeinot, merkityssuhteet, fokusointi). (Hakulinen–Karlsson 1979: 299–312.)

Maria Vilkuna (1996) käsittelee Suomen lauseopin perusteissa sanajärjestystä suppeasti. Hän toteaa aiheen olevan niin laaja, ettei sitä voi käsitellä kovin perusteellisesti kyseisessä lauseopin yleisteoksessa. Vilkuna onkin jo ennen Suomen lauseopin perusteiden laatimista tehnyt aiheesta väitöskirjan, *Free word order in Finnish* (Vilkuna 1989). Kyseisen teoksen nimessä Vilkuna ironisesti kuvaa suomen kielen sanajärjestystä vapaaksi ja toteaakin Suomen lauseopin perusteissa, että sanajärjestys nimenomaan ei vaihtelee satunnaisesti. Sanajärjestyksen väitetty vapaus onkin Vilkunan mukaan näennäistä. Jo väitöskirjansa johdannossa hän kirjoittaa, että termi *vapaa sanajärjestys* on parhaimmillaankin vain provokatiivinen väite. Suomen kielen sanajärjestys on kieliopillisesti vapaa, mutta käytännössä se voi vaihdella vain diskurssin ehdoilla. Monenlaiset sanajärjestysvaihtoehdot ovat kieliopillisesti mahdollisia, mutta kaikille vaihtoehdoille ei ole helppoa löytää sopivaa kontekstia. (Vilkuna 1989: 9.) Suomen lauseopin perusteissa Vilkuna kuvaa suomen sanajärjestystä yleisesti toteamalla sen sallivan melkoisesti vaihtelua. Sanajärjestyksen vaihtelut eivät kuitenkaan ole satunnaisia. Vilkuna esittelee kolme seikkaa, jotka voivat säädellä lauseen pääjäsenten järjestystä. Ensinnäkin on mahdollista, että järjestys määräytyy kieliopillisesti eli on kiinteä. Esimerkiksi liitepartikkelit (*-hAn*, *-pA*, *-kO* jne.) eivät voi liittyä muuhun kuin ensimmäiseen sanaan tai lausekkeeseen lauseessa. Toiseksi järjestysvaihtoehdoilla voi olla eroa mukavuuden kannalta: raskaat lauseet pyrkivät lyhyempien jälkeen. Kolmanneksi järjestysvaihtoehdoilla voi olla jonkinlainen merkitysero, ja järjestys toimii vihjeenä teksti- tai puheyhteydestä. Esimerkiksi subjektin voi tällä perusteella sijoittaa loppuun, kun se on kontekstissa uusi (esimerkki 4)⁸. (Vilkuna 1996: 32–34.)

(4) Seuraavaksi näemme ruotsalaisen elokuvan *Fanny ja Alexander*. Sen on ohjannut Ingmar Bergman. (Vilkuna 1996: 34.)

Vilkuna pohtii sanajärjestysvaihtelua myös lausekeanalyysin kannalta. Lausekkeidenhan pitäisi ihanteellisesti olla kokonaisuutena liikkuvia osia, jos koko

⁸ Tästä lähtien esimerkkilauseet merkitään pelkillä sulkeilla.

lauseen sanajärjestystä muutellaan. Kuitenkaan verbiedussanaiset lausekkeet (VP:t)⁹ eivät aina pysy koossa (5). (Vilkuna 1996: 35–36.)

(5) Sen me teemme! (Vilkuna 1996: 36.)

Myös erityisesti S2-opetusta ja -opiskelua varten tehdyissä kieliopeissa kuvataan suomen sanajärjestystä. Leila White kertoo suomen sanajärjestyksen olevan sillä tavalla vapaa, ettei lauseen sisältö useinkaan muutu, vaikka sanojen paikkaa vaihtaisi. White esittää, että sanajärjestystä vaihtamalla lauseeseen voidaan saada esimerkiksi erilaisia sävyjä, painotuksia ja korostuksia. (White 2008: 310–311.)

Eri kielten sanajärjestyspiirteitä vertaillaan usein perussanajärjestyksen perusteella. Kieliä voidaan luokitella sen mukaan, missä järjestyksessä lauseen perusjäsenet ovat. Esimerkiksi SVO-kieli tarkoittaa sellaista kieltä, jonka perussanajärjestyksessä subjekti tulee ensin, verbi sitten ja objekti näiden jälkeen. Suomen kielen perussanajärjestyksen voidaan todeta olevan SVO. (Ks. esim. Vilkuna 1989: 9.)

3.2 Sanajärjestys ISK:ssa

ISK:ssa suomen kielen sanajärjestysvaihtelua kuvataan tunnusmerkittömyyden ja tunnusmerkkisyyden näkökulmasta. Esimerkiksi omistuslauseen neutraali eli tunnusmerkitön järjestys on sellainen, jossa on ensin omistajan ilmaiseva lauseke, sitten verbi ja lopuksi omistettavan ilmaiseva lauseke (6). Tunnusmerkkinen järjestys on sellainen, jossa jostain syystä lausekkeiden järjestys poikkeaa neutraalista (7–9). (ISK 2004: 1303.)

(6) Meillä on lomaa.

(7) Lomaa meillä on.

(8) On meillä lomaa.

(9) Lomaa on meilläkin. (ISK 2004: 1303.)

Saman lauseen eri järjestysvaihtoehdoille on yhteistä se, että ne kuvaavat samaa asiaintilaa (esimerkiksi sitä, että puhujalla ja hänen läheisillään on lomaa). Eri

⁹ ISK:ssa ei käytetä enää termiä VP vaan verbin ja sen laajennusten tulkitaan muodostavan *verbi-ilmauksen* (ISK 2004: 432–433).

järjestykset välittävät tämän referentiaalisen merkityksen lisäksi muita merkityksiä kontekstissaan. Näihin merkityksiin vaikuttaa esimerkiksi se, miten puhuja asiansa esittää: kertomalla, kiistelemällä vai esimerkiksi vertailemalla. Myös informaattiorakenne on olennaista: miten informaatiota annostellaan, mitä puhuteltavan voi jo olettaa tietävän aiheesta ja mikä tieto esitetään uutena. Tähän liittyvät olennaisesti käsitteet *teema* ja *reema*. *Teemalla* tarkoitetaan puheenaihetta (mistä puhutaan) ja *reemalla* uutta informaatioita (mitä teemasta kerrotaan). Tyypillisesti lauseen informaattiorakenne on sellainen, että lause alkaa tutulla informaatiolla tai puheenaiheella eli teemalla ja uusi informaatio eli reema tulee lauseen loppuun. (ISK 2004: 1303, 1308.)

ISK:ssa verrataan kirjoitetun kielen sanajärjestyksen merkityksiä puhutun kielen prosodiaan. Painotus ja muut prosodiset piirteet tuovat sanajärjestyksen tapaan lauseeseen vaihtelevia sävyjä. Tiettyyn kontekstiin sopii aina parhaiten tietty sanajärjestys ja tietty painotus. (ISK 2004: 1303.)

ISK:ssa todetaan sanajärjestyksen olevan kieliopillisesti vapaa, kun esimerkiksi lauseenjäsenetehtävä, sanaluokka, lauseketyyppi tai muu rakenteellinen seikka ei ole rajoittamassa sitä. Kieliopillisesti kiinteällä järjestyksellä tarkoitetaan sitä, että sanan tai lausekkeen paikkaa vaihtamalla ilmauksesta tulee kielenvastainen tai sen referentiaalinen merkitys muuttuu. Esimerkiksi nomini- ja adverbilausekkeiden sisällä järjestys on tavallisesti hyvinkin kiinteä. (ISK 2004: 1304.)

3.3 Kenttäkuvaus

ISK:ssa kuvataan sanajärjestyksestä eräänlaisen kenttämallin avulla. Tätä mallia käyttämällä sanajärjestysvaihteluita voidaan tarkastella erillään lausekkeiden lauseenjäsenetehtävistä ja kategorioista. Kenttäkuvaus myös yhdistää eri lausetyypit. Kenttämalli osoittaa sanajärjestyksen vaihteluineen olevan suhteellisen systemaattinen. (ISK 2004: 1303, 1306.) Sanajärjestyksen kuvaaminen kenttinä on kuitenkin vain yksi tapa hahmottaa sanajärjestyksen piirteitä. Se ei sinänsä ole uusi sanajärjestysteoria, vaan

pikemminkin siinä yhdistetään vanhoja teoreettisia näkemyksiä yhdeksi systemaattiseksi malliksi.¹⁰ ISK:n mukainen kenttämalli esitellään asetelmassa 3.

ASETELMA 3. Lauseen kenttäkuvaus (ISK 2004: 1306).

AVAUS	ALKUKENTTÄ		LOPPUKENTTÄ	LOPETUS
	ESIKENTTÄ TEEMAPAIKKA			
-- ja			Olen ihan yksin.	
-- että		ihmiskunta	tulee kevät.	
		Nyt	siirtyy uuteen aikaan	
		Kaupungilla	on uusi vuosi.	
		Kappaleen	juhlitaan railakkaasti,	eikös vaan?
No	milloin	ihmiskunta	on säveltänyt Lennon,	luulisin.
Ai	uutta vuotta	siellä	siirtyy uuteen aikaan?	
	Uusi vuosihan	nyt	juhlitaan.	
	Osataan	meilläkin	on	ainakin meillä.
	Ei	tämä	nauttia elämästä.	
Ei mutta	itketkö	sinä?	hassumpaa ole.	
	Onhan	sinulla	minut.	

Kuten asetelmasta 3 ilmenee, lauseen kenttäkuvaus koostuu neljästä kentästä: avauksesta, alkukentästä, loppukentästä ja lopetuksesta. Näistä alkukenttä voidaan edelleen jakaa esikenttään ja teemapaiikkaan. Esittelen seuraavaksi lyhyesti kenttiä pääpiirteissään.

Ensimmäinen kenttä on **avaus**, johon puheessa usein sijoittuvat lausumanalkuiset partikkelit (esimerkiksi asetelmassa 1 *No* ja *Ai*) ja partikkeliketjut sekä niin puheessa kuin kirjoituksessakin konjunktiot (esimerkiksi asetelmassa 1 *ja* ja *että*). Avaus on siis tyypillinen puhutulle kielelle. Kirjoitetussa kielessä se voi helposti jäädä tyhjäksi. Myös **lopetus** on tyypillisesti puhutussa kielessä käytettävä ja täytettävä kenttä. Siihen sijoittuvat usein lausumanloppuiset lisäykset (esimerkiksi asetelman 1 *eikös vaan?*). (ISK 2004: 1306.)

¹⁰ ISK:n epäselvän viittaustekniikan vuoksi on hankala sanoa, missä määrin kenttämalli on ISK:n kirjoittajien oma luomus. Mikään sanajärjestystä käsittelevään lukuun merkityistä lähdeoteoksista ei sisällä vastaavaa luokittelua kenttiin ja paikkoihin. Jos malli tai sen idea on lainattu jostain, sitä ei ISK:ssa kerrota. Tästä syystä nimitän kenttämallia ISK:n omaksi malliksi.

Alkukenttä jakautuu kahteen osaan, esikenttään ja teemapaikkaan. **Teemapaikka** on alkukentän keskeisin osa. Teemapaikalla sijaitsee tyypillisesti lauseen teema. Termi *teema* liittyy lauseen informaatorakenteeseen. Informaatorakenteen perusteella lauseen voi jakaa kahteen osaan, temaattiseen osaan ja remaattiseen osaan. Näitä käsitteitä käytetään kirjallisuudessa monin tavoin. Karkeasti yleistettynä teema kertoo lauseen puheenaiheen, siis ilmaisee sen asian, johon sanottu pääasiassa liittyy. Teema kuuluu informaatorakenteessa lauseen temaattiseen osaan eli siihen, minkä voi kontekstin perusteella tietää tai päätellä. Lauseen reemana toimii loppukenttä, joka kertoo puheenaiheesta jotain lisää. Esimerkkinä teemasta ja reemasta ovat lauseet 10–11. (ISK 2004: 1307–1311.)

(10) Putket ovat jäässä.

(11) Tehtävään soveltuvat parhaiten palveluskoirarodut. (ISK 2004: 1308.)

Esimerkissä 10 teemapaikalla on temaattinen *putket* ja loppukentässä on reemana putkista kerrottu informaatio (*ovat jäässä*). Toisinaan temaattinen osa voi olla osittain loppukentän puolella, jolloin remaattista osaa on vain osa loppukentästä. Näin on käytännössä silloin, kun verbi on osa temaattista osaa. Esimerkiksi lauseessa 11 puheena on koko tilanne (*Tehtävään soveltuvat parhaiten*) ja reemaksi jää näin vain loppukentän loppu (*palveluskoirarodut*), koska loppukentän katsotaan aina alkavan finiittiverbistä (*soveltuvat*). Tällaisessa tilanteessa, jossa temaattinen osa liukuu loppukentän puolelle ja reemana on vain loppukentän loppuosa, remaattista osaa kutsutaan *suppeaksi reemaksi*. (ISK 2004: 1307–1311.)

Alkukentän teemapaikka koostuu tavallisesti yhdestä lausekkeesta. Teema sijaitsee lauseessa ennen loppukenttää, joka tunnusmerkittömän sanajärjestyksen lauseissa alkaa siis finiittimuotoisella verbillä. Teemana voi olla esimerkiksi lauseen subjekti tai jokin muu lausetyypin vaatima ensisijainen täydennys, esimerkiksi omistuslauseessa omistajaa ilmaiseva lauseke. Joskus teemana voi olla myös jokin muu laajennus (esimerkiksi subjektittomissa lauseissa) tai sitten pronomini tai partikkeli, joka toimii paikanpitäjänä. Paikanpitäjä voi olla esimerkiksi epäreferentiaalinen pronomini tai partikkeli, jonka tehtävänä on täyttää teemapaikka, joka muuten jäisi tyhjäksi. Asetelmassa 4 esitellään näitä erilaisia teema-alkuisia lauseita ja teeman tyyppejä. (ISK 2004: 1307–1311.)

ASETELMA 4. Teema-alkuiset lauseet ja teeman tyyppi (ISK 2004: 1310).

TEEMAN TYYPPI	TEEMA	LOPPUKENTTÄ
Subjekti	Arviointi	on ajankohtainen asia.
Lausetyypin muu ensisijainen täydennys	Vierailla	on jo kiire.
Muu laajennus, lause subjektiton	Arviointia	pelätään suotta.
Muu laajennus, subjekti loppukentässä.	Arvioinnin	suorittaa erityinen työryhmä.
Paikanpitäjä	Se	on turha enää valittaa.

Teema-alkuiset lauseet ovat yleisiä ja yleensä sanajärjestykseltään tunnusmerkittäviä. Vaikka teemoja voi olla monenlaisia, subjektilla sanotaan kuitenkin olevan jonkinlainen etuoikeus teemapaikkaan. Muutenkin teemana on tavallisimmin tarkoitteellinen ilmaus, yleensä siis referentiaalinen substantiivilauseke. Perussubjektillisissa lauseissa subjekti on siis lauseen neutraali teema. Lauseissa, joissa ei ole perussubjektia, neutraalina teemana on lausetyypin ensisijainen täydennys. Juuri näin on esimerkin 12 eksistentiaalilauseessa, jossa paikanilmaus *täällä* on ensisijainen täydennys ja siten neutraali teema. (ISK 2004: 1310–1312.)

(12) Täällä on liikaa väkeä. (ISK 2004: 1311.)

Kun lauseessa on teemana jokin muu kuin lausetyypille ominainen ensisijainen täydennys, järjestyksen voi sanoa olevan tunnusmerkkinen. Myös sitä pidetään tunnusmerkkisyytenä, että neutraalisti teemapaikalle sijoittuva lauseke onkin loppukentän loppuosassa. (ISK 2004: 1312.) Näin on esimerkiksi lauseessa 13.

(13) Elokuvan on ohjannut Woody Allen. (ISK 2004: 1312.)

Lauseessa 13 *Woody Allen* lauseen subjektina olisi neutraali teema. Kun se nyt sijoittuu lauseen loppuun, lause on tunnusmerkkinen. Käytännössä tällaisessa lauseessa kyse on usein siitä, että uusi asia sijoittuu lauseen loppuun. Tämä tavallinen ilmiö tunnetaan toki jo vanhemmissakin kieliopeissa ja kuvauksissa. Setälä (1922: 131–135) puhuu siitä, että sanajärjestyksessä esiintyy vaihtelua, kun halutaan osoittaa uuden asian tuntemattomuus. Vilkuna (1996: 32–37) kertoo samasta asiasta tilanteessa, jossa

subjekti on kontekstissaan uusi (vrt. esimerkki 1). Tämäkin ilmiö on siis varsin tuttu fennistisessä tutkimusperinteessä.

Esikentässä, alkukentässä teeman edellä, on usein yksi nominilauseke tai verbi (esimerkiksi *uutta vuotta* tai *osataan*, ks. asetelma 3, s. 25). Esikentässä voi olla objekti, jokin muu verbin täydennys tai määrite, kieltoverbi, muu finiittimuotoinen verbi tai partikkeli (esimerkiksi *kyllä*). Erilaisia esikentän ilmausten tyyppisiä esitellään asetelmassa 5. (ISK 2004: 1317–1318.)

ASETELMA 5. Esikentässä olevien ilmausten tyypit (ISK 2004: 1317).

	ESIKENTTÄ	TEEMA	LOPPUKENTTÄ
VERBIN TÄYDENNYS	Tuota	minä	en ole tullut ajatelleeksi.
VERBIN TAI LAUSEEN MÄÄRITE	Siihen aikaan	meillä	oli vielä kissa.
PREDIKATIIVI	Kuuluisia	meistä	voi ehkä tulla.
INFINIITTINEN VERBINMUOTO	Lukea	hän	ei vielä osaa.
FINIITTIVERBI	Osaa	hän	lukea.
PARTIKKELI	Kyllä	sen	aina tietää.

Esikenttä voi toisinaan täytyä kieliopillisin perustein. Relatiivilauseessa relatiivipronominin on oltava esikentässä. Näin on esimerkissä 14. Hakukysymyksessä taas esikenttään sijoittuu aina interrogatiivipronominillinen lauseke, kuten lauseessa 15. Vaihtoehdokysymyksissä *-ko*-liitteellinen lauseke on aina esikentässä (16). (ISK 2004: 1317–1318.)

(14) – – kaikki, mitä me olemme aina halunneet – –

(15) Kuinka kauan te siellä olitte?

(16) Tyhmäksikö sinä minua luulet? (ISK 2004: 1318.)

Muissa tapauksissa ei ole olemassa kieliopillisia perusteita, joiden mukaan esikentän ensisijainen täyttäjä määräytyisi (vrt. teemapaikan subjekti). (ISK 2004: 1317–1318.)

Loppukentän tunnistaa siitä, että se alkaa yleensä finiittimuotoisella verbillä. Loppukenttä sisältää tavallisesti lauseen predikaatin. Joskus lauseessa on kuitenkin sellainen tunnusmerkkinen järjestys, että verbi sijaitseekin esikentässä tai loppukentän

lopussa. Näin on esimerkiksi asetelman 3 lauseessa *Ei tämä hassumpaa ole* (s. 25). (ISK 2004: 1307.)

Loppukenttä voi sisältää useita lausekkeita, joiden keskinäinen järjestys on kieliopillisesti vapaa. Loppukentän sisäiseen järjestykseen vaikuttaa esimerkiksi informaatorakenne. Lisäksi on useita loppukentän järjestykseen vaikuttavia tendenssejä, jotka voivat kilpailla keskenään. Näitä tendenssejä havainnollistavat esimerkkiparit 17–28, joissa aina ensin esitellään tunnusmerkitön ja sitten tunnusmerkkinen loppukentän järjestys.

(17) -- jahtasi kaikkia pitkän kepin kanssa.

(18) -- jahtasi pitkän kepin kanssa kaikkia.

(19) -- vakuutti runsaslukuiselle toimittajien ja utelioiden joukolla olevansa syytön.

(20) -- vakuutti olevansa syytön runsaslukuiselle toimittajien ja utelioiden joukolla.

(21) -- siirtyi 15. elokuuta eläkkeelle.

(22) -- siirtyi eläkkeelle 15. elokuuta.

(23) -- väitti pettureiksi kaikkia.

(24) -- väitti kaikkia pettureiksi.

(25) -- pani leivät uuniin.

(26) -- pani uuniin leivät.

(27) -- muutti Helsingistä Mäntsälään.

(28) -- muutti Mäntsälään Helsingistä.

Ensimmäinen esimerkkipari (17–18) havainnollistaa sitä tendenssiä, että loppukentässä tavallisesti lyhyt ilmaus on ennen pitkää ilmausta. Esimerkit 19–20 osoittavat taas, että nominaalinen lauseke on yleensä ennen infiniittistä lauseketta. Esimerkeissä 21–22 merkillepantavaa on se, että adverbiaali, joka määrittää lausetta tai verbi-ilmausta, on tavallisesti ennen verbin täydennystä. Esimerkeistä 23–24 taas voidaan todeta, että nominilauseke on yleensä ennen lauseketta, joka predikoi siitä jotain. Esimerkit 25–26 havainnollistavat sitä pyrkimystä, että lauseessa, jolla ilmaistaan siirtymistä tai sijaintia, ensin tulee useimmiten lauseke, jonka sijainnista puhutaan, ja sitten sijainnin ilmaiseva lauseke. Jos taas puhutaan siirtymisestä ja mainitaan sekä lähtö- että tulopaikka, lähtöpaikka ilmaistaan ennen tulopaikkaa (27–28). (ISK 2004: 1327–1328.)

Kaikki kentät eivät välttämättä ole lauseessa käytössä (ks. asetelma 3, s. 25). Lause voi minimissään koostua pelkästä loppukentästä. Näin on esimerkiksi lauseessa *Olen ihan yksin*. Yleensä kuitenkin alkukentän teemapaikkakin on lauseessa täytettynä (esim. *Kaupungilla juhlietaan railakkaasti*). Yksinkertaisen lauseen prototyypinä voidaankin pitää sellaista lausetta, joka muodostuu teemapaikasta ja verbialkuisesta loppukentästä. On myös lauseita, joissa loppukenttä ei täyty. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun verbi on jo esikentässä (esim. *Itketkö sinä?*). (ISK 2004: 1307.)

Tutkimuksessani käytän hieman sovellettua versiota kenttämallista. Olen jakanut aineistoni virkkeet lauseiksi ja jakanut lauseet kenttiin. ISK:n kenttämallista poiketen pidän myös alisteisia sivulauseita kenttämalliin sopivina itsenäisinä kokonaisuuksina. Kuvauksessani en ota huomioon lauseiden hierarkiaa: myös alisteiset lauseet on sovitettu kenttiin samalla tavalla kuin muutkin lauseet. Lisäksi olen johdonmukaistanut kenttiin sijoittumisen perusteita esimerkiksi konjunktioiden kohdalla. ISK:n mukaan konjunktioiden voi tulkita kuuluvan joko avaukseen tai esikenttään (ISK 2004: 1307). Olen tehnyt sellaisen linjauksen, että omassa aineistossani konjunktiot ovat aina avauksessa.

Merkittävin ero oman sovellukseni ja ISK:n kenttämallin välillä on loppukentän hahmottamisessa. Loppukenttä saattaa sisältää runsaasti ainesta: useita verbinosia, adverbiaaleja, muita määritteitä ja täydennyksiä. Tutkimuksessani on erittäin oleellista katsoa sitä, missä kohtaa loppukenttää partikkelit sijaitsevat. Loppukentän partikkelit saattavat sijaita ennen predikaattiverbiä, verbinosien välissä tai kaikkien verbinosien jälkeen. Eri paikoilla sijaitsevat partikkelit toimivat hieman eri tavoin. Koska partikkelin sijoittuminen suhteessa juuri verbiin on tärkeää, olen jakanut loppukentän pienempiin kenttiin juuri verbinosien mukaan. Seuraavassa asetelmassa (asetelma 6) esitellään sovellukseni loppukentän paikat (esimerkkilause on informantin VI esseestä).

ASETELMA 6. Loppukentän paikkajako.

LOPPUKENTTÄ						
loppupaikka 1	verbi 1	loppupaikka 2	verbi 2	loppupaikka 3	verbi 3	loppupaikka 4
- -	<i>ovat</i>		<i>saaneet</i>	<i>rauhallisesti</i>		<i>kehittyä.</i>

Loppukentän paikoista kaikki eivät luonnollisestikaan aina täyty. Jos lauseessa on ainoastaan yksi verbinosa, se täyttää ensimmäisen verbipaikan. Tällöin kaikki sen

jälkeen tulevat täydennykset, määritteet ja liitynnäiset sijaitsevat seuraavalla paikalla (loppupaikka 2).

Verbipaikoilla voivat luokitukseni mukaan sijaita tavallisten yksiosaisten predikaattiverbien lisäksi seuraavat moniverbiset rakenteet: liittomuodot (esim. *ei ole tehnyt*), verbiliitot (esim. *tulee tekemään*) sekä verbiketjut (esim. *voi tehdä*). Lisäksi olen laajentanut verbiketjun käsitettä niin, että lasken tutkimuksessani verbiketjuiksi myös rakenteet, joita ISK:ssa nimitetään *verbiketjun kaltaisiksi* rakenteiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi rakenteet *aikoa tehdä*, *haluta tehdä* ja *yrittää tehdä*. ISK:n mukaan tällaisissa rakenteissa on kaksi mahdollista kuvausmallia: ketjujäsenitys ja hierarkkinen jäsenitys. Kielioipissa todetaan, että rakenteen jäsentäminen verbiketjuksi sopii erityisesti silloin, kun tarkastelun kohteena ovat pikemminkin lauseen nominaaliset jäsenet kuin riippuvuussuhteet lauseenosien välillä. Tutkimuksessani en pidä tärkeänä sitä, millaiset riippuvuussuhteet lausekkeilla on. Tärkeämpää on se, millaisten sanojen ja lausekkeiden väliin informantit sijoittavat partikkeleita. Aineistostani voi nopeasti huomata, että partikkeleja sijaitsee myös verbiketjun kaltaisten rakenteiden osien välissä. Tästä syystä pidän loogisena käsitellä omassa tutkimuksessani myös näitä verbiketjun kaltaisia rakenteita samalla tavoin kuin tavallisia verbiketjuja. (Ks. ISK 2004: 493–495.)

ISK:ssakin käytetään vastaavaa loppukentän jakoa, kun kuvataan sitä, miten partikkelit ja määritteet voivat sijoittua loppukentässä. Tätä jakoa havainnollistetaan asetelmassa 7. ISK:n versiossa kuitenkin puhutaan vain liittomuodon osista. Itse näen asian niin, että partikkelien sijoittuminen myös verbiliittojen ja verbiketjujen osien väliin on samankaltainen ilmiö kuin liittomuodon osien välissä olevat partikkelit. (ISK 2004: 1332).

ASETELMA 7. Määritteiden ja partikkelien lauseensisäiset asemat (ISK 2004: 1332).

	1	VFIN	2	V	2	V	3
	↓		↓		↓		↓
Hän	on		lähtenyt				Tanskaan.
Täällä	ei		maalattu				lattioita.
Se	on		otettava				puheeksi.
Muut	eivät		olet		käyneet		kaupungissa.
Sitä	ei		ollut		tuotu		perille.

ISK:n mukaan loppukentän asemassa 1 voi olla ennen kaikkea partikkeleita tai partikkelimaisia adverbeja. Asemassa 2 voi olla useitakin määritteitä ja asemassa 3 adverbialleja. (ISK 2004: 1332–1333.)

Merkittävä ero oman mallini ja ISK:n mallin välillä on loppukentän alkamiskohta. ISK:n mukaan loppukenttä alkaa (yleensä) predikaattiverbin ensimmäisestä osasta. Poikkeuksena tästä ovat kysymyslauseet ja muutamat tunnusmerkkiset lauseet. Kuitenkin ISK:ssakin osoitetaan, että ennen predikaattiverbiä saattaa sijaita esimerkiksi jokin partikkeli tai määrite (ks. asetelma 7, s. 31). ISK:ssa ei kuitenkaan oteta selvästi kantaa siihen, onko tällainen partikkeli tai määrite osa loppukenttää vai teemapaikkaa vai kenties kokonaan irrallinen osa. Aineistoni analyysissä olen ottanut sen kannan, että loppukenttä saattaa alkaa myös partikkelilla tai määritteellä, joka sijaitsee ensimmäisellä loppupaikalla. Näin on silloin, kun partikkelin tai määritteen voidaan selvästi tulkita esimerkiksi fokusoivan sitä seuraavaa verbiä tai muuten kuuluvat kiinteämmin loppukenttään kuin teemaan tai muuhun alkukenttään¹¹. (Ks. ISK 2004: 1307, 1329.)

Aineistoni sisältää runsaasti elliptisiä lauseita. Olen käsitellyt niitä samalla tavalla kuin täydellisiäkin lauseita, koska sanajärjestyksen näkökulmasta ne käyttäytyvät kuten muutkin lauseet. Elliptiset lauseetkin on siis sijoitettu kentiin omina kokonaisuuksinaan. On hyvä huomata myös se, että lausemääriä koskevissa tilastoissa elliptiset lauseet on laskettu itsenäisiksi lauseiksi.

Aineistoni luokittelusta on lisäksi sanottava se, että olen jättänyt kenttäkuvausmallista lopetukseksi kutsutun kentän kokonaan pois. Lopetushan on pääasiassa puhekielelle ominaisten lisäysten paikka. En löytänyt aineistostani yhtään lopetukseksi tulkittavaa elementtiä, joten jätin koko kentän taulukoideni ulkopuolelle. Näin ollen loppukenttä on kuvauksessani lauseen viimeinen kenttä.

¹¹ Aineistossa on tietysti myös partikkelien ja määritteiden rajatapauksia, joista on hankala sanoa, kuuluvatko ne kiinteämmin alku- vai loppukenttään. Luokittelussa olen käyttänyt omaa kielitajuani ja ensisijaista luentaa. On varmasti myös sellaisia tapauksia, joissa loppukenttään sijoittamani partikkelin voisi tulkita sijaitsevan teemapaikalla ja päinvastoin.

3.4 Sanajärjestyksen semantiikkaa

Sanajärjestyksellä on merkitystä myös semantiikan kannalta. Suomen kielen sanajärjestyksen semantiikkaa on tutkinut erityisesti Tuomas Huumo. Väitöskirjassaan Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa (1997) Huumo pohtii sitä, millaisen tulkinnan lokatiiviadverbiaalit voivat saada eri lauseasemissa. Tärkeä käsite sanajärjestyksen semantiikassa on *vaikutusala*. Se tarkoittaa niitä kaikkia lauseen olioita, relaatioita ja tiloja, joita kulloinkin tarkasteltavana oleva entiteetti hallitsee. (Huumo 1997: 20.) Esimerkiksi lauseissa 29 ja 30 adverbiaalien *pöydällä* ja *häkissä* vaikutusalat ovat erilaiset ja siis myös koko lauseen tulkinta on erilainen.

(29) Pöydällä istui kissa häkissä.

(30) Häkissä istui kissa pöydällä. (Huumo 1997: 20.)

Lauseen 29 ensisijainen luenta on, että se kuvaa tilannetta, jossa pöydällä on häkki, jossa kissa istuu. Lauseessa 30 taas ensisijainen luenta on, että häkissä on pöytä, jolla kissa istuu. Merkityseroa selittää se, että lineaarisesti edeltävällä adverbiaalilla on pyrkimys hallita niitä lauseen jäseniä, jotka esitellään myöhemmin. Ensimmäisen adverbiaalin tila on siis laajin näyttämö. (Huumo 1997: 20.) Sellaisia adverbiaalimääritteitä, jotka ilmaisevat tilanteen ajankohtaa tai tapahtumapaikkaa, nimitetään puite- tai kehysadverbiaaleiksi. Tällaiset adverbiaalit sisältyvät esimerkiksi kiellon ja kysymyksen vaikutusalaan, eli ne toimivat ikään kuin puitteina koko lauseelle. (ISK 2004: 918.)

Vaikutusalan tutkiminen ja määrittäminen ei aina ole yksioikoista. Vaikutusalan ratkaisee käsiteltävän jäsenen (esimerkiksi adverbiaalin) merkitys ja lauseen semanttiset suhteet. Tarvitaan siis sekä semanttista että pragmaattista tietoa, jotta voidaan selvittää, mitä kaikkea vaikutusala milloinkin käsittää. (Huumo 1997: 44–45.)

Vaikutusalan tulkintaherkkyden vuoksi Huumo käyttää tutkimuksissaan sellaisia ilmaisuja kuin ”ilman kontekstia ja neutraalipainotteisesti luettuna lauseesta X syntyy sellainen tulkinta” ja ”oman intuitioni mukaan lauseesta X paikkatulkinta on ensisijainen” (Huumo 1997: 88). Vaikutusalatutkimuksissa tutkijan onkin sallittua luottaa omaan äidinkielen puhujan intuitioonsa. Monenlaiset tulkinnat ovat usein mahdollisia, mutta yleensä on löydettävissä yksi neutraaleimmalta tuntuva ensisijainen

tulkinta. Omassa tutkimuksessani joudun myös tekemään tulkintoja vaikutusalasta oman intuitioni ja kielitajuni pohjalta.

Käytän tutkimuksessani usein termiä *epäodotuksenmukainen paikka*, kun käsittelem partikkelien paikkoja (ks. erityisesti luku 6.3). Epäodotuksenmukaisuudella viitataan tässä tutkimuksessa sellaisiin tapauksiin, joissa partikkelin sijainti on ensisijaisen luennan vastainen tai standardinmukaisesta paikasta poikkeava.

4 PARTIKKELIT

Tämä luku käsittelee suomen kielen partikkeleita. Alaluvussa 4.1 esittelen, millaisiin alakategorioihin partikkelien ryhmän voi jakaa ISK:n ja muiden kielioppien mukaan. Alaluvussa 4.2 esittelen sitä, millaisissa lauseasemissa partikkelit voivat sijaita. Alaluvussa 4.3 pohdin partikkelien ryhmän ongelmallisuutta: esittelen partikkelien ryhmän rajatapauksia ja otan esille joitain ongelmallisia sanoja omasta aineistostani.

4.1 Partikkeliryhmät

ISK:ssa jaetaan sanaluokat taivutuksen perusteella kahteen osaan: taipuviin (verbit ja nominit) sekä taipumattomiin tai osittain taipuviin (kaikki muut). Jälkimmäinen ryhmä jaetaan edelleen kahtia: niihin sanoihin, jotka voivat muodostaa lausekkeita eli saada omia täydennyksiä ja määritteitä (adverbit ja adpositiot), ja niihin sanoihin, jotka eivät voi saada määritteitä (partikkelit). ISK:n mukaan partikkelit ovat siis aina taipumattomia sanoja, jotka eivät saa omia määritteitä eli eivät toimi lausekkeen edussanana.¹² Muihin partikkelien keskeisiin ominaisuuksiin kuuluu se, että ne ovat syntaktisesti valinnaisia. Partikkeleja ei myöskään voi kysyä, kieltää eikä fokusoida. Ne eivät esiinny määritteinä vaan ovat liittynnäisiä. Lisäksi partikkelit poikkeavat muiden sanaluokkien sanoista myös prosodialtaan: osa partikkeleista saa kokonaisen lausuman prosodian, osa taas ei saa edes sanapainoa. (ISK 2004: 769–771.)

¹² Teoriassa on toki mahdollista tulkita partikkelit yksisanaisiksi partikkelilausekkeiksi, joissa edussanana on partikkeli.

Partikkelien kategoria ei ole mitenkään homogeeninen. Sen voi jakaa useisiin alalajeihin. Toisaalta partikkeliryhmät ovat pragmaattisesti hyvin erilaisia eli eri ryhmien partikkeleita käytetään eri tavoin. Toisaalta taas ryhmät menevät osittain päällekkäin ja sama partikkeli saattaa kuulua useaan eri partikkeliryhmään. Partikkelien ja adverbien raja ei sekään ole selväpiirteinen. Erityisesti modaalisia adverbeja ja partikkeleita on toisinaan hankala erottaa. Partikkelien alaryhmät on esitelty asetelmassa 8. (ISK 2004: 769.)

ASETELMA 8. Partikkeliryhmien jäsenet (ISK 2004: 770).

<p>INTERJEKTIOITA ah, hui, hyi, hm, mmm, pah, hep, kas, oho, vau, yäk, äh, kääk</p> <p>HUOMIONKOHDISTIMIA hei, hoi, haloo, pst, kato, kuule, muuten</p>	<p>DIALOGIPARTIKKELEITA ahaa, ai, jaa, vai niin, joo, mm, niin, no, aivan, kyllä, just, juuri, okei, tä</p>
<p>LAUSUMAPARTIKKELEITA ai, kai, -kO, mite(n)s, entä, ja, eli, sen kun, ni, no, vaikka, kato, jos(pa)</p> <p>SUUNNITTELUPARTIKKELEITA eiku, niinku, siis, t(u)ota, jotenkin, ni(i)nku(n), silleen, tavallaan</p>	<p>KONJUNKTIOITA ja, että, jotta, eli, mutta, tai, vai, sillä, koska, kun, jos, vaikka</p> <p>KONNEKTIIVEJA kuitenkin, siis, silti, taas, toisaalta, tosin</p>
<p>MODAALIPARTIKKELEITA tietysti, varmaan(kin), kai, ehkä, kenties, kyllä, toki, tuskin, muka(mas), kuulemma</p>	<p>SÄVYPARTIKKELEITA aina, ny(t), sit(ten), vast(a), viel(ä), -hAn, ihan, kyl(lä), oikein, sitä, tosiaan, melkein</p>
<p>FOKUSPARTIKKELEITA myös, -kin, -kAAn, jopa, ainoastaan, vain, varsinkin, juuri, itse, ainakin, edes, tasan, tarkalleen, jo, vielä, enää</p>	<p>INTENSITEETTISANOJA aivan, ihan, oikein, niin, hyvin, kovin, tasan, tosi, täys(in), (ei) järin</p> <p>LIKIMÄÄRÄN ILMAISIMIA aika, melko, noin, joku, jotain, siinä</p>

Interjektiot, huomionkohdistimet ja dialogipartikkelit ovat pääasiassa puhutun kielen partikkeleita. **Interjektiot** (esim. *ah, hui, kas, oho*) tunnetaan myös nimellä huudahduspartikkelit. Niillä voidaan esimerkiksi osoittaa puhujan suhtautumista johonkin tapahtumaan tai sattumukseen tai sitten reagoida juuri sanottuun. Yhteistä kaikille interjektioille on niiden reaktiivinen luonne. (ISK 2004: 816.) **Dialogipartikkeleita** (esim. *ai, jaa, joo, no*) käytetään keskustelussa dialogin osana. Niiden avulla ohjailaan vuorovaikutusta. Dialogipartikkeleita voidaan käyttää

ilmaisemassa uuden tiedon vastaanottamista, kuulolla olemista ja samastumista sanottuun. Lisäksi niitä voidaan käyttää tarkistuskysymyksinä. Dialogipartikkelien on mahdollista muodostaa lausuma ja puheenvuoro yksinkin. (ISK 2004: 773–774.) **Huomionkohdistimet** (esim. *haloo, hei, pst*) esiintyvät yleensä yksin tai aivan vuoron alussa. Usein niiden perustehtävänä on aloittaa vastaanottajan huomion etsiminen tai ehdotuksen tekeminen. (ISK 2004: 818–819.) Nämä kolme partikkeliryhmää olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle, koska niitä on lähes pelkästään puhekielessä.

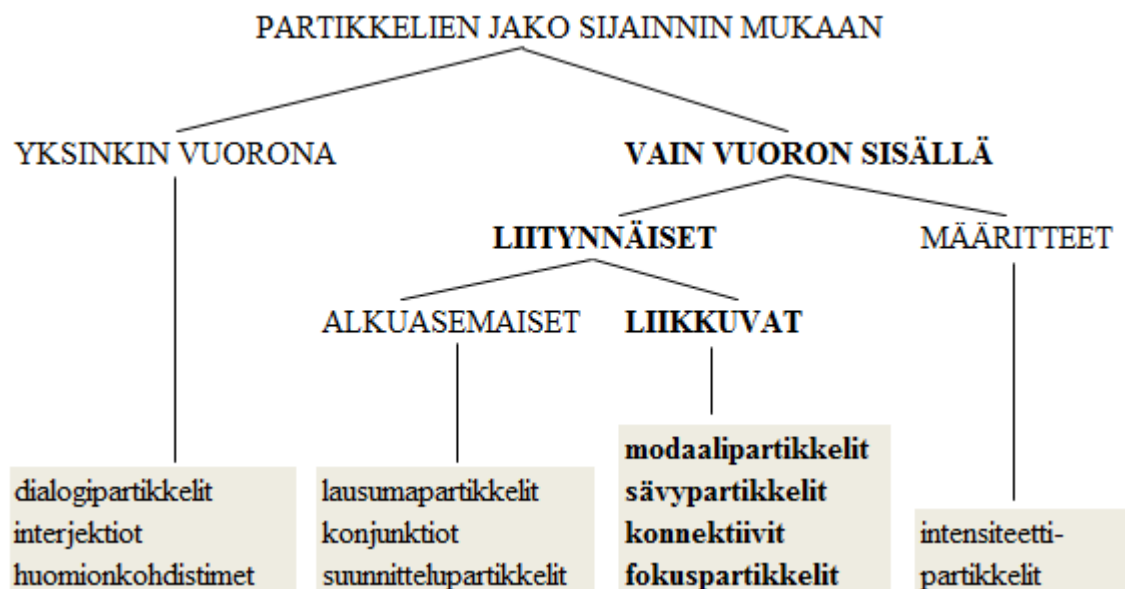
Lausumapartikkelit ovat nimensäkin mukaisesti erityisesti puhekielen partikkeleita. Niillä voidaan osoittaa, miten niiden jälkeen sijoittuva ilmaus liittyy puheeseen, joka on meneillään. Lausumapartikkelien tehtävänä voi olla esimerkiksi kysyä (esim. *jooko, entä*), lisätä (esim. *vielä, muuten*), selittää (esim. *siis, kato*) tai osoittaa affektiota (esim. *jospa, kunpa*). (ISK 2004: 776–777.) **Suunnittelupartikkelit** (esim. *eiku, niinku*) ovat puhekielen ilmiö. Niitä käytetään itsekorjaukseen. (ISK 2004: 821–822.) **Konjunktioilla** (esim. *mutta, jos, että*) kytketään puhutussa ja kirjoitetussa kielessä toisiinsa lauseita, lausekkeita, sanoja tai sananosia. Erilaisten konjunktioiden avulla voidaan luoda erilaisia semanttisia ja syntaktisia suhteita. Konjunktioilla on yleensä kiinteä paikka lauseessa: ne sijaitsevat välittömästi ennen toista kytkettävää elementtiä. (ISK 2004: 784.) **Konnektiivit** (esim. *kuitenkin, silti*) muistuttavat konjunktioita. Niiden ryhmään kuuluu partikkelien lisäksi adverbeja sekä post- ja prepositioita. Konnektiiveilla voidaan osoittaa yksiköiden välisiä semanttisia suhteita. Konnektiiveilla ei ole lauseessa kiinteää sijaintipaikkaa, toisin kuin konjunktioilla. Ne voivat lisäksi kytkeä toisiinsa myös laajempia tekstikokonaisuuksia kuin yksittäisiä lauseita. (ISK 2004: 790.) Näistä neljästä partikkeliryhmästä olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle lausumapartikkelit ja suunnittelupartikkelit sillä perusteella, että ne kuuluvat puhekieleen. Lisäksi olen rajannut pois konjunktiot, koska niiden paikka lauseessa on niin kiinteä, etteivät ne ole kiinnostavia sanajärjestyksen kannalta. Konnektiivit sen sijaan ovat mukana tutkimuksessani muita tämän ryhmän partikkeleita vapaamman liikkuvuutensa vuoksi.

Modaalipartikkelit (esim. *ehkä, toki, kuulemma*), samoin kuin modaaliset adverbitkin, ilmaisevat sitä, millainen käsitys puhujalla on lauseen ilmaiseman sisällön varmuudesta tai todenperäisyydestä. Modaalipartikkelin tyypillinen paikka lauseessa on persoonamuotoisen verbin jäljessä tai aivan lauseen alussa. (ISK 2004: 1518.) **Sävypartikkelien** tehtävänä on tuoda uusia sävyjä eli lisämerkityksiä lausuman

perusmerkitykseen. Tätä sävyartikkelien tehtävää voidaan verrata esimerkiksi sanajärjestyksen ja prosodisten keinojen tehtävään. Sävyartikkelin paikka on aina lauseen tai lausuman sisällä, usein subjektin tai finiittiverbin jäljessä. Puhutussa kielessä sävyartikkelit ovat tyypillisesti painottomia. Sävyartikkelit voivat olla itsenäisiä (esim. *vasta, kyllä, oikeastaan*) tai kliittisiä (esim. *-hAn, -pA, -s*). (ISK 2004: 791.) Sekä modaali- että sävyartikkelit ovat liikkuvia partikkeleita ja siksi myös tutkimukseni kohteita.

Fokuspartikkelien tehtävänä on nostaa erityiseen fokukseen jokin osa lauseesta. Fokusoitava osa voi olla mikä tahansa lauseke tai koko lause mutta ei toinen partikkeli. Kirjoitetussa kielessä fokuspartikkeli sijaitsee yleensä välittömästi ennen fokusoitavaa sanaa tai lauseketta. Puhutussa kielessä fokusta voidaan osoittaa myös prosodisin keinoin. Fokuspartikkelit voivat olla inklusiivisia tai eksklusiivisia. Inklusiiviset fokuspartikkelit (esim. *myös, jopa, etenkin*) sisältävät implikaation siitä, että fokusoidun asian lisäksi on myös muita vaihtoehtoja. Eksklusiiviset fokuspartikkelit (esim. *vain, jo, enintään*) puolestaan sulkevat pois muut vaihtoehdot. (ISK 2004: 803–804.) **Intensiteettisanat**, niin partikkelit kuin adverbinkin, ilmaisevat esimerkiksi adjektiivin tai adverbien kertoman laadun tai määrän astetta. Intensiteettiartikkeleita ovat esimerkiksi *aivan, noin ja hyvin*. **Likimäärän ilmaisimet** (esim. *noin, jotain*) ilmaisevat summittaisuutta. Ne liittyvät usein numeraaleihin, määrän ilmauksiin, arvioihin ja vertailuihin. (ISK 2004: 815.) Näistä kolmesta partikkeliryhmästä tutkittavanani ovat ainoastaan liikkuvat fokuspartikkelit.

Olen siis rajannut tutkimukseni koskemaan partikkeliryhmistä ainoastaan modaali-, sävy- ja fokuspartikkeleita sekä konnektiiveina toimivia partikkeleita, koska niitä esiintyy eniten kirjoitetussa kielessä ja ne ovat sanajärjestyksen kannalta olennaisimmat ryhmät. Kun partikkelit jaetaan ryhmiin niiden sijainnin mukaan, nämä neljä ryhmää muodostavat liikkuvien partikkelien joukon. Partikkelien jakoa sijainnin mukaan havainnollistaa kuvio 2 seuraavalla sivulla.

KUVIO 2. Partikkelien alakategoriat (ISK 2004: 772).

ISK:ssa esitelty jako partikkeleihin ei tietenkään ole ainoa mahdollinen jako. Partikkeleita on kategorioitu usein eri tavoin kieliopeissa. Setälä (1922: 118–131) jakaa kieliopeissaan partikkelit adverbisiin, liitännäispartikkeleihin, postpositioneihin ja prepositioneihin, konjuktsioneihin ja interjektsioneihin. Setälä ei kuitenkaan perustele, miksi juuri nämä sanat ovat partikkeleita eli mikä tekee sanasta partikkelin. Setälän mukaan myös adverbis ja adpositioidet ovat partikkeleita, kun taas ISK:ssa taipumattomat sanat jaetaan kolmeen luokkaan: adverbisiin, adpositioihin ja partikkeleihin (ISK 2004: 427).

Adverbien ja partikkelien suhteen lähes päinvastaisena näkee Siro (1964). Hänen kieliopeissaan ei mainita partikkeleita lainkaan, vaan monet esimerkiksi ISK:n luokittelun mukaiset partikkelit kuuluvat Siron mukaan adverbisiin. Siro jakaa adverbis materiaalisiin, intensiteetti- ja modaalisiin adverbisiin.¹³ Näistä modaaliset adverbis (esim. *ehkä*) sekä intensiteettiadverbis (esim. *erittäin*) tulkitaan ISK:n mukaan partikkeleiksi. Siro kuvailee adverbien ryhmää hyvin samalla tavoin kuin partikkeleita kuvaillaan ISK:ssa. Siron mukaan adverbis on muodoltaan taipumaton tai sillä on vain harvoja taivutusmuotoja. Lisäksi adverbiseja on kielessä äärellinen määrä, ja niihin ei voi

¹³ Luokittelu on oikeastaan Erik Ahlmanin (Vir. 1933), mutta luokittelun perusteena on Siron omaa pohdintaa.

liittyä mitään attribuutteja (vrt. ISK: partikkeli ei voi saada määritteitä). (Siro 1964: 45–48.)

Hakulinen ja Karlsson tekevät *Nykysuomen lauseopissa* (1979) sanaluokkajaon lähinnä syntaktisin perustein. Teoksessa todetaan, että partikkelien ryhmä muodostaa oman sanaluokkansa vain morfologisin perustein: yhteistä sanoille on niiden taipumattomuus. Syntaktisesti on järkevämpää puhua adverbista, pre- ja postpositioista, konjunktioista ja interjektioista itsenäisinä syntaktisina luokkinaan. Varsinaisia partikkeleita ovat Hakulisen ja Karlssonin mukaan esimerkiksi *ainakin, edes, jopa, juuri, myös, sentään, vain* ja *vasta*, jotka voivat liittyä mihin tahansa konstituenttiin tai koko lauseeseen ja joilla on siis vaihteleva vaikutusala. Tämä partikkelin joukko on Hakulisen ja Karlssonin mukaan yksi adverbien syntaktisista alaryhmistä, ei siis oma sanaluokkansa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 83–85.)

4.2 Partikkelien asema lauseessa

Partikkelit voivat sijoittua lauseessa moneen paikkaan, samoin kuin adverbiaalimääritteetkin. Sanajärjestyksen näkökulmasta partikkelit ja adverbiaalimääritteet käyttäytyvät usein samalla tavalla, ja niiden sijaintiin vaikuttavat usein samat tekijät. ISK:ssa kuvaillaan melko suppeasti sitä, millaisissa lauseasemissa partikkeleita voi sijaita. ISK:n mukaan partikkelit ovat enimmäkseen lauseen informaatorakenteen ulkopuolella. Ne sijaitsevat yleensä lauseen sisällä tai esikentässä, joskus myös lisäyksenä lauseen lopussa. Asetelmassa 7 (s. 31) esitellään partikkelien mahdolliset sijainnit. Asemassa 1 eli teeman ja finiittiverbin välissä voi olla joitain partikkeleita tai kevyitä adverbeja. Tavallisia partikkeleita tuossa asemassa ovat esimerkiksi *ehkä, kai, kenties, kuitenkin* ja *siis*. Esimerkki partikkelista tällä paikalla on lauseessa 31. (ISK 2004 1332–1333.)

(31) *Se kai on ollut tiedossa kauan aikaa.* (ISK 2004: 1333.)

Asemassa 2 (ks. asetelma 7 s. 31) eli liittomuodon osien välissä voi olla partikkeleita ja adverbiaalimääritteitä, jopa useita yhtä aikaa (32) (ISK 2004: 1333).

(32) Urheiluruudun ja Helsingin Sanomien toimittajat olivat *kuitenkin keskiviikkona puhelinhaastattelussa* kertoneet Cowanille, mitä uutistoimisto oli kirjoittanut. (ISK 2004: 1333.)

Asemat 1 ja 2 ovat siis ISK:n mukaan tyypillisimmät partikkelien paikat. Näiden lisäksi tavallinen paikka partikkelille on esikenttä (33). Partikkeleita voi olla myös avauksessa (esim. dialogipartikkelit) tai lauseen lopussa lisäyksenä (34).

(33) *Ehkä* en ollut paras mahdollinen nainen.

(34) Homman luulisi olevan harvinaisen selvä, *ehkä*. (ISK 2004: 1332.)

Kuten ISK:n väljähköstä selvityksestä huomaa, on vaikea sanoa tarkkoja sääntöjä siitä, missä paikassa partikkelit voivat sijaita ja missä eivät. Periaatteessa partikkelit voivat sijaita melkein missä tahansa mutta käytännössä eivät. Uskoakseni se tekee toisinaan partikkelien käytöstä haasteellista kielenoppijoille.

4.3 Partikkelien ja adverbien rajanvetoa

Kuten jo aiemmin on todettu, partikkeleilla ja adverbeilla on paljon yhteistä ja kieliopissa ei ole päästy täyteen yksimielisyyteen siitä, mitkä sanat kuuluvat partikkeleihin, mitkä taas adverbeihin. Partikkelien rajaamisen kannalta ongelmallisia ovat erityisesti sellaiset sanat, jotka voidaan kontekstista riippuen tulkita kahden eri sanaluokan jäseniksi. Esimerkiksi sanat *aina*, *nyt*, *sitten*, *taas*, *vasta*, *vielä* ja *vihdoin* voivat olla adverbeja tai partikkeleita. (ISK 2004: 821–823.)

Aineistossani on joitain hankalia rajatapauksia, joiden kohdalla olen joutunut arvioimaan, kuuluuko sana adverbeihin vai partikkeleihin. Tällaisia ovat esimerkiksi jatkuvuutta ilmaisevat sanat *enää*, *edelleen*, *jo*, *vielä* ja *yhä*. ISK:n mukaan nämä voivat olla partikkeleita tai adverbeja (ISK 2004: 644, 1445). Johdonmukaisuuden vuoksi olen tulkinnut nämä sanat aina partikkeleiksi. Toinen erityisryhmä on *-sti*-päätteiset partikkelit. Yleensä *-sti* on adverbijohdin (ISK 2004: 366), mutta muutama *-sti*-päätteinen sana voidaan tulkita partikkeliksikin. Tällaisia sanoja aineistossani ovat esimerkiksi *erityisesti* ja *varsinaisesti*. Näiden sanojen partikkelitulkintaa tukee myös ISK (ISK 2004: 1077). Muutamien tulkinnanvaraisten sanojen kohdalla olen käyttänyt luokitteluperusteena pääasiassa omaa kielitajuani ja pyrkimystä johdonmukaisuuteen, jos ISK:n luokittelut ovat olleet ristiriidassa keskenään tai muuten puutteellisia.

Liitteessä 1 on lueteltu kaikki aineistoni partikkelit ja perusteet niiden partikkeliksi tulkitsemiselle.

5 INFORMANTIT

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni informantteja. Alaluvussa 5.1 kerron Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksesta, josta aineistoni on peräisin. Alaluvussa 5.2 esittelen kunkin informanttini. Tarkemmat tiedot informanteista ja heidän taustoistaan ovat liitteessä 2. Alaluvussa 5.3 esittelen niitä informanttien taustatekijöitä, joiden uskon olevan merkittäviä tutkimukseni kannalta. Alaluvussa 5.4 tarkastelen informanttien kielen yleistä sujuvuutta lauseiden ja virheettömien lauseiden pituuksien perusteella.

5.1 Edistyneiden suomenoppijoiden korpus

Edistyneiden suomenoppijoiden korpus -tutkimushanke perustettiin Turun yliopistossa vuonna 2007. Korpus koostuu erilaisista kirjallisista tuotoksista, joita ovat kirjoittaneet yliopiston suomen ja sen sukukielten maisteriohjelman opiskelijat. Kirjallisia tuotoksia ovat esimerkiksi tenttivastaukset, esseet ja tutkielmat. Korpuksessa on tekstejä yhteensä 32 informantilta (tilanne keväällä 2012). Digitoidussa muodossa olevaa aineistoa on seuraavasti: noin 174 000 saneen verran tenttivastauksia, noin 138 000 sanetta tutkielma-aineistoa ja noin 81 000 sanetta esseitä ja muita kirjoitelmia. (Ivaska 2012.) Kyseessä on kuitenkin avoin korpus: aineistoa tulee jatkuvasti lisää. Jokaiselta informantilta on useita tekstilajeja, jotka on kerätty 2–3 vuoden aikana. Varsinaisen oppijankorpuksen lisäksi korpuksen oheen on koostettu myös vertailuaineisto, joka koostuu suomea äidinkielenään puhuvien opiskelijoiden kirjoittamista teksteistä. (LAS2 2012.)

Edistyneiden suomenoppijoiden korpushanke pyrkii tuottamaan laadukasta elektronista tutkimusaineistoa, jonka avulla voitaisiin tehdä tasokasta tutkimusta erilaisista oppijansuomen ilmiöistä. Korpushankkeen tavoitteena on lisätä tietoa akateemisesta oppijansuomesta ja laajentaa kuvaa suomesta toisena kielenä. (LAS2 2012.)

Tutkimushankkeen tarkoituksena on tuottaa sellainen oppijankorpus, joka mahdollistaisi entistä paremmin esimerkiksi pitkittäistutkimuksen tekemisen. Tätä tarkoitusta palvelee aineiston kerääminen kultakin oppijalta usean vuoden ajalta. Lisäksi aineiston koodaaminen morfologisesti ja syntaktisesti antaa mahdollisuuden tutkia esimerkiksi lauserakenteiden esiintymisfrekvenssejä, esiintymisehtoja ja valintapreferenssiä. (LAS2 2012.)

Korpusaineistoa on käytetty opinnäytetöissä ja muissa tutkimuksissa. Aineistoa ovat tutkineet pro gradu -tutkielmissaan Ilmari Ivaska (2009) ja Niina Salmi (2010). Ivaska käsitteli tutkielmassaan eksistentiaalilauseiden variaatiota, ja Salmi tutki eri lausetyyppien käyttöä ja muutoksia edistyneiden oppijoiden kirjoituksessa. Lisäksi korpukselta on julkaistu useita artikkeleita. Ivaska ja Siitonen (2011) ovat julkaisseet artikkelin oppijankielen lauserakenteista, ja Siitonen ja Niemelä (2011) ovat kuvanneet oppijankielen kehittymistä pitkittäistutkimuksen keinoin. (LAS2 2012.)

5.2 Informanttien esittely

Tutkimukseni aineisto on kerätty seitsemältä informantilta. Käytän informanteistani kaksikirjaimisia koodinimiä. Nimet on muodostettu kunkin informantin äidinkielen alkukirjaimista. Aineisto on koottu informanteilta vuosina 2007–2011, joskin ensimmäinen aineiston teksti on kirjoitettu jo vuonna 2006. Lisäksi informantit ovat täyttäneet taustatietolomakkeen, jossa he kertovat perustietoja itsestään ja kielitaidostaan. Liitteeseen 2 on koottu tarkat tiedot kaikista informanteista.

Informantti **TŠ** on tšekkiä äidinkielenään puhuva nainen. Aineisto on koottu informantilta hänen ollessaan 24-vuotias. Aineiston kokoamisen aikaan informantti oli asunut Suomessa noin 7–12 kuukautta ja opiskellut suomea yhteensä neljä vuotta, joista vuoden Suomessa ja kolme muualla. Äidinkielensä ja suomen lisäksi TŠ puhuu englantia, saksaa ja viroa.

VI on nainen, joka on kotoisin Virosta ja puhuu äidinkielenään viroa. Informantin aineisto on koottu hänen ollessaan 22–26-vuotias. Informantin tenttivastaukset ovat peräisin vuodelta 2007, jolloin informantti oli asunut Suomessa 7–12 kk. Tuolloin hän oli opiskellut suomea Suomessa yhden vuoden ja muualla kuusi vuotta. Toista

tekstilajia edustava aineiston osa (essee) on vuodelta 2011. Informantti VI puhuu myös englantia, unkaria ja venäjää.

Informantti **LI** on liettualaisnainen, ja hänen äidinkieltensä on liettua. Aineiston keräämishetkellä informantti oli 24-vuotias. Hän oli tuolloin asunut Suomessa 3–4 vuotta ja opiskellut suomea seitsemän vuotta. Suomen kielen opiskelusta neljä vuotta oli tapahtunut Suomessa ja kolme vuotta muualla. Suomen ja liettuan lisäksi LI puhuu englantia.

Informantti **VE** on venäläinen nainen. Hänen äidinkieltensä on venäjä, ja lisäksi hän puhuu suomea, englantia ja ranskaa. Informantin tuottama aineisto on peräisin ajalta, jolloin hän oli 46–48-vuotias. Ensimmäinen osa aineistoa on vuodelta 2006 ja toinen osa vuodelta 2008. Ensimmäisten tekstien tuottamisen aikaan hän oli asunut Suomessa 5–6 vuotta ja opiskellut suomea koko tuon ajan. Informantti VE on opiskellut suomea ainoastaan Suomessa. Informantin taustatiedot on kerätty myöhemmin kuin muiden: taustatietolomake on täytetty vuonna 2009 ja sen on tarkoitus kuvata tilannetta vuonna 2006. Tästä syystä informantin VE tiedot eivät välttämättä ole niin tarkkoja kuin muiden.

Informantti **EN** on ryhmän ainoa mies. Hänen äidinkieltensä on englanti ja hän on kotoisin Yhdysvalloista. Aineiston keräämisen aikaan informantti oli 33-vuotias. Hän oli asunut Suomessa tuolloin 3–4 vuotta. Informantti oli opiskellut suomea neljä vuotta Suomessa ja 4–5 vuotta muualla. EN on ainoa informantti, joka ei puhu muita kieliä suomen ja oman äidinkieltensä lisäksi.

Informantti **UN** on kotoisin Romaniasta ja puhuu äidinkielenään unkaria. Hänen kirjoittamansa aineisto on peräisin vuosilta 2007–2008, jolloin hän oli 24–25-vuotias. Taustatietolomakkeen informantti on kuitenkin täyttänyt vasta vuonna 2009. Tuolloin hän kertoo asuneensa Suomessa 2–3 vuotta ja opiskelleensa suomea Suomessa kaksi vuotta ja kolme kuukautta sekä muualla 4 vuotta. Informantti UN puhuu unkarin ja suomen lisäksi romaniaa, englantia, saksaa ja viroa.

Informantti **JA** on japanilainen nainen. Hän äidinkieltensä on japani ja hän puhuu myös suomea ja englantia. Informantti oli aineiston keräämishetkellä 29–30-vuotias.

Viimeisten tekstien kirjoittamisen aikaan informantti oli asunut Suomessa 5–6 vuotta. Hän oli tuolloin opiskellut suomea Suomessa kuusi vuotta ja muualla kolme vuotta.

Kaiken kaikkiaan informantit muodostavat melko heterogeenisen joukon. Kaikilla on eri äidinkieli ja kotimaa. Suomen opiskelun kesto vaihtelee neljästä vuodesta yhdeksään vuoteen. Kaikki informantit puhuvat suomea ja englantia, mutta muuta kielitaitoa heillä on hyvin vaihtelevasti. Yhteistä kaikille informanteille on kuitenkin se, että he kaikki ovat tarkasteluhetkellä olleet opiskelemassa samassa koulutusohjelmassa.

Aineistoni koostuu yhteensä 1344 virkkeestä. Jokaiselta informantilta on aineistossa 192 virkettä, joista 96 on tenttivastauksista ja toiset 96 jostakin toisesta tekstilajista (esimerkiksi esseestä tai esitelmästä). Kolmen informantin koko aineisto on peräisin samalta vuodelta, neljän informantin tuotokset on kerätty kahden tai useamman vuoden aikana. Periaatteessa tämä mahdollistaisi pitkittäistarkastelun näiden neljän oppijan osalta. En kuitenkaan ota tähän tutkimukseen mukaan pitkittäistä näkökulmaa.

5.3 Informanttien taustat

5.3.1 Informanttien äidinkielet

Kaikilla informanteillani on eri äidinkieli. Uskon ensikielellä olevan vaikutusta suomen sanajärjestyksen ja partikkelien käytön oppimiseen. Esittelen siksi hyvin lyhyesti kunkin informantin äidinkielestä muutamia olennaisia sanajärjestyspiirteitä sekä partikkelin asemaa lauseessa. Rinnastan tässä kohtaa partikkelit ja adverbit, koska monessa kielessä ne käyttäytyvät samankaltaisesti ja ovat jonkinlaisia liikkuvia määreitä. Useissa vieraiden kielten kieliopissa puhutaankin vain adverbien sijoittumisesta lauseessa. Usein nämä adverbit ovat sellaisia, joiden suomenkieliset vastineet tulkitaan (ISK:n mukaan) partikkeleiksi.

Tšekki on länsislaavilainen kieli (Anhava 1998: 80). Tšekin sanajärjestys on syntaktisesti vapaa: nominien suhteita ilmaistaan sijataivutuksen avulla, joten sanajärjestyksestä ei käytetä niiden ilmaisemiseen. Sanajärjestys on neutraaleissa väitelauseissa tyypillisesti SVO, usein myös OVS. Myös muut pääjäsenten

järjestysvaihtoehdot ovat mahdollisia. Adverbien tyypillisin paikka näyttää olevan ennen verbiä, ja adverbeihin kuuluu esimerkiksi sana *jo* (tšekiksi *už*), joka on suomen kielessä partikkeli. (Janda–Townsend 2002: 86.)

Viro on suomalais-ugrilainen kieli (Anhava 1998: 42). Se muistuttaa suomen kieltä monilta piirteiltään, melko paljon myös sanajärjestykseltään. Virossa ei ole kieliopillisesti kiinteää sanajärjestystä ja sanojen järjestystä muuttamalla voidaan osoittaa esimerkiksi erilaisia painotuksia tai sävyjä, kuten suomessakin. (Tauli 1983: 23–26.) Viron kielessä kuitenkin sanajärjestykseen vaikuttavat syntaktiset säännöt enemmän kuin suomen kielessä. Merkittävä ero suomeen on esimerkiksi viron kielen V-2-sääntö, jonka mukaan finiittiverbi on aina toisena elementtinä lauseessa. (Huomo 1994: 5.) Viron tyypillisin sanajärjestysmalli on SVO. Sanojen sijoittaminen neutraalista poikkeavalla tavalla saattaa kuitenkin aiheuttaa väärinymmärryksiä tai tehdä lauseesta tyyliiltään huonon. Näin on erityisesti adverbien tapauksessa. (Tauli 1983: 23–26.) Partikkelit voivat sijoittua lauseessa useaan eri paikkaan. Partikkeli voi olla verbin jälkeisessä asemassa tai aivan lauseen lopussa. Jos lauseessa on moniosainen verbi, partikkeli voi olla verbin osien välissä tai sen voi sijoittaa lauseen alkuun (etenkin jos partikkeli on painokas) tai loppuun. (Tauli 1983: 151–153.)

Liettua on itäbalttilainen kieli (Anhava 1998: 84). Liettuan perussanajärjestys on SVO, mutta muutkin sanajärjestykset ovat toki mahdollisia. Adverbit, kuten *ehkä* tai *luultavasti* (liettuaksi *tikriausiai*) sijoittuvat usein aivan verbin edelle, erityisesti silloin kun verbi on lauseen lopussa. (Franks–Lavine 2005: 240, 259–260.)

Venäjä kuuluu itäslaavilaisiin kieliin (Anhava 1998: 79). Venäjän sanajärjestyksessä on runsaasti variaatiota. Kuitenkin myös venäjän kielessä tyypillisin sanajärjestys on SV(O). Myös muut sanajärjestysvaihtoehdot ovat mahdollisia, ja niitä voidaan käyttää esimerkiksi painotukseen. (Timberlake 2004: 444, 450.) Adverbin paikka lauseessa on tyypillisesti ennen verbiä. Adverbin sijoittaminen välittömästi verbinjälkeiseen asemaan ei ole kieliopillisesti väärin, mutta sellaisella käytöllä on alhainen status. (Kallestinova 2007: 248.)

Englanti on tärkein länsigermaaninen kieli (Anhava 1998: 58). Se on kiinteän sanajärjestyksen kieli, mikä tarkoittaa sitä, että useimpia syntaktisia suhteita ilmaistaan aina tietyllä järjestyksellä. Sanajärjestyksen avulla osoitetaan kieliopillisia suhteita,

kuten subjektia ja objektia. Englannin kielen perussanajärjestys on SVO. (O’Grady 1997: 55.) Adverbit voivat sijoittua lauseissa useille eri paikoille. Adverbeja voi käyttää ennen verbiä, verbinosien välissä, lauseen alussa tai lopussa tai yhdistettynä muihin adverbeihin. Erilaiset adverbit käyttäytyvät kuitenkin eri tavoin. (Haumann 2007: 401–402.)

Unkari kuuluu suomalais-ugrilaisiin kieliin (Anhava 1998: 53). Unkarin kielen neutraali sanajärjestys on SVO. Perusjärjestystä voidaan kuitenkin muuttaa ja eri järjestysvaihtoehdoilla voidaan osoittaa esimerkiksi painotuksia. Verbi voidaan esimerkiksi siirtää lauseen ensimmäiseksi konstituentiksi, jolloin voidaan korostaa lauseen esittämän tapahtuman ilmestymistä näkyviin tai esille tulemista. Tyypillinen tapa painottaa jotain sanaa tai lauseketta on siirtää se verbinetiseen asemaan. Jos jostain syystä painotettava sana ei sovi verbin eteen, myös verbinjälkeiseen asemaan voi sijoittaa painotettavan konstituentin. Yksi tällainen syy on se, että verbin edessä voi olla ainoastaan yksi konstituentti. Partikkelit voivat sijaita verbin edessä tai jäljessä. Partikkeli *vain* (unkariksi *csak*) sijaitsee yleensä verbin edessä. Partikkelit *myös* (*is*) ja *jopa* (*még...is*) ovat vapaampia: ne voivat sijaita verbiä ennen tai sen jälkeen. (Kenesei ym. 1998: 161–165.)

Japani on oman kielikuntansa, japanilaisten kielten pääkieli (Anhava 1998: 151). Sanajärjestykseltään japani poikkeaa huomattavasti muista tutkittavana olevista kielistä. Japanin perussanajärjestys on SOV. Myös järjestystä OSV käytetään paljon. Japanin kielessä käytetään partikkeleita paljon suomen liitepartikkelien tavoin: sanan loppuun voidaan liittää tavuja, jotka esimerkiksi tekevät edeltävästä sanasta kysymysmuotoisen tai ilmaisevat jonkin suhteen prepositioiden tavoin. Monet suomessa partikkeleiksi laskettavat pikkusanat ovat japanissa pääsanan loppuun liitettäviä sanoja. Esimerkiksi partikkelia *myös* ilmaistaan kirjoittamalla se sen sanan perään, jonka halutaan kertoa kuuluvan johonkin ryhmään. (Cipris 2002: 5, 23, 36.)

5.3.2 Muut taustatekijät

Äidinkielen lisäksi sanajärjestyksen ja partikkelien oppimiseen voivat vaikuttaa monet tekijät. Esimerkiksi Suomessa asumisen kestolla voi olla tähän merkitystä, samoin

tietysti sillä, kuinka kauan informantti on opiskellut suomea. Lisäksi informanttien muut osaamat kielet voivat aiheuttaa interferenssiä. (Ks. luku 5.2.)

Koska tutkittava aineisto on kirjoitettua kieltä, oppimiseen voi vaikuttaa myös se, kuinka paljon informantit lukevat ja kirjoittavat kieltä. Taustatietolomakkeessa informantit arvioivat, kuinka paljon he ovat elämänsä aikana lukeneet suomenkielistä kirjallisuutta sekä milloin he ovat alkaneet kirjoittaa säännöllisesti suomeksi ja mitä he kirjoittavat (opiskeluun liittyvien kirjoitustehtävien lisäksi). Informantit ovat hyvin heterogeeninen ryhmä siitäkin näkökulmasta, kuinka usein he harrastavat suomen kielen kirjoittamista ja lukemista. Taulukossa 1 on koottuna kaikkien informanttien suomen kielen lukemisen ja kirjoittamisen määrät. Määrissä näyttää olevan suurta vaihtelua informanttien välillä.

TAULUKKO 1. Informanttien taustatiedot: suomen kielen lukeminen ja kirjoittaminen.

Informantti	Alkanut kirjoittaa suomea säännöllisesti	Mitä kirjoittaa suomeksi (muut kuin opiskelutehtävät)	Lukenut kaunokirjallisuutta suomeksi	Lukenut kielitieteellistä kirjallisuutta suomeksi
TŠ	vuonna 2006	sähköpostit, postikortit, tekstiviestit	2 000 sivua	1 500 sivua
VI	vuonna 2005	kirjeet	5 000 sivua	2 000 sivua
LI	vuonna 2003	hakemukset, kirjeet	1 000 sivua	4 000 sivua
VE	vuonna 2000	omat oppimateriaalit, novellit	8 000 sivua	10 000 sivua
EN	vuonna 2001	työhön liittyvät asiat	100 sivua	1 500 sivua
UN	vuonna 2003	viestit, kirjeet, blogi	5 000 sivua	2 000 sivua
JA	vuonna 2003	tekstiviestit, sähköpostit, työraportit, työtehtävät	100 sivua	5 000 sivua

Taulukon perusteella voi päätellä, että eniten suomea lukevat informantit VE, VI ja UN. Suurin osa informanteista on aloittanut säännöllisen suomen kielen kirjoittamisen samana vuonna kun on muuttanut Suomeen. Jos tarkastellaan kunkin informantin

kohdalla sitä vuotta, jolta ensimmäiset aineiston tekstit ovat peräisin, siihen mennessä pisimpään suomea ovat kirjoittaneet säännöllisesti informantit VE, EN ja JA.

Palaan taulukkoon 1 luvussa 7, kun pohdin lukemisen ja kirjoittamisen vaikutusta sanajärjestyksen ja partikkelien oppimiseen.

5.4 Sujuvuus informanttien kielessä

Oppijankielen sujuvuudessa on pohjimmiltaan kyse siitä, mihin oppija keskittyy kirjoittaessaan. Jos oppija haluaa kirjoittaa ehdottoman tarkasti ja norminmukaisesti tai vaihtoehtoisesti kompleksisesti ja monimutkaisia rakenteita käyttäen, yleinen sujuvuus saattaa jäädä heikoksi. Jos oppija taas keskittyy ensisijaisesti sujuvaan ilmaisuun, teksti ei ehkä ole täysin virheetöntä. (Ellis–Barkhuizen 2005: 139.) Kuten luvussa 2.4 kerroin, olen laskenut jokaiselta informantilta heidän lauseidensa keskipituudet (sanoja/lause) sekä virheettömien lauseiden¹⁴ keskipituudet (sanoja/virheetön lause). Taulukossa 2 on kaikkien informanttien lauseiden pituudet.

TAULUKKO 2. Sanamäärät informanttien lauseissa ja virheettömissä lauseissa.

Informantti	Kaikkien lauseiden keskipituus (sanoja/lause)	Virheettömien lauseiden keskipituus (sanoja/virheetön lause)
TŠ	6,6	6,2
VI	6,5	6,4
LI	7,9	7,3
VE	6,8	6,8
EN	7,3	6,5
UN	6,6	6,4
JA	7,7	6,9

¹⁴ Virheeksi olen laskenut kaikki morfologiset, syntaktiset ja semanttiset virheet. Tyypillisiä virheitä ovat esimerkiksi rektiovirheet, astevaihteluvirheet, objektin väärä sija, vokaaliharmoniaan liittyvät virheet ja väärät sananvalinnat (esim. intransitiivisen ja transitiiivisen verbin sekoittaminen). Välimerkkivirheitä ja muita ensisijaisesti kielenhuollollisia ongelmia en ole laskenut virheeksi.

Laskelmien perusteella sujuvinta kieltä käyttää informantti LI, jolla on suurin sanamäärä sekä kaikissa lauseissa että virheettömissä lauseissa. Informantilla LI on keskimäärin 7,9 sanaa lauseessa ja 7,3 sanaa virheettömässä lauseessa. Toiseksi pisimpiä lauseita kirjoittaa informantti JA, jolla on keskimäärin 7,7 sanaa lauseessa ja 6,9 sanaa virheettömässä lauseessa. Erot informanttien välillä eivät ole kovin suuria. Kun katsotaan kaikkia lauseita, pienin ja suurimman sanamäärän ero on 1,4 sanaa (informantit VI ja LI), virheettömien lauseiden kohdalla vastaava ero on 1,1 sanaa (informantit TŠ ja LI).

Auli Hakulinen, Fred Karlsson ja Maria Vilkuna (1980) ovat tutkineet monenlaisia piirteitä suomen kielen tekstilauseista.¹⁵ Heidän aineistonsa koostuu useista erilaisista kirjallisista tekstilajeista. HKV-aineiston mukaan suomenkielisessä tekstissä lauseiden keskipituus on 5–6 sanaa. (HKV 1980: 106.) Hieman yllättävästi näyttää siis siltä, että edistyneiden oppijoiden teksteissä lauseet ovat keskimäärin pitempiä kuin äidinkielisten kirjoittajien teksteissä.

Palaan informanttien lauseiden pituuksiin luvussa 7, jossa pohdin partikkelin käytön ja oppijankielen sujuvuuden välistä yhteyttä.

6 PARTIKKELIT INFORMANTTIEN LAUSEISSA

Luvussa 6 otan käsittelyyn tutkimukseni aineiston. Alaluvussa 6.1 esittelen taulukoiden ja kuvioiden avulla tutkimusaineistoani. Kerron, kuinka paljon ja millaisia partikkeleita informanttini käyttävät teksteissään. Vertailen informantteja toisiinsa partikkelien käytön perusteella. Teen myös havaintoja tekstilajin vaikutuksesta partikkelien käyttöön. Alaluvussa 6.2 tutkin erikseen jokaisessa sanajärjestyskentässä sijaitsevia partikkeleita, niiden käyttöä ja paikkaa. Kvantitatiivisen tutkimuksen lisäksi teen samalla kvalitatiivisia huomioita ja analysointeja. Alaluvussa 6.3 tarkastelen partikkelien epäodotuksenmukaista käyttöä informanttien teksteissä.

¹⁵ Tästä eteenpäin käytän kyseisestä aineistosta lyhennettä HKV.

6.1 Aineistossa esiintyvät partikkelit

Koko tutkimusaineisto koostuu yhteensä 1344 virkkeestä. Jokaiselta seitsemältä informantilta on tutkittavana 192 virkettä: 96 virkettä tenttivastauksista ja 96 virkettä jostakin toisesta tekstilajista (esimerkiksi esseestä tai seminaariesitelmästä). Nämä virkkeet koostuvat yhteensä 2814 lauseesta. Lauseiden määrässä on runsaasti vaihtelua eri informanttien välillä (ks. taulukko 3).

TAULUKKO 3. Lauseiden määrä aineistossa.

Informantti	Lauseita tenttivastauksissa (96 virkettä)	Lauseita muussa tekstissä (96 virkettä)	Lauseita yhteensä (192 virkettä)
TŠ	197	221	418
VI	205	184	389
LI	212	255	467
VE	165	169	334
EN	190	204	394
UN	238	272	510
JA	143	159	302
Yhteensä	1 350	1 464	2 814

Vähiten lauseita on informantin JA tenttivastauksissa, jotka koostuvat 143 lauseesta. Kun lasketaan yhteen hänen lauseensa molemmista tekstilajeista, saadaan kokonaissummaksi 302 lausetta. Se on vähemmän kuin yhdelläkään muulla informantilla. Eniten lauseita on informantin UN muussa tekstissä, yhteensä 272 lausetta. Samalla informantilla on myös eniten lauseita, kun lasketaan yhteen molempien tekstilajien lauseet: yhteensä 510 lausetta. Lähes kaikilla informanteilla on tenttivastauksissa vähemmän lauseita kuin muussa tekstissä, joskaan ero näiden tekstilajien välillä ei kaikilla informanteilla ole merkittävän suuri. Informantti VI on poikkeus: hänellä on tenttivastauksissa enemmän lauseita kuin muussa tekstissä. Tenttivastaukset ovat spontaanimminkin tuotettuja tekstejä kuin aineiston muiden tekstilajien edustajat, joita informantit ovat voineet miettiä ja hioa perusteellisemmin. Voitaisiin siis päätellä, että nopeammin ja spontaanimminkin kirjoitetut tekstit ovat virkerakenteeltaan lyhyempiä ja yksinkertaisempia kuin tekstit, joiden kirjoittamiseen

on mahdollista käyttää enemmän aikaa ja joita voi suunnitella ja muokata perusteellisemmin.

Informantit poikkeavat toisistaan myös sanemäärän perusteella. Taulukossa 4 on esitelty kaikkien aineiston tekstien sanemäärät.

TAULUKKO 4. Sanemäärät informanttien teksteissä.

Informantti	Tenttivastauksien sanemäärä	Muun tekstin sanemäärä	Sanemäärä yhteensä
TŠ	1 288	1 485	2 773
VI	1 248	1 283	2 531
LI	1 592	2 080	3 672
VE	992	1 295	2 287
EN	1 129	1 738	2 867
UN	1 627	1 723	3 350
JA	1 012	1 305	2 317
Yhteensä	8 888	10 909	19 797

Suurin sanemäärä on informantilla LI, jonka aineisto koostuu yhteensä 3 672 saneesta. Pienin sanemäärä on informantilla VE (yhteensä 2 287 sanetta). Jos verrataan taulukkoja 3 ja 4, huomataan, että informantit asettuvat samantyyppiseen järjestykseen sekä lausemäärien että sanemäärien suhteen. Eniten lauseita on informanteilla UN ja LI, heidän jälkeensä tulevat informantit TŠ, EN ja VI, ja vähiten lauseita on informanteilla VE ja JA. Saneita taas on eniten informanteilla LI ja UN, keskimmäisen ryhmän muodostavat informantit EN, TŠ ja VI, ja pienin sanemäärä on informanteilla JA ja VE. Sekä lauseiden että saneiden suhteen informantit jakautuvat siis ikään kuin kolmeen tasoryhmään, joiden sisällä järjestys vaihtelee.

Koko aineistossa on yhteensä 857 partikkelia¹⁶. Partikkelien jakautumista informanttien kesken havainnollistetaan taulukossa 5 seuraavalla sivulla.

¹⁶ Termillä *partikkeli* tarkoitan aineistoa käsitellessäni aina vain niitä partikkeleita, jotka ovat tutkittavana, siis modaali-, sävy- ja fokuspartikkeleita sekä konnektiiveja. Informanttien tekstit sisältävät tietysti muitakin partikkeleita, kuten runsaasti konjunktioita.

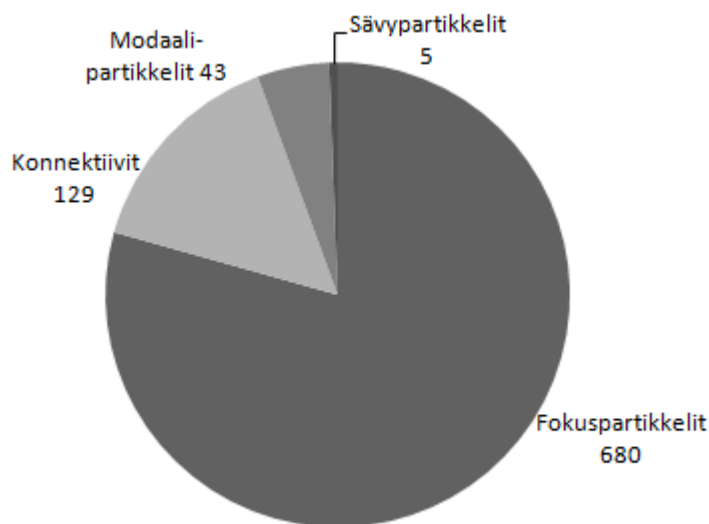
TAULUKKO 5. Partikkelien määrät informanttien teksteissä.

Informantti	Partikkelit tenttivastauksissa	Partikkelit muussa tekstissä	Partikkelit yhteensä
TŠ	40	62	102
VI	61	96	157
LI	91	137	228
VE	35	34	69
EN	37	51	88
UN	90	60	150
JA	33	30	63
Yhteensä	387	470	857

Ylivoimaisesti eniten partikkeleja käyttää informantti LI, jonka teksteissä on yhteensä 228 partikkelia. Vähiten partikkeleja on informantilla JA, yhteensä 63 partikkelia. Erot informanttien välillä ovat suuret. Lauseiden määrä vaikuttaa tietysti jossain määrin myös siihen, kuinka paljon partikkeleita informanttien teksteissä on. Mitä enemmän lauseita tekstiotoksessa on, sitä enemmän partikkeleita mahtuu mukaan. Onkin luonnollista, että informanteilla JA ja VE, joilla on vähiten lauseita teksteissään, on myös vähiten partikkeleita. Runsaasti partikkeleita käyttävät informantit LI ja UN, joilla myös on eniten lauseita. Myös VI käyttää paljon partikkeleita, mutta hänellä on hieman vähemmän lauseita kuin muilla runsaasti partikkeleita käyttävillä. Syynä siihen, että partikkelien ja lauseiden määrät näyttävät kulkevan käsi kädessä, on yhtäältä se, että mitä enemmän lauseita tekstissä on, sitä enemmän tilaa on myös partikkeleille. Toisaalta tulos saattaa kertoa jotain myös informanttien käyttämän kielen kompleksisuudesta: informantit, jotka hallitsevat pitkien virkkeiden rakentamisen, voivat olla myös taitavampia partikkelien käyttäjiä.

Tekstilajin ja käytettyjen partikkelien määrän välillä ei näyttäisi olevan selvää yhteyttä. Kun verrataan informanttien partikkelien käyttöä eri tekstilajeissa, huomataan että seitsemästä informantista kolmella on partikkeleita enemmän tenttivastauksissa ja neljällä informantilla muussa tekstissä. Tekstilaji ja suunnitelmallisuus eivät siis vaikuta suoraan käytettyjen partikkelien määrään. Kaikkiaan 857 partikkelista 387 on informanttien tenttivastauksissa ja 470 muissa teksteissä.

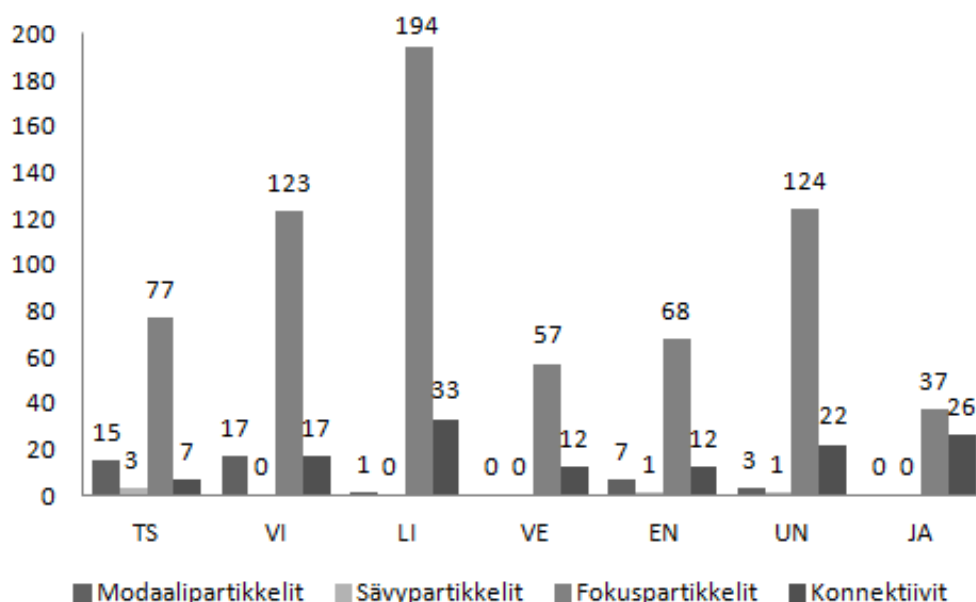
Eri partikkeliryhmiin kuuluvien partikkelien käytössä on suuria eroja. Ylivoimaisesti suurin osa kaikista aineiston partikkeleista kuuluu fokuspartikkelien ryhmään; niitä on yhteensä 680 esiintymää, joka on 79 % kaikista partikkeleista. Toiseksi eniten on konnektiiveja, 129 esiintymää eli 15 % partikkeleista. Modaalipartikkeleja aineistossa käytetään 43 kertaa (5 %) ja sävypartikkeleja vain 5 kertaa (1 %). Kuviossa 3 on esitelty partikkelien jakautuminen ryhmittäin.

KUVIO 3. Koko aineiston partikkelit partikkeliryhmittäin.

Partikkelien määrien jakaantumista kuvion 3 osoittamalla tavalla voidaan pitää täysin odotuksenmukaisena tuloksena. Kaikki aineiston tekstit ovat asiapitoisia tekstejä. On ymmärrettävää, että informantit eivät esimerkiksi tenttikysymyksiin vastatessaan käytä paljon modaalipartikkeleita vaan pyrkivät mieluummin esittämään tietonsa varmoina faktoina. Myös sävypartikkelien vähäisyyttä voitaneen selittää tekstilajeilla. Asiateksteissä on olennaista ilmaista asia selkeästi ilman tulkinnanvaraisia lisämerkityksiä, joita sävypartikkeleiden avulla voidaan luoda. Konnektiivit ja fokuspartikkelit taas sopivat luonteeltaan hyvin myös asiateksteihin. Aineiston tekstilajien välillä ei näytä olevan minkäänlaista eroa: partikkeliryhmien esiintymisjärjestys on sama tenttivastauksissa ja muissa teksteissä.

Erilaisten partikkelien käytössä on joitain eroja informanttien välillä. Liitteessä 4 on taulukko erityyppisten partikkelien esiintymisestä jokaisen informantin jokaisessa tekstissä erikseen. Kuviossa 4 esitellään kaikkien partikkeliryhmien esiintymistä informanttien teksteissä, kun molemmat tekstit (tentti ja muu teksti) on laskettu yhteen.

KUVIO 4. Partikkelien esiintymät informanteilla partikkeliryhmittäin.

Kun tarkastellaan informanteja erikseen, huomataan, että partikkeliryhmien välinen esiintymisjärjestys on melkein kaikilla informanteilla sama kuin järjestys koko aineistossa (vrt. kuvio 3, s. 53). Kaikille informanteille yhteistä on fokuspartikkelien runsas käyttö: jokaisella informantilla fokuspartikkeleita on selvästi eniten kaikista partikkeleista. Seitsemästä informantista viidellä (LI, VE, EN, UN ja JA) toiseksi yleisin partikkelityyppi on konnektiivit. Informantilla TŠ on enemmän modaalipartikkeleita kuin konnektiiveja. Informantilla VI on yhtä paljon modaalipartikkeleita ja konnektiiveja. Sävyartikkeleita käyttää kaiken kaikkiaan vain kolme informanttia: TŠ, EN ja UN. Heilläkin sävyartikkeleita on yhteensä vain viisi.

Aineiston partikkeleiden joukossa on yhteensä 50 eri partikkelia. Kaikki partikkelit ja niiden esiintymät ovat taulukossa liitteessä 1. Aineiston yleisimmät partikkelit ovat

taulukossa 6, johon on koottu kaikki sellaiset partikkelit, jotka esiintyvät aineistossa vähintään 10 kertaa.

TAULUKKO 6. Aineistossa eniten käytetyt partikkelit yleisyysjärjestyksessä.

Partikkeli	Esiintymät	Tyyppi
<i>myös</i>	192	fokuspartikkeli
<i>esimerkiksi</i>	138	fokuspartikkeli
<i>-kin</i>	79	fokuspartikkeli
<i>vain</i>	62	fokuspartikkeli
<i>jo</i>	37	fokuspartikkeli
<i>kuitenkin</i>	34	konnektiivi
<i>taas</i>	26	konnektiivi
<i>ehkä</i>	22	modaalipartikkeli
<i>toisaalta</i>	22	konnektiivi
<i>vielä</i>	18	fokuspartikkeli
<i>enää</i>	17	fokuspartikkeli
<i>siis</i>	16	konnektiivi
<i>juuri</i>	15	fokuspartikkeli
<i>jopa</i>	15	fokuspartikkeli
<i>vasta</i>	14	fokuspartikkeli

Käytetyimpien partikkelien listalla on luonnollisesti runsaasti fokuspartikkeleita. Ylivoimaisesti yleisin partikkeli on *myös*, jota käytetään aineistossa yhteensä 192 kertaa, kun kaiken kaikkiaan partikkeliesiintymiä on aineistossa 857. Näiden 192 esiintymän joukossa *myös* esiintyy yhteensä neljä kertaa liitepartikkelillisessä muodossa: kaksi kertaa muodossa *myöskin* ja kaksi kertaa vastaavassa negatiivisessa muodossa *myöskään*. Kaksi kertaa *myös* on osana konstruktiota *ei ainoastaan – vaan myös* ja toiset kaksi kertaa sanaparissa *paitsi – myös*. Jälkimmäisessä tapauksessa *myös* on tulkittu konnektiiviseksi partikkeliksi, koska se on osa konnektiivina toimivaa sanaparia (ks. ISK 2004: 1044–1045). Lisäksi *myös* esiintyy kerran virheellisessä muodossa *myöse*. Toiseksi yleisin partikkeli on fokuspartikkeli *esimerkiksi*. Se esiintyy 87 kertaa lyhenteenä *esim.* ja 51 kertaa muodossa *esimerkiksi*. Yhden kerran sitä käytetään virheellisessä muodossa *esmerkiksi*.

Yleisimpien partikkelien listalle ovat konnektiiveista päässeet partikkelit *kuitenkin*, *taas*, *toisaalta* ja *siis*. Modaalipartikkeleita listalla on yksi: *ehkä*, jonka 22 esiintymää muodostaa noin puolet kaikista modaalipartikkelien esiintymistä (yhteensä 43).

Kaikki aineiston yleisimmät partikkelit ovat tavallisia myös äidinkieleltään suomalaisten kielenkäyttäjien tuotoksissa. Taulukkoon 7 on poimittu Parole-korpuksesta partikkelien yleisyyksiä. Taulukossa 7 ovat kaikki samat partikkelit kuin taulukossa 6 eli informanttien tavallisimmat partikkelit. Partikkelit ovat samassa järjestyksessä molemmissa taulukoissa. Taulukossa 7 on kunkin partikkelin kohdalla sen sija Parole-korpuksen kaikista sananmuodoista (yhteensä 1 339 787 sananmuotoa). Lisäksi taulukosta näkee, kuinka monta kertaa kutakin partikkelia on käytetty (lukumäärä) ja mikä on partikkelin esiintymien prosentiosuus kaikista saneista.

TAULUKKO 7. Aineistossa eniten käytettyjen partikkelien esiintymät Parole-korpuksessa.

PARTIKKELI	SIJA	LUKUMÄÄRÄ	OSUUS
<i>myös</i>	11	70569	(0.4008 %)
<i>esimerkiksi</i>	79	13904	(0.0789 %)
<i>-kin</i> ¹⁷	-	-	-
<i>vain</i>	20	38116	(0.2165 %)
<i>jo</i>	19	42776	(0.2429 %)
<i>kuitenkin</i>	34	25063	(0.1423 %)
<i>taas</i> ¹⁸	99	10990	(0.0624 %)
<i>ehkä</i>	124	8741	(0.0496 %)
<i>toisaalta</i>	283	4473	(0.0254 %)
<i>vielä</i>	29	29103	(0.1653 %)
<i>enää</i>	83	13296	(0.0755 %)
<i>siis</i>	147	7795	(0.0442 %)
<i>juuri</i>	90	11713	(0.0665 %)
<i>jopa</i>	122	8877	(0.0504 %)
<i>vasta</i>	120	8931	(0.0507 %)

¹⁷ Liitepartikkeli *-kin* puuttuu listalta. Parole-korpus sisältää tiedot ainoastaan itsenäisistä sananmuodoista, joten kliittisten partikkelien esiintymistä ei ole tietoa.

¹⁸ Konnektiivi *taas* esiintyy usein myös ajan adverbina. Oletettavaa on, että suuri osa Parole-korpuksen *taas*-sanoista onkin itse asiassa adverbeja eikä partikkeleja.

Taulukon perusteella näyttää siltä, että suomenoppijat käyttävät samoja partikkeleita kuin suomea äidinkielenään puhuvatkin. Kaikki informanttien yleisimmät partikkelit mahtuvat 300 yleisimmän sananmuodon joukkoon. Fokuspartikkeli *myös* on odotetusti yleisin partikkeli myös Parole-korpuksessa. *Myös* on sijalla 11 kaikista sananmuodoista. Seuraavaksi yleisimmät partikkelit ovat *jo*, *vain* ja *vielä*. Näyttää siis siltä, että myös L1-tuotoksissa fokuspartikkelit ovat tavallisimpia. Taulukossa olevista partikkeleista harvinaisimmat ovat konnektiivit *toisaalta* (sijalla 283) ja *siis* (147) sekä modaalipartikkeli *ehkä* (124). Näiden partikkeleiden käytössä on siis suurimmat erot informanttien ja vertailuaineiston välillä. Informanteilla konnektiiveja on ylikorostuneesti aineistossa: äidinkieliset puhujat käyttävät konnektiiveja vähemmän suhteessa fokuspartikkeleihin kuin suomenoppijat. Sama ilmiö on havaittavissa *ehkä*-partikkelin kohdalla. Toisaalta *ehkä*-partikkelin käytössä yhteinen piirre on se, että niin suomenoppijoilla kuin äidinkielisilläkin *ehkä* on modaalipartikkeleista yleisin.

On myös kiinnostavaa katsoa, puuttuuko informanttien teksteistä joitain suomalaisten usein käyttämiä partikkeleita. Taulukossa 8 on sellaisia partikkeleita, joiden sijaluku Parole-korpuksessa on alle 200 mutta jotka eivät esiinny informanttien yleisimpien partikkelien listalla. Taulukossa olevassa informanttien sarakkeessa esitetään, kuinka monennella sijalla kyseiset partikkelit ovat kaikkien aineistossani esiintyvien partikkelien listalla. Partikkeleita on yhteensä 50 erilaista. Parole-korpuksen sarakkeessa taas sijaluku tarkoittaa sitä, kuinka monennella sijalla kyseinen partikkeli on kaikkien Parolen sanojen joukossa.

TAULUKKO 8. Parole-korpuksessa esiintyviä tavallisia partikkeleja.

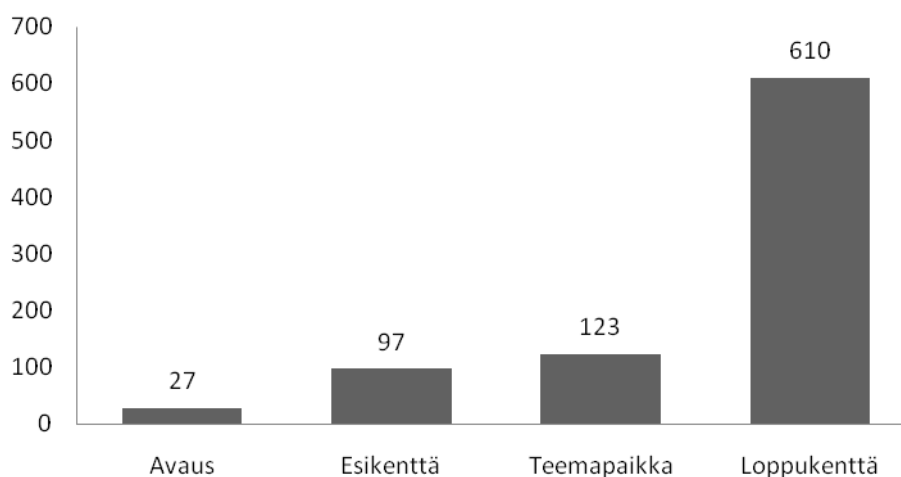
PARTIKKELI	INFORMANTIT		PAROLE-KORPUS	
	SIJA / 50	LUKUMÄÄRÄ	SIJA / 1 339 787	LUKUMÄÄRÄ
<i>ainakin</i>	18	8	108	9671
<i>edes</i>	0	0	127	8623
<i>yhä</i>	34	2	134	8432
<i>kuitenkaan</i>	25	6	140	8071
<i>edelleen</i>	25	6	152	7548

Fokuspartikkeli *ainakin* on Parole-korpuksessa sijalla 108, siis yleisempi kuin esimerkiksi *toisaalta*, *siis* ja *ehkä*. Informanteilla *ainakin* esiintyy vain 8 kertaa. Tätäkin

yllättävämpi on kuitenkin fokuspartikkeli *edes*. Parole-korpuksen mukaan se on suhteellisen paljon käytetty partikkeli (sijaluku 127). Informanttien teksteissä se ei esiinny kertaakaan. Lähes samanlainen tilanne on partikkelilla *yhä*. Informantit käyttävät sitä vain 2 kertaa, Parole-korpuksessa *yhä* on jopa sijalla 134. Nämä partikkelit ovat siis sellaisia, jotka puuttuvat monelta informantilta.

6.2 Partikkelien sijainti

Partikkeleiden sijaintia lauseissa havainnollistetaan kuviossa 5. Kuviossa ovat kaikki aineiston 857 partikkelia jaoteltuna sen mukaan, missä kentässä tai millä paikalla ne sijaitsevat.

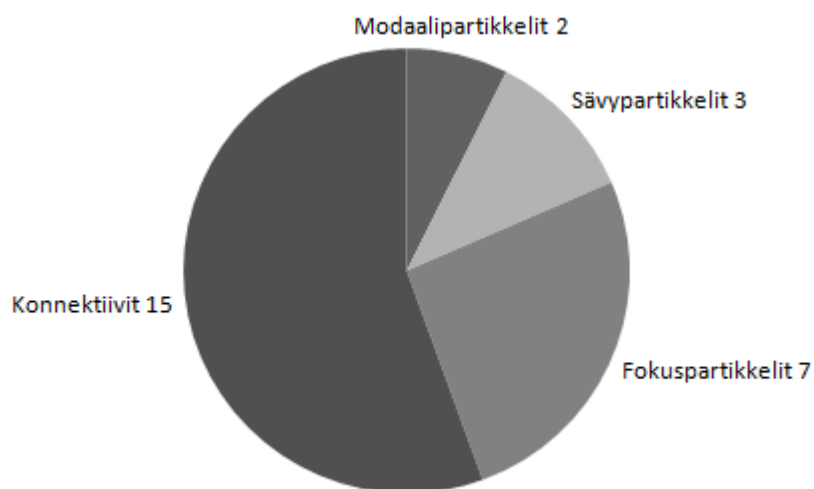
KUVIO 5. Partikkelien esiintyminen eri kentissä ja paikoilla.

Informantit käyttävät selvästi eniten partikkeleita loppukentässä (610/857). On kuitenkin muistettava, että loppukenttä saattaa olla laaja ja sisältää useita sanoja ja lausekkeita. Partikkelit voivat loppukentässä sijaita heti verbin jäljessä tai muiden sanojen välissä, kun taas esimerkiksi teemapaikalla on yleensä vain yksi lauseke, jolloin mahdollisuuksia käyttää partikkeleita on vähemmän kuin loppupaikoilla.

Kuvion 5 perusteella näyttäisi siltä, että mitä pitemmällä lauseessa ollaan, sitä todennäköisempää on partikkelien käyttö. Avauksessa on 27 kpl aineiston partikkeleista, esikentässä 97 partikkelia, teemapaikalla 123 partikkelia ja loppukentässä 610 partikkelia. Partikkelien määrä kasvaa siis huomattavasti lauseen loppua kohti.

6.2.1 Partikkelit avauksessa

Sanajärjestyskentistä ensimmäinen on avaus. Avauksessa sijaitsee kirjoitetussa kielessä lähinnä konjunktioita ja muita pikkusanoja, jotka ovat lauseen varsinaisen referentiaalisen merkityksen ulkopuolella. Avaus on informanttien teksteissä tyypillisesti suppea kenttä: täytyessään se useimmiten koostuu vain yhdestä sanasta. Liikkuvia partikkeleita avauksessa on niukasti. Koko aineisto sisältää 27 partikkelia, jotka sijaitsevat avauksessa. Kuviossa 6 on jaoteltu avauksen partikkelit partikkeliryhmien mukaan.

KUVIO 6. Avauksen partikkelit partikkeliryhmittäin.

Suurin osa avauksen partikkeleista on konnektiiveja, joita on yhteensä 15 kaikkien informanttien tekstien avauskentissä. Konnektiivit muistuttavat funktioltaan konjunktioita, joten onkin luonnollista, että avauksessa on konjunktioiden ohella myös runsaasti konnektiiveja. Merkillepantavaa on se, että vaikka avauksessa on kaiken kaikkiaan vain vähän partikkeleita, mukaan mahtuu kuitenkin kaikkien

partikkeliryhmien edustajia. Fokuspartikkeleita on avauksessa yhteensä 7, sävypartikkeleita 3 ja modaalipartikkeleita 2.

Tavallisin avauksessa esiintyvistä konnektiiveista on *taas*, jota esiintyy yhteensä 9 kertaa. *Taas* muodostaa kaikissa tapauksissa yhdessä *kun*-konjunktion kanssa kontrastoivan *kun taas* -rakenteen. *Kun taas* aloittaa aina sivulauseen. Tällainen rakenne on esimerkiksi informantin EN tenttivastauksessa (35).

(35) Pohjoisryhmän metsästysjumalat olivat ennimäkseen miehiä kun taas eteläryhmällä oli maan ja pellon emännät. (EN, tentti)

Muita partikkeleja, jotka esiintyvät avauksessa useammin kuin kerran, ovat sävypartikkeleihin kuuluva liitepartikkeli *-pA* (kaksi kertaa sanassa *vaikkapa*), fokuspartikkelit *-kin* ja *esim.* (molempia kaksi esiintymää) sekä konnektiivi *toisaalta* (kaksi esiintymää).

Informanttien välillä ei ole suurta eroa partikkelien käytössä avauksessa. Kaikilla informanteilla on vähintään yksi partikkeli avauksessa.

Avauksessa olevat partikkelit voidaan jaotella neljään ryhmään niiden sijainnin mukaan. Partikkelit voivat olla avauksessa ensimmäisenä jäsenenä, muiden jäsenten välissä, viimeisenä jäsenenä tai ainoana jäsenenä. Ensimmäisenä jäsenenä sijaitsevat partikkelit ovat tyypillisesti seuraavaa konjunktiota fokusoivia (36). Ennen konjunktiota olevalla modaalipartikkelilla voidaan puolestaan modaalistaa koko seuraava lause (37). Myös konnektiivi voi sijaita konjunktion edellä (38).

(36) Suomalais-ugrilaisissa kulttuureissa ovat lauluja, jotka ilmaisevat kuka ihminen on eteenkin jos ihminen on laulun oma laulaja. (EN, tentti)

(37) Joikut kertoo esim. joikujan elämästä kenties että hän on poronhoitaja tai nomadi. (EN, tentti)

(38) Toisaalta koska kieli kiinnostaa minua teoreettisena aiheena, se on kiehtova prosessi ja onkin hyvä, ettei voi koskaan sanoa: nyt se on lopussa. (TŠ, muu teksti)

Keskellä avausta sanojen välissä olevia partikkeleita on vain kaksi. Esimerkkinä tällaisesta monisanaisesta avauksesta on esimerkkipirke 39, jossa avauksen keskellä on konnektiivi *kuitenkin*.

(39) Siitä huolimatta kuitenkin kuin suomen sanoissa tapahtui erilaisia rakennemuutoksia, suomen astevaihtelu muuttui morfofonologiseksi (esim. poi|kan|sa, poi|ka|ni) (LI, tentti)

Avauksen lopussa olevat partikkelit ovat usein sellaisia, että ne muodostavat kiinteän sanaparin edeltävän konjunktion kanssa. Tällaisia ilmaisuja ovat esimerkiksi *kun taas*, *kun kerran* ja *mutta toisaalta*. Samaan ryhmään kuuluvat myös liitepartikkelit, jotka kiinnittyvät konjunktion loppuun, esimerkiksi *vaikkapa* ja *vaikkakin*.

Yhdessä aineiston virkkeessä avaus koostuu pelkästään yhdestä konnektiivista ilman konjunktiota tai muita sanoja. Tämä yksin avauksen muodostava konnektiivi on *niinpä*¹⁹ (40).

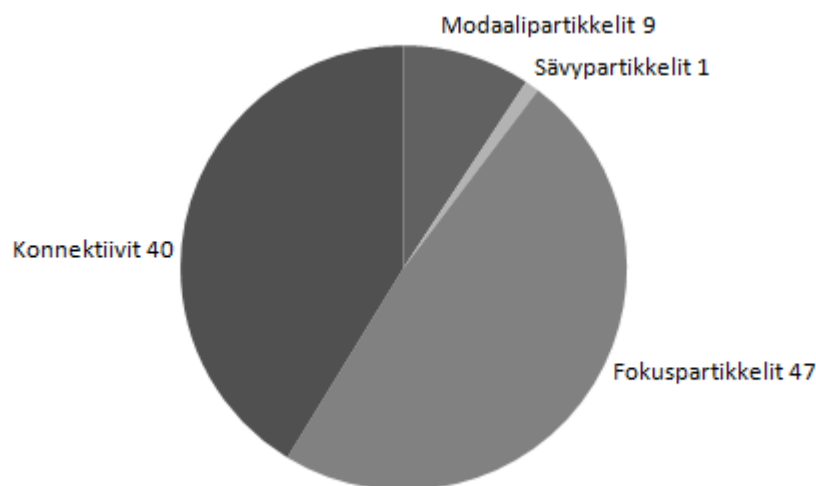
(40) Niinpä koko samanistinen koulutus tahattomasti keskittyy siihen, että samanistinen kulttuuri säilyisi ja jatkuisi tulevaisuudessakin. (LI, muu teksti)

6.2.2 Partikkelit alkukentässä

6.2.2.1 Partikkelit esikentässä

Esikentässä sijaitsee kaiken kaikkiaan 97 partikkelia aineiston yhteensä 857 partikkelista. Partikkeleja on siis jo huomattavasti enemmän kuin avauksessa. On tosin huomattava, että esikenttä on muutenkin laajempi kenttä kuin avaus, joka koostuu usein vain yhdestä sanasta. Suurin osa esikentän partikkeleista on fokuspartikkeleita (47 esiintymää) ja konnektiiveja (40 esiintymää). Modaalipartikkeleja on 9 ja sävypartikkeleja 1. Kaikkia partikkelilajeja on siis myös esikentässä. Jakaumaa havainnollistaa kuvio 7 seuraavalla sivulla.

¹⁹ Kyseisen partikkelin voisi tulkita myös kuuluvan esikenttään, joka on virkkeessä tyhjillään. Olen tulkinnut sen kuitenkin avaukseen kuuluvaksi, koska *niinpä* on funktioltaan niin lähellä konjunktiota, että johdonmukaisuuden vuoksi sen on kuuluttava samaan kenttään kuin konjunktioiden.

KUVIO 7. Esikentän partikkelit partikkeliryhmittäin.

Yleisin esikentän partikkeleista on fokuspartikkeli *esimerkiksi*, joka esiintyy esikentässä 26 kertaa. Muita yleisiä partikkeleita esikentässä ovat *toisaalta* (15 kertaa), *kuitenkin* (10), *myös* (9), *siksi* (6), *ehkä* (4), *tietysti* (3), *-kin* (2), *siis* (2), *silti* (2), *sitä paitsi* (2) ja *vasta* (2).

Esikentän partikkeleilla voi olla erilaisia tehtäviä. Suurin osa fokuspartikkeleista on esikentän alussa fokusoimassa seuraavaa sanaa tai lauseketta, kuten esimerkissä 41, jossa toisen päälauseen esikenttä (*vain nimenomaan luonnon kautta*) alkaa kahdella partikkelilla, jotka fokusoivat seuraavaa sanaa (*luonnon*).

(41) Luonto myöse edustaa jumalia ja vain nimenomaan luonnon kautta ihmiset voivat saada yhteyttä heihin. (LI, muu teksti)

Kuitenkin näyttää siltä, että juuri esikentässä fokuspartikkeleita käytetään paljon laajemmin kuin vain niiden perusmerkityksessä. Useissa lauseissa esikentässä sijaitsevat partikkelit toimivat jonkinlaisena kehyksenä tai puitteena laajemmalle jaksolle kuin vain seuraavalle sanalle tai lausekkeelle. Tällaisen partikkelin vaikutusalana voi olla kokonainen lause, ja ne toimivat siis samaan tapaan kuin puiteadverbiaalit, joita usein onkin esikentässä (ISK 2004: 1318). Esimerkit 42–43 valaisevat tällaista partikkelien puiteadverbiaalimaista käyttöä.

(42) Myös kaikki henkilöt olivat uskottavia ihmisten tyyppejä, ehkä niiden luonne ja ominaisuudet olivat vähän liioiteltua, jotta niistä tulisi prototyyppejä. (TŠ, muu teksti)

(43) Esimerkiksi hyvin usein henget suosittelivat nimenomaan niitä samaaniehdokkaita, joilla jo on erittäin hyvä kulttuurinsa henkisten traditioiden tieto ja hallinta. (LI, muu teksti)

Esimerkissä 42 fokuspartikkeli *myös* ei fokusoi seuraavia sanoja (*kaikki henkilöt*). Tekstissä pohditaan edellä erään elokuvan uskottavuutta. Realistisuudesta annetaan esimerkkejä ja sitten todetaan, että realistisuutta lisää se, että elokuvan kaikki henkilöt ovat uskottavia. Partikkelilla *myös* onkin tässä merkitys 'edellä sanotun lisäksi'. Partikkelin mahdollista vaikutusalaa kuvaavat esimerkit 42a ja 42b, joista ensimmäinen kuvaa partikkelin *myös* tyypillistä vaikutusalaa tavallisena fokuspartikkelina ja toinen vaikutusalaa esikentän puitepartikkelina, jollaiseksi se tässä tapauksessa ensisijaisesti tulkitaan.

(42a) [Myös kaikki henkilöt] [olivat uskottavia ihmisten tyyppejä]

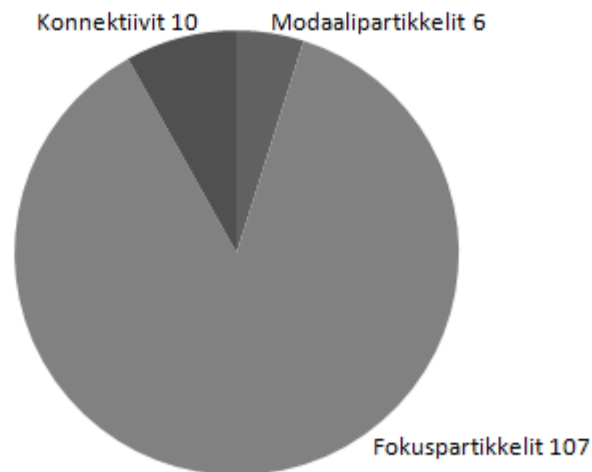
(42b) [Myös] [kaikki henkilöt olivat uskottavia ihmisten tyyppejä]

Samankaltainen vaikutusala on esimerkivirkkeessä 43. Siinä fokuspartikkelin *esimerkiksi* vaikutusalana on koko virkkeen kuvaama tilanne. Tällaista partikkelien käyttöä esiintyy aineistossa kaikilla informanteilla. Myös konnektiiveja, sävypartikkeleja ja modaalipartikkeleja käytetään usein esikentässä siten, että niillä on laaja vaikutusala.

Kaikkien informanttien tuotokset sisältävät partikkeleita esikentässä. Yksilöllistä vaihtelua on jonkin verran, mutta se on samansuuntaista kuin partikkelien käyttö muissakin paikoissa. Ne, jotka käyttävät eniten partikkeleita koko aineistossa, käyttävät niitä eniten myös esikentässä.

6.2.2.2 Partikkelit teemapaikalla

Teemapaikalla sijaitsee huomattavasti enemmän partikkeleita kuin avauksessa ja esikentässä. Kaiken kaikkiaan aineistossa on 123 partikkelia teemapaikalla. Partikkeleista 107 on fokuspartikkeleita, 10 konnektiiveja ja 6 modaalipartikkeleita. Sävypartikkeleita ei ole teemapaikalla yhdessäkään aineiston tekstissä.

KUVIO 8. Teemapaikan partikkelit partikkeliryhmittäin.

Teemapaikalla sijaitsee useimmiten lauseen subjekti tai muu lausetyypin ensisijainen täydennys (ISK 2004: 1310). Informanteilla on tapana fokusoida lauseen teemaa fokuspartikkeleilla. Tavallisimpia teemapaikan fokuspartikkeleita ovat *esimerkiksi* (34 kertaa, joista 20 lyhenteenä *esim.*), *-kin* (19), *myös* (18), *vain* (9), *juuri* (6) ja *nimenomaan* (4). Konnektiiveista yleisin on *taas* (7 kertaa) ja modaalipartikkeleista tavallisin *ehkä* (4 kertaa).

Kirjoitetussa suomen kielessä fokuspartikkelit sijaitsevat useimmiten sen sanan tai lausekkeen edessä, jota ne fokusoivat (ISK 2004: 804). Näin on myös informanttien teksteissä. Teemapaikan fokuspartikkeleista suurin osa sijaitseekin tunnusmerkittävästi välittömästi teeman edellä. Asetelmassa 9 on kolme esimerkkivirkettä, jotka on sijoitettu yksinkertaistettuun kenttämalliin. Kaikissa näissä esimerkeissä teemapaikan partikkeli on siis teemapaikan (ja näissä tapauksissa myös koko virkkeen) ensimmäisenä jäsenenä.

ASETELMA 9. Partikkelit teemapaikan ensimmäisenä jäsenenä.

TEEMAPAIKKA	LOPPUKENTTÄ
<u>Esimerkiksi</u> suomalaisiin häihin	sisältyy mielestäni hyvin paljon kaikenlaista järjestämistä. (VI, muu teksti)
<u>Myös</u> metsässä	on henki - - (EN, tentti)
<u>Vain</u> kuusi informanttia	puhuu joskus suomea - - (VE, muu teksti)

Liitepartikkeleiden neutraali sijainti on puolestaan fokusoitavan sanan tai lausekkeen jäljessä. Tällaisiakin esimerkkejä aineistossa on runsaasti. Myös monien konnektiivien neutraali paikka on teeman jäljessä. Esimerkiksi *taas*, joka esiintyy aineistossa monta kertaa, voi sijaita lauseessa melko vapaasti; usein se kuitenkin sijaitsee teeman jäljessä (ISK 2004: 1050). Kaikki aineiston teemapaikalla olevat *taas*-konnektiivit ovat varsinaisen teeman jäljessä. Asetelmassa 10 on kaksi esimerkkiä partikkeleista teemapaikan lopussa.

ASETELMA 10. Partikkelit teemapaikan lopussa.

TEEMAPAIKKA	LOPPUKENTTÄ
- - luonnollakin	on erittäin tärkeä merkitys. (LI, muu teksti)
- - osa taas	on vain samaani henkilökohtaisesti tuntemaa perinnettä - - (LI, muu teksti)

Aineistossa on teemapaikalla muutamia partikkeleita, joiden paikka tuntuu äidinkielen puhujan intuition mukaan epäodotuksenmukaiselta (44–45).

(44) Puhumisen vauhti myös tuntui olevansa ilman vaihtelua. (TŠ, muu teksti)

(45) Se [opiskelijoiden jakaminen tasoryhmiin] helpotti työtäni huomattavasti, vaikka kielitaidon ja motivaation näkökulmasta heidän välilläkin oli eroja. (UN, muu teksti)

Esimerkkivirkkeissä fokuspartikkelit (*myös* ja *-kin*) sijaitsivat poikkeuksellisesti teemapaikan lopussa. Ensimmäisessä virkkeessä neutraali sanajärjestys olisi sellainen, että *myös* tulisi virkkeen alkuun fokusoimaan teemaa (*puhumisen vauhti*): ”Myös puhumisen vauhti tuntui olevansa ilman vaihtelua”²⁰. Tätä tulkintaa puoltaa konteksti:

²⁰ Tästä eteenpäin käytän lainausmerkkejä, kun pohdin lauseiden erilaisia sanajärjestysvaihtoehtoja. Havainnollistan lainausmerkeissä olevilla lauseilla esimerkiksi sitä, millainen olisi jokin esimerkkilause,

ennen esimerkkivirkettä tekstissä arvioidaan erään puhujan puhetyyliä ja ääntä, jota luonnehditaan tasaiseksi. Kun tähän informaatioon halutaan lisätä, että puhenopeuskaan ei vaihtelee, virkkeen alkuun sopii additiivinen *myös* liittämään uusi virke edellä sanottuun.

Toisessa esimerkissä (45) liitepartikkeli *-kin* liittyy sanaan *välillä*. Liitepartikkelin *-kin* ominaisuuksiin kuuluu, että se kiinnittyy aina fokusoitavaansa (ISK 2004: 805). Esimerkissä odotuksenmukaisin fokusoitava olisi pronomini *heidän*. Tekstissä kerrotaan opiskelijaryhmän jakamisesta tasoryhmiin ja siitä, miten toisen ryhmän opetus onnistui. Oletettavasti tarkoitus on todeta, että ryhmän jakamisen myötä opettaminen helpottui, vaikkakin myös samassa tasoryhmässä olevien opiskelijoiden välillä oli eroja. Odotuksenmukainen järjestys olisi siis tällainen: ”Se helpotti työtäni huomattavasti, vaikka kielitaidon ja motivaation näkökulmasta heidänkin välillä oli eroja.” Havaintojeni mukaan tällainen liitepartikkelin lisääminen epäodotuksenmukaiseen sanaan on yleistä myös äidinkielisillä puhujilla.

Esimerkki 46 on sanajärjestykseltään kiinnostava. Myös siinä on neutraalista poikkeava teemapaikan järjestys. Virke on teema-alkuinen, ja teemapaikka alkaa modaalisella partikkelilla *ehkä*.

(46) Ehkä hyvin erillinen olisi saman luennoitsijan puhe, jos hän puhuisi tieteilijöiden, eikä opiskelijöiden, edessä omasta teoriasta tai työstä.
(TŠ, muu teksti)

Modaalipartikkeli *ehkä* voi kommentoida koko lausetta, jolloin sen tyypillinen sijaintipaikka on lauseen alussa (ISK 2004: 1521). Esimerkkivirkkeen ensisijainen tulkinta kuitenkin on, että partikkelin vaikutusalaan kuuluu vain teemapaikalla sijaitseva predikaatiivi *hyvin erillinen*²¹. Jos modaalipartikkelilla on tarkoitus kommentoida koko virkettä, on siirrettävä subjektina toimiva lauseke (*saman luennoitsijan puhe*) neutraaliksi teemaksi ja predikaatiivi verbin jälkeen (46a). Toinen mahdollisuus olisi

jos sen sanajärjestys olisi neutraali. Lainausmerkeissä olevat lauseet eivät siis ole peräisin aineistosta, vaan ne ovat itse muokkaamiani muunnelmia.

²¹ Informantti tarkoittanee sanaa *erilainen*.

sijoittaa koko alkuperäinen teema (*ehkä hyvin erillinen*) verbin jälkeen (46b). Myös verbin jäljessä *ehkä* voi kommentoida koko lausetta ja saada laajan vaikutusalan (ISK 2004: 1521).

(46a) [Ehkä] [saman luennoitsijan puhe olisi hyvin erillinen, jos hän puhuisi tieteilijöiden, eikä opiskelijöiden, edessä omasta teoriasta tai työstä.]

(46b) [Saman luennoitsijan puhe olisi] [ehkä hyvin erillinen, jos hän puhuisi tieteilijöiden, eikä opiskelijöiden, edessä omasta teoriasta tai työstä.]

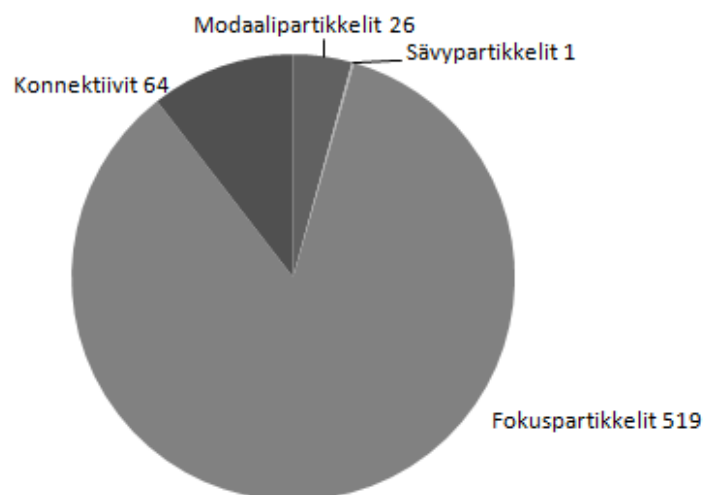
Virkkeessä 46 saattaakin olla kyse epäodotuksenmukaisesta teeman valinnasta, joka sitten vaikuttaa koko lauseen sanajärjestykseen ja tulkintaan. Mahdollisesti taustalla on myös oppijan käsitys näyttämön rakentamisesta lauseenalkuisella partikkelilla. Informantti saattaa olettaa, että *ehkä*-partikkeli kuuluu aina sijoittaa lauseen alkuun, kun se jollain lailla käsittää koko lauseen predikaation.

Neutraalista poikkeavilla paikoilla sijaitsevia teemapaikan partikkeleita on aineistossa vain vähän. Jos teemapaikan sanajärjestyksessä on jotain odotuksenvastaista, kyse on yleensä laajemmasta asiasta kuin vain yhdestä partikkelista; esimerkiksi teemaksi saattaa olla valittu jokin muu kuin neutraali teema, jolloin koko lauseen sanajärjestys muuttuu tunnusmerkkipiksi.

Kaikilla informanteilla on partikkeleita teemapaikalla. Yksilöllisiä eroja partikkelien käytössä on, mutta ne eivät poikkea partikkelien käytöstä koko aineistossa.

6.2.3 Partikkelit loppukentässä

Kuten jo aiemmin todettiin, suurin osa aineiston partikkeleista sijaitsee loppukentässä. Koko aineisto koostuu 857 partikkelista, ja näistä 610 on loppukentässä. Loppukentän yleisin partikkelityyppi on fokuspartikkelit, joita on loppukentässä yhteensä 519. Konnektiiveja on 64, modaalipartikkeleita 26 ja sävypartikkeleita 1 (ks. kuvio 9 seuraavalla sivulla).

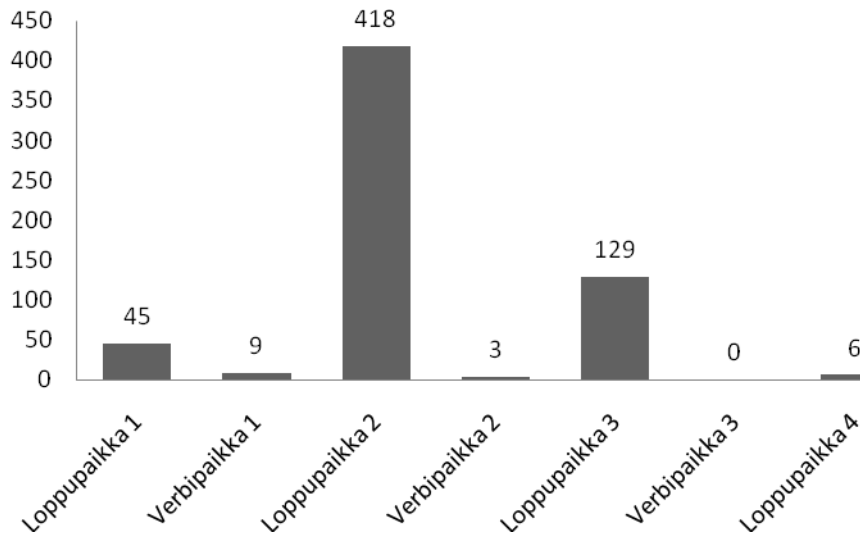

KUVIO 9. Loppukentän partikkelit partikkeliryhmittäin.

Loppukentän käytetyimpiä partikkeleita ovat *myös* (157 esiintymää), *esimerkiksi* (76 esiintymää, joista 57 lyhenteenä *esim.*), *-kin* (56), *vain* (51), *jo* (32) sekä *kuitenkin* (22). Koska valtaosa aineiston partikkeleista sijaitsee loppukentässä, on luonnollista, että käytetyimpien partikkelien lista muistuttaa koko aineiston yleisimpien partikkelien listaa (ks. taulukko 7, s. 56). Myös partikkeliryhmien jakauma on hyvin samanlainen loppukentässä ja koko aineistossa (vrt. kuviot 3 ja 9).

Loppukenttä on jaettu seitsemään paikkaan: kolmeen verbipaikkaan ja neljään loppupaikkaan. Kullakin verbipaikalla voi olla yksi predikaattiverbin osa ja mahdollisesti siihen liittyvä liitepartikkeli. Loppupaikat voivat sisältää periaatteessa kaikenlaista ainesta. (Ks. edellä s. 30–32.)

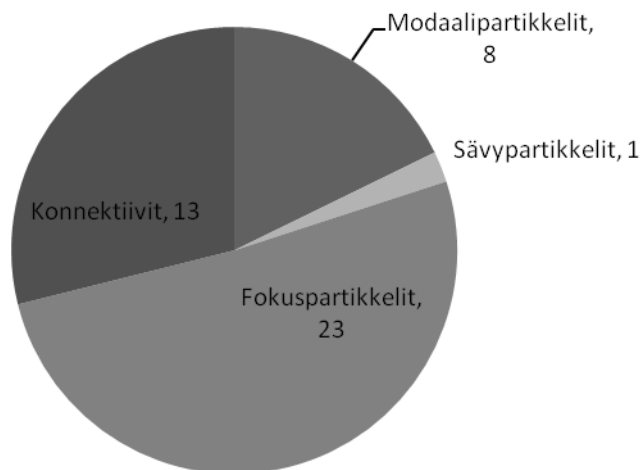
Kuviossa 10 seuraavalla sivulla havainnollistetaan partikkelien jakautumista loppukentän eri paikkoihin. Eniten partikkeleita (418) on toisella loppupaikalla, ensimmäisen verbinosan jäljessä. Toiseksi eniten niitä on kolmannella loppupaikalla (129) ja kolmanneksi eniten ennen verbiä ensimmäisellä loppupaikalla (45). Verbipaikoilla on niukasti partikkeleita: ensimmäisellä verbipaikalla on yhteensä 9 partikkelia ja toisella 3 partikkelia. Viimeisellä verbipaikalla ei ole yhtään partikkelia.

KUVIO 10. Partikkelien esiintyminen loppukentässä.

6.2.3.1 Partikkelit ensimmäisellä loppupaikalla

Ensimmäisen loppupaikan partikkelit sijaitsevat siis teemapaikan ja ensimmäisen verbinosan välissä. Ensimmäinen loppupaikka on eräänlaisessa lauseen rajakohdassa alkukentän ja loppukentän välissä. Siihen sijoittuvat partikkelit poikkeavatkin hiukan muista loppukentän partikkeleista. Informantit käyttävät esimerkiksi poikkeuksellisen paljon konnektiiveja ensimmäisellä loppupaikalla verrattuna muihin loppukentän paikkoihin. Muilla loppupaikoilla fokuspartikkeleita on moninkertainen määrä muihin partikkeleihin nähden. Ensimmäisellä loppupaikalla fokuspartikkeleita on 23, konnektiiveja 13, modaalipartikkeleita 8 ja sävypartikkeleita 1 (kuvio 11 seuraavalla sivulla).

KUVIO 11. Ensimmäisen loppupaikan partikkelit partikkeliryhmittäin.

Konnektiivien osuus kaikista partikkeleista on selvästi suurempi ensimmäisellä loppupaikalla kuin muilla loppukentän paikoilla. Konnektiivien runsas käyttö saattaa viitata esimerkiksi siihen, että suomenoppijat jollain tasolla tiedostavat ensimmäisen loppupaikan olevan jonkinlainen rajakohta lauseessa. Mahdollisesti he yrittävät sitoa lauseen alku- ja loppuosan yhteen konnektiiveilla. Tämä toki onkin konnektiivien tarkoitus. Asetelmassa 11 on kaksi esimerkkiä konnektiiveista ensimmäisellä loppupaikalla.

ASETELMA 11. Konnektiivit ensimmäisellä loppupaikalla.

ALKUKENTTÄ	LOPPUPAIKKA 1	MUU LOPPUKENTTÄ
Adessiivi	<u>kuitenkin</u>	valikoitui ja kieliopillistui pisimmälle - - (LI, muu teksti)
Useammat	<u>silti</u>	haluavat vaalia perinteitä - - (VI, muu teksti)

ISK:ssa todetaan myös, että konnektiivin *kuitenkin* yleisin paikka on lauseen finiittiverbin jäljessä ja sen toinen tavallinen sijaintipaikka on lauseen tai virkkeen alku. *Silti* on tavallisimmin virkkeen alussa tai finiittiverbin jäljessä. (ISK 2004: 1087–1088.) Koska näitä kahta asemaa (virkkeen alkua ja verbinjälkeistä asemaa) pidetään näiden konnektiivien ensisijaisina sijainteina, niiden käyttäminen ensimmäisellä loppupaikalla on epätyypillistä. Etenkin jälkimmäisen esimerkin sanajärjestys *silti*-konnektiiveineen

on äidinkielen puhujan intuition mukaan epäodotuksenmukainen. ”Silti useammat haluavat vaalia perinteitä” tai ”Useammat haluavat silti vaalia perinteitä” saisivat neutraalimman tulkinnan.

Toisaalta asetelman 11 ensimmäinen esimerkki (*adessiivi kuitenkin valikoitui*) ei tunnu varsinaisesti intuition vastaiselta, vaikkei sen sanajärjestys ensisijainen vaihtoehto olisikaan. ISK:n mukaan konnektiivit *kuitenkin* ja *silti* kuuluvat siihen partikkelien ja kevyiden adverbien muodostamaan ryhmään, jonka edustajat voivat joskus myös sijaita teemapaikan ja verbin välissä (ISK 2004: 1332).

Ensimmäisellä loppupaikalla on 8 modaalipartikkelia. Useammin kuin kerran esiintyvät partikkelit *ehkä* (3 kertaa) ja *tuskin* (2 kertaa). Asetelmassa 12 on kaksi esimerkkilauseetta, joissa loppupaikalla on modaalipartikkeli.

ASETELMA 12. Modaalipartikkelit ensimmäisellä loppupaikalla.

ALKUKENTTÄ	LOPPUPAIKKA 1	MUU LOPPUKENTTÄ
Tämä seikka	<u>ehkä</u>	lisää mustavalkoisten elokuvien nostalgiaa. (TŠ, muu teksti)
Suomalaiset	<u>kuulemma</u>	eivät ymmärrä niiden arvoa. (VI, muu teksti)

Asetelman ensimmäisen esimerkin *ehkä*-modaalipartikkeli on kontekstin perusteella epäodotuksenmukaisella paikalla. Informantti kirjoittaa, että mustavalkoinen elokuva kuvaa mennyttä aikaa. Tulkintani mukaan hänen tarkoituksensa on sanoa, että ehkä juuri tämä seikka, menneisyyden kuvaaminen, lisää mustavalkoiset elokuvien nostalgiaa. Odotuksenmukainen paikka partikkelille olisi teemapaikan alussa, ennen teemaa (*tämä seikka*), jolloin modaalipartikkelin vaikutusalassa olisi teema eikä niinkään predikaattiverbi.

Asetelman 12 toisessa esimerkissä partikkeli *kuulemma* on ensimmäisellä loppupaikalla. *Kuulemma* sijaitsee lauseessa yleensä heti finiittiverbin jäljessä tai sitten subjektin jäljessä (ISK 2004: 1425). Sijaitessaan subjektin jälkeisessä asemassa *kuulemma* on siis paikalla, joka on aivan mahdollinen, mutta oman intuitioni mukaan ensisijainen paikka partikkelille olisi finiittiverbin jälkeinen asema: ”Suomalaiset eivät kuulemma ymmärrä.”

Ensimmäisen loppupaikan partikkeleista suurin osa on siis fokuspartikkeleja. Asetelmassa 13 on kolme lausetta, joissa ensimmäisellä loppupaikalla on jokin fokuspartikkeli.

ASETELMA 13. Fokuspartikkelit ensimmäisellä loppupaikalla.²²

ALKUKENTTÄ JA VIRKKEEN ALKU	LOPPUPAIKKA 1	MUU LOPPUKENTTÄ
(Nyt suomen kieli on edelleenkin opiskeluni kohde,)	<u>edelleen</u>	opiskelen sen teoreettista taustaa. (TŠ, muu teksti)
Ainakin maaseudulla ovat melkein kaikki rakennukset maalattu punaiseksi, listat	<u>vain</u>	ovat valkoisia. (VI, muu teksti)
- - kielitaitoani joskus auttaa minua ja	<u>joskuskin</u>	pettää, kun huomaa - - (TŠ, muu teksti)

Asetelman ensimmäisessä esimerkissä fokuspartikkeli *edelleen* on epäodotuksenmukaisesti ensimmäisellä loppupaikalla. Odotuksenmukainen sanajärjestys olisi: ”opiskelen edelleen sen teoreettista taustaa”. Kun lause alkaa ensimmäisen tai toisen persoonan finiittiverbillä, jossa on ilmipanematon subjekti, lauseessa ei ole teemapaikan täyttäjää eli lause alkaa loppukentästä (ISK 2004: 1316). Koska loppukentän pitäisi alkaa finiittiverbillä, partikkeli *edelleen* on ikään kuin irrallinen osa lausetta. Se ei voi yksinään täyttää teemapaikkaa, joten se on ensimmäisellä loppupaikalla. Koska loppukenttä alkaa finiittiverbillä, ensimmäisellä loppupaikalla oleva partikkeli saa helposti sellaisen luennan, että se kuuluu verbiin prefiksimaaisesti²³, kuten esimerkki 47 havainnollistaa.

(47) - - [edelleen opiskelen] [sen teoreettista taustaa.]

Toinen asetelman 13 esimerkeistä on niin ikään epäodotuksenmukainen. Fokuspartikkeli *vain* sijaitsee teeman *listat* ja siitä jotain predikoivan loppukentän välissä. Käsittääkseni partikkelilla on tarkoitus fokusoida teemaa, jolloin odotuksenmukainen sijainti partikkelille olisi teemapaikan alussa: ”vain listat ovat valkoisia”.

²² Asetelmassa 11 on poikkeuksellisesti alkukenttään kirjoitettu näkyviin myös virkkeen alkuosa (oma lauseensa), koska kontekstin ymmärtämisen vuoksi se on olennaista.

²³ Vertaa esimerkiksi prefiksiverbeihin *uudelleen kouluttaa*, *jälleen rakentaa*.

Kolmas esimerkkilause asetelmassa 13 sisältää adverbien *joskus* ja liitepartikkelin *-kin*. Tuo adverbien ja liitepartikkelin yhdistelmä on sanana kiinnostava. Luontevampi tapa olisi käyttää kahta erillistä sanaa *joskus myös*.

Fokuspartikkeleista yleisin ensimmäisellä loppupaikalla on *myös*, jota esiintyy yhteensä 10 kertaa. Useassa tapauksessa *myös*-partikkelin sijainti ensimmäisellä loppupaikalla on epäodotuksenmukaista. Tällaisesta käytöstä on neljä esimerkkiä asetelmassa 14.

ASETELMA 14. *Myös*-partikkeli ensimmäisellä loppupaikalla.

ALKUKENTTÄ	LOPPUPAIKKA 1	MUU LOPPUKENTTÄ
- - vokaalin labiaalistuminen	<u>myös</u>	on tapahtunut VKSM:n asti. (EN, tentti)
Lisäksi perinteiset samaanivalinnan kriteerit	<u>myös</u>	viittaavat siihen - - (LI, muu teksti)
- - hän	<u>myös</u>	kirjoitti itse eepoksen tarinoita ja loi sen runollisen ulkoasun. (TŠ, tentti)
Kantakielessä	<u>myöskään</u>	ei ollut diftongeja - - (TŠ, tentti)

Kaikissa asetelman 14 esimerkeissä partikkeli *myös* fokusoi lauseessa ensisijaisen luennan vastaista sanaa. Laajempaa kontekstia tarkastelemalla löydetään partikkeleille neutraali paikka. Esimerkeissä 48–51 lauseet ovat laajemmassa kontekstissa.

(48) Yksi päämuutos VKSM:n kehityksessä sugr. kantakielestä on se, että vanha *e on kehittänyt i:ksi sanan toisessa tavussa. Tämä muutos voi näkyä sekä saamessa että itämerensuomalaisissa kielissä. Esimerkiksi pieni-sanana rekonstruoitu muoto olisi *pēne ja ikivanha käsi>*käte (vaikka *ti>si muutos tapahtui myöhäiskantasuomessa). Toisen tavun vokaalin labiaalistuminen myös on tapahtunut VKSM:n asti. (EN, tentti)

(49) Esimerkiksi Helimskin mielestä samaanit ovat voineet toisaalta rikastuttaa kieltään tietyillä heidän runouteen sopivilla sanoilla, toisaalta myös saattaneet astustaa sellaisia kielellisiä muutoksia, jotka ovat olleet mahdollinen vaara heidän suosimiensa sanojen rakenteelliselle eheydelle. Lisäksi perinteiset samaanivalinnan kriteerit myös viittaavat siihen, että nimenomaan samaanin tulee olla se henkilö, jonka kaikista eniten tulee pitää huolta oman samanistisen kulttuurinsa säilyttämisestä. (LI, muu teksti)

(50) Mutta voidaan sanoakin, että hän kirjoitti eepoksen, koska eepisia kansallisrunoutta ei ollut niin paljon, hän myös kirjoitti itse eepoksen tarinoita ja loi sen runollisen ulkoasun. (TŠ, tentti)

(51) Kantakieltä myöhempi on myös ö, joka on ehkä tullut kieleen ensin deskriptiivissävyisissä sanoissa, ja kokonainen oppositio-sarja lyhyet - pitkät vokaalit. Kantakielessä myöskään ei ollut diftongeja, ne ovat syntyneet pitkistä vokaalista tai muilla prosesseilla, kun konsonantti on hävinnyt vokaalien välistä tai vartalon ja päätteen/johtimen rajalla. (TŠ, tentti)

Kontekstin perusteella ensimmäisessä esimerkissä (48) *myös* kuuluisi fokusoimaan lauseen teemaa ("myös vokaalin labiaalistuminen on tapahtunut"). Toisessa esimerkissä (49) konteksti ei ole aivan selvä, mutta *myös* voisi kuulua fokusoimaan subjektia ja korostamaan sanaa *lisäksi* ("Lisäksi myös perinteiset samaanivalinnan kriteerit") tai se voisi fokusoida loppukentän adverbialia *siihen* ("kriteerit viittaavat myös siihen"). Kolmannessa esimerkissä (50) neutraali sanajärjestys olisi "hän kirjoitti myös itse eepoksen tarinoita" tai "hän kirjoitti eepoksen tarinoita myös itse" tai "hän myös itse kirjoitti eepoksen tarinoita". Joka tapauksessa partikkelin on tarkoitus fokusoida *itseä*, ei kirjoittamista. Viimeisessä esimerkissä (51) neutraali sanajärjestys olisi sellainen, että *myöskään* tulisi kieltosanan jälkeen ("Kantakielessä ei myöskään ollut diftongeja.").

Asetelman 14 esimerkkien kaltaiset tapaukset, joissa *myös* sijoittuu ennen finiittiverbiä, näyttävät siis olevan suhteellisen tavallisia oppijankielessä. Myös aiempien kokemusteni perusteella oppijankielessä on juuri tuollaisia lauseita.

6.2.3.2 Partikkelit ensimmäisellä verbipaikalla

Aineistossa on yhteensä 9 partikkelia ensimmäisellä verbipaikalla. Kaikki nämä ovat fokusoivia liitepartikkeleita. Liitepartikkeleista 8 kertaa esiintyy *-kin* ja kerran sen negatiivinen variantti *-kAAn*. Merkille pantavaa on se, että vaikka finiittiverbiin liittyviä partikkeleita on näin vähän, niitä esiintyy kuitenkin yhtä lukuun ottamatta kaikilla informanteilla. Ainoastaan informantilla VE ei ole yhtään liitepartikkelia ensimmäisellä verbipaikalla. Asetelmassa 15 on kaksi esimerkkiä liitepartikkelista ensimmäisellä verbipaikalla.

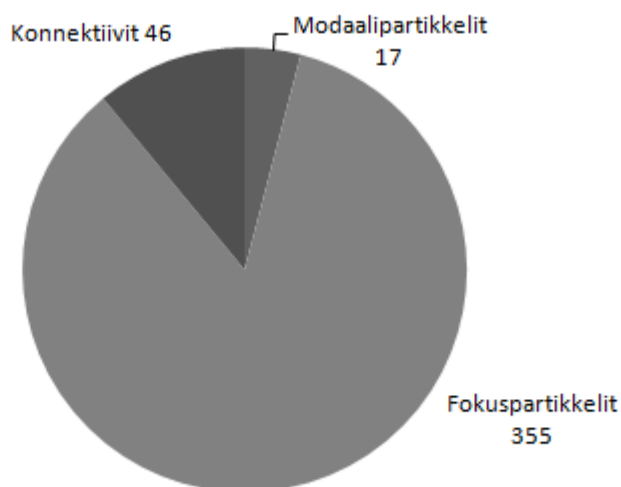
ASETELMA 15. Liitepartikkelit ensimmäisellä verbipaikalla.

ALKUKENTTÄ	VERBIPAIKKA 1	MUU LOPPUKENTTÄ
Vaikka - - kuin he itse	yrityn <u>kin</u> käyttäv <u>tkin</u> .	olla objektiivinen - - (VI, muu teksti) (EN, muu teksti)

Suurin osa ensimmäisen verbipaikan partikkeleista ovat täysin odotuksenmukaisella paikalla. Asetelman 15 ensimmäinen lause on esimerkki tästä. Sen sijaan toisessa esimerkklauseessa oleva *-kin* on kiinnitetty verbiin epäodotuksenmukaisesti. Kokonaisuudessaan virke kuuluu seuraavasti: *Esimerkiksi Kaunotar puhuu isännästään ja emännästään käyttäen heidän nimiä kuin he itse käyttävätkin*. Kontekstin perusteella odotuksenmukaista olisi, että liitepartikkeli kiinnittyisi *itse*n: ”kuin he itsekin käyttävät”. Tällaiset liitepartikkelin käytön poikkeamat ovat kuitenkin erittäin harvinaisia aineistossa.

6.2.3.3 Partikkelit toisella loppupaikalla

Toisella loppupaikalla sijaitsee suurin osa kaikista loppukentän partikkeleista (418/610). Suurin osa partikkeleista on fokuspartikkeleita (355). Toiseksi eniten on konnektiiveja (46). Modaalipartikkeleita on 17. Sävyartikkeleita ei toisella loppupaikalla ole. Jakaamaa havainnollistetaan kuviossa 12.

KUVIO 12. Toisen loppupaikan partikkelit partikkeliryhmittäin.

Ylivoimaisesti suosituin partikkeli on jälleen *myös*, joka esiintyy toisella loppupaikalla 113 kertaa. Muita tavallisia fokuspartikkeleita ovat *esimerkiksi/esim.* (53), *vain* (40) ja *jo* (25). Konnektiiveista yleisimmät partikkelit ovat *kuitenkin* (18) ja *siis* (12). Yleisin modaalipartikkeli on *ehkä* (9).

Suuri osa toisen loppupaikan partikkeleista sijaitsee aivan odotuksenmukaisella paikalla. Toinen loppupaikka saattaa olla hyvinkin laaja ja sisältää runsaasti ainesta. Usein loppupaikka sisältää sellaisen fokusoivan partikkelin, joka fokusoi yhtä toisen loppupaikan monista konstituenteista. Tällaisen fokuspartikkelien peruskäytön informantit näyttävät hallitsevan hyvin. Asetelmassa 16 on tästä kaksi esimerkkiä.

ASETELMA 16. Partikkelien odotuksenmukaiset paikat toisella loppupaikalla.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2
Alun perin toisessa tavussa ilmestyivät	<u>ainoastaan</u> seuraavat äänteet - - (UN, tentti)
Ensimmäisenä jaksona lainattiin	uskontoon liittyviä sanoja, <u>esim.</u> risti, pappi, raamattu. (VI, tentti)

Toinen loppupaikka sisältää kuitenkin joitain sellaisia partikkeleita, jotka ovat epäodotuksenmukaisella paikalla. Kyse voi olla siitä, että partikkelin odotuksenmukainen sijainti olisi jollain kokonaan toisella paikalla tai kentällä, tai siitä, että partikkeli sijaitsee epäodotuksenmukaisessa kohdassa toisella loppupaikalla. Asetelmassa 17 on esimerkkejä siitä, että partikkeli sijaitsee toisella loppupaikalla, vaikka odotuksenmukainen sijainti olisi jollain muulla paikalla.

ASETELMA 17. Epäodotuksenmukaisesti toisella loppupaikalla sijaitsevat partikkelit.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2
Englannissa (to) have esiintyy	<u>myös</u> monissa rooleissa - - (TŠ, muu teksti)
Sana marraskuu viittaa	<u>jo</u> siihen, kuolleiden aikaan. (VI, muu teksti)

Asetelman 17 esimerkit ovat sellaisia, että partikkelin odotuksenmukainen paikka olisi lähempänä lauseen alkua. Ensimmäisessä esimerkissä fokuspartikkelin *myös* odotuksenmukainen paikka olisi lauseen alussa: ”Myös englannissa (to) have esiintyy

monissa rooleissa”. Toisessa esimerkissä neutraalein sanajärjestysvaihtoehto olisi ”Jo sana marraskuu viittaa siihen”, jolloin partikkeli *jo* fokusoisi lauseen ensimmäistä konstituenttia. Kuten jo aiemmin todettiin, partikkeleja on kaiken kaikkiaan aineistossa sitä enemmän, mitä pitemmällä lauseessa ollaan. Asetelman 17 esimerkit ja useat muut vastaavat lauseet aineistossani näyttäisivät osoittavan, että usein lauseen loppupäähän (loppukentän eri osiin) sijoitettujen partikkelien odotuksenmukainen paikka olisikin jo lauseen alkupäässä.

Myös toisen loppupaikan sisäinen järjestys on toisinaan epäodotuksenmukainen. Asetelmassa 18 on kolme lausetta, joiden loppupaikan sanajärjestys ei ole neutraali.

ASETELMA 18. Toisen loppupaikan sisällä epäodotuksenmukaisessa paikassa sijaitsevat partikkelit.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2
- - mutta esim. saame poikkeaa	<u>jo</u> siitä huomattavasti - - (UN, tentti)
- - että sanaan käsitteeseen liittyy	2 tai enempää eri kielistä sanaa, ja näin 2 tai enempää kirjoitettua sanaa <u>myös</u> . (UN, tentti)
- - (sanan asu on	<u>esim.</u> melkein sama kuin ruotsissa/englannissa). (VI, tentti)

Ensimmäisessä esimerkissä fokuspartikkelin *jo* odotuksenmukainen paikka olisi ennen sanaa *huomattavasti*, jota se fokusoi (”mutta esim. saame poikkeaa siitä jo huomattavasti”). Samalta informantilta on peräisin myös toinen esimerkki, jossa partikkeli *myös* on epäodotuksenmukaisesti sijoitettu lauseen loppuun. Odotuksenmukaista olisi, että *myös* olisi jo edempänä: ”että sanan käsitteeseen liittyy 2 tai enempää eri kielistä sanaa ja näin myös 2 tai enempää kirjoitettua sanaa”. Erikoisin tapaus tästä ryhmästä on viimeinen lause, jossa fokuspartikkeli *esim.* on epäodotuksenmukaisessa paikassa. Partikkeli *esimerkiksi* on aineistossa yleensä sijoitettu hyvin odotuksenmukaiseen paikkaan, juuri ennen sanaa tai sanoja, joita se fokusoi. Asetelman 18 viimeisessä esimerkissä sen odotuksenmukainen paikka olisi ennen kielten nimiä, joiden halutaan ilmaista olevan esimerkkinä ilmiöstä: ”sanan asu on melkein sama kuin esim. ruotsissa/englannissa”.

Toinen loppupaikka saattaa täytyä myös silloin, kun lauseessa on moniosainen predikaatti. Tällaisissa tilanteissa toisen loppupaikan sisältämä aines on siis ensimmäisen ja toisen predikaatin välissä. Informanttien lauseissa on sellaisia

esimerkkejä, joissa toinen loppupaikka koostuu yksinomaan yhdestä partikkelista, joka on predikaatinosien välissä. Asetelmassa 19 on tällaisia esimerkkejä.

ASETELMA 19. Yksin toisen loppupaikan täyttävät partikkelit moniosaisen predikaatin välissä.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2	LOPPUOSA
- - että ne eivät	<u>vielä</u>	eläneet täydellisesti - - (TŠ, muu teksti)
Haluan	<u>edelleenkin</u>	kehittää kielitaitoani monella tavalla. (TŠ, muu teksti)
Suomessa taas ei	<u>ehkä</u>	muuteta niin paljon - - (VI, muu teksti)

Kaikki asetelman 19 esimerkkilauseet ovat sanajärjestykseltään odotuksenmukaisia. Toinen loppupaikka onkin sellainen lauseensisäinen asema, joka voi kirjoitetussa kielessä sisältää useitakin erilaisia määritteitä ja partikkeleita (ISK 2004: 1333.) Kaikki tässä asemassa ovat partikkelit eivät kuitenkaan ole odotuksenmukaisella paikalla informanttien tuotoksissa. Asetelmassa 20 on informantilta UN kaksi esimerkkilauseetta, joissa partikkeli on verbinosien välissä epäodotuksenmukaisesti.

ASETELMA 20. Epäodotuksenmukaisesti moniosaisen predikaatin välissä sijaitsevat partikkelit toisella loppupaikalla.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2	LOPPUOSA
SUS:in unkarin tunneilla on	<u>jo</u>	ollut pitkä perinne - - (UN, muu teksti)
- - jotkut ovat	<u>jo</u>	opiskelleet unkaria yli kymmenen vuotta. (UN, muu teksti)

Molemmissa asetelman 20 esimerkeissä tarkastelun kohteena on partikkeli *jo*, joka sijaitsee perfektimuotoisen verbin osien välissä. Molemmissa lauseissa partikkelin pitäisi kuitenkin olla vasta kolmannella loppupaikalla, jossa sijaitsevat ne lausekkeet, joita *jo* fokusoi. Ensimmäisen lauseen neutraali sanajärjestys olisi ”SUS:in unkarin tunneille on ollut jo pitkä perinne”²⁴. Toisessa lauseessa partikkelin fokusoitavana tulisi olla ajanmääre *yli kymmenen vuotta*: ”jotkut ovat opiskelleet unkaria jo yli kymmenen vuotta”. Erityisesti informantilla UN on havaittavissa sellainen ilmiö, että verbinosien

²⁴ Oikeastaan koko liittomuotoa ei tarvitsisi lauseessa käyttää. ”SUS:in unkarin tunneilla on jo pitkä perinne” olisi korrektein lause.

väli pyritään usein täyttämään, toisinaan täysin tarpeettomalla aineksella (esimerkiksi partikkelilla).

Erityishuomion saa jälleen *myös*, joka on toisen loppupaikan yleisin partikkeli. Asetelmassa 17 (s. 76) oli jo yksi esimerkki *myös*-partikkelista epäodotuksenmukaisella paikalla. Asetelmassa 21 on kaksi lisäesimerkkiä samalta informantilta (TŠ).

ASETELMA 21. *Myös*-partikkeli toisella loppupaikalla.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 2
Hän oli	<u>myös</u> Viron kirjallisuuden professori Tardossa. (TŠ, tentti)
Marie Under oli	<u>myös</u> 1900-luvun ensimmäisen puolen runoilija - - (TŠ, tentti)

Asetelman 21 ensimmäinen esimerkki on odotuksenmukainen sanajärjestykseltään: *myös* fokusoii predikatiivia *Viron kirjallisuuden professori*. Toinen esimerkki onkin hankalampi. Lauseen ensisijaisen luennan perusteella *myös* fokusoii ajanmäärettä (*myös 1900-luvun ensimmäisen puolen*) tai koko lauseketta, jonka edussana on *runoilija* (*myös 1900-luvun ensimmäisen puolen runoilija*). Kuitenkin kontekstista voidaan päätellä, että tarkoitus on fokusoida subjektia; aiemmin on puhuttu eräästä runoilijasta, ja nyt näyttämölle tuodaan toinen runoilija. Odotuksenmukaista olisi, että *myös* olisi lauseen alussa: ”*Myös Marie Under oli 19-luvun ensimmäisen puolen runoilija*”. *Myös*-partikkelin sijoittaminen toisen loppupaikan alkuun ei ole informanttien keskuudessa tavaton ilmiö. *Myös* esimerkiksi informantilla VE on tapana käyttää *myös*-partikkelia juuri toisen loppupaikan ensimmäisenä jäsenenä. Aineistossani on osa hänen seminaarityöstään, jossa hän käyttää yhteensä 22:ta partikkelia toisella loppupaikalla. Näistä 22:sta 10 on *myös*-partikkelin esiintymiä, jotka kaikki ovat nimenomaan toisen loppupaikan ensimmäisenä sanana.

6.2.3.4 Partikkelit toisella verbipaikalla

Toisella verbipaikalla on yhteensä vain kolme partikkelia koko aineistossa. Liitepartikkeli *-kAAn* esiintyy kaksi kertaa ja *-kin* kerran. Asetelmassa 22 on kaksi esimerkkilauseetta toisen verbipaikan liitepartikkeleista.

ASETELMA 22. Liitepartikkelit toisella verbipaikalla.

ALKUOSA	VERBIPAIKKA 2	LOPPUOSA
Nykyihminen ei ehkä Mutta voidaan	tiedä <u>kään</u> sanoa <u>kin</u> - - (TŠ, tentti)	enää - - (VI, muu teksti)

Ensimmäinen esimerkki asetelmassa 22 kuvaa liitepartikkelin odotuksenmukaista käyttöä toisella verbipaikalla. Toisessa esimerkissä taas liitepartikkelin paikkaa voi pitää epäodotuksenmukaisena. Kontekstin perusteella (52) neutraalimpi paikka partikkelille olisi ensimmäisellä verbipaikalla ensimmäiseen verbiin kiinnittyneenä: ”Mutta voidaankin sanoa”. Silloin tosin rinnastuskonjunktio *mutta* tekee lauseesta erikoisen. Ehkä kaikkein neutraaleinta olisi käyttää liitepartikkelin tilalla jotakin muuta partikkelia, esimerkiksi konnektiivia *kuitenkin*: ”Voidaan kuitenkin sanoa, että hän kirjoitti eepoksen”.

(52) F.R. Kreuzwald sitten jatkoi hänen työssään, käytti hänen keruuttamansa materiaalia ja keruutti kansallisrunoutta itse. Mutta voidaan sanoakin, että hän kirjoitti eepoksen, koska eepisia kansallisrunoutta ei ollut niin paljon, hän myös kirjoitti itse eepoksen tarinoita ja loi sen runollisen ulkoasun. (TŠ, tentti)

6.2.3.5 Partikkelit kolmannella loppupaikalla

Kolmas loppupaikka on partikkelimäärältään toiseksi suurin kaikista paikoista ja kentistä. Kolmannella loppupaikalla on yhteensä 129 partikkelia. Näistä jopa 124 on fokuspartikkeleita. Lisäksi joukkoon mahtuu neljä konnektiivia ja yksi modaalipartikkeli. Kolmas loppupaikka muistuttaa paljon toista loppupaikkaa. Molemmat saattavat sisältää runsaasti ainesta. Asetelmassa 23 on esimerkkejä, joissa on tyypillisiä poikkeamia odotuksenmukaisuudesta juuri kolmannella loppupaikalla.

ASETELMA 23. Kolmannella loppupaikalla epäodotuksenmukaisessa paikassa sijaitsevat partikkelit.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 3
Balttilaiset lainat ovat lainattu - - (se ei ollut - - mutta vanhemmista tekstistä ja joistakin murteista voi vielä nähdä	<u>myös</u> aiemmin. (VI, tentti) mksm:ssa <u>vielä</u>) (UN, tentti) muita muotoj <u>akin</u> - - (UN, tentti)

Ensimmäinen esimerkki asetelmassa 23 sisältää *myös*-partikkelin neutraalista poikkeavalla paikalla. Tekstissä puhutaan lainatuista sanoista ja balttilaiset lainat halutaan liittää tähän joukkoon. *Myös*-partikkelin pitäisi siis olla aivan lauseen alussa. ”Myös balttilaiset lainat ovat lainattu aiemmin”. Toisessakin esimerkissä on kyse siitä, että partikkelia käytetään liian myöhään. Neutraali sanajärjestys olisi ”se ei ollut vielä mkm:ssa”. *Vielä*-partikkelin paikan valinnasta tekee erityisen vaikean se seikka, että kyseisellä sanalla on niin monta eri merkitystä (ks. Jernberg 2008: 69). Kolmas esimerkki sisältää epäodotuksenmukaisesti käytetyn liitepartikkelin. Odotuksenmukaista olisi sanoa ”muitakin muotoja”.

6.2.3.6 Partikkelit neljännellä loppupaikalla

Loppukentän viimeisellä paikalla neljännellä loppupaikalla on aineistossa kaiken kaikkiaan vain vähän ainesta. Partikkeleja tällä paikalla on yhteensä kuusi: viisi fokuspartikkelia ja yksi konnektiivi. Asetelmassa 24 on kaksi lausetta esimerkkinä viimeisen loppupaikan partikkeleista.

ASETELMA 24. Neljännellä loppupaikalla sijaitsevat partikkelit.

ALKUOSA	LOPPUPAIKKA 4
- - kun on haluttu ilmaista	omistussuhteissa tapahtuvia muutoksia (siis <i>myös</i> ablatiivin ja allatiivin sijassa), <i>esimerkiksi</i> - - (LI, muu teksti)
- - Tätä olisi voinut pyytää	aikaisemminkin. (UN, muu teksti)

Ensimmäinen esimerkki asetelmassa 24 sisältää jopa kolme partikkelia. Kaikkien paikka on odotuksenmukainen. Informantti LI näyttäisi hallitsevan pitkätkin rakenteet ja partikkelien monipuolisen käytön. Toisessa esimerkissä on liitepartikkeli moniosaisen verbirakenteen viimeisessä osassa. Partikkelin paikka on odotuksenmukainen. Merkille pantavaa on se, että informantti UN käyttää kerran samaa liitepartikkelia epäodotuksenmukaisesti nominin kanssa (ks. asetelma 23, s. 80), mutta käyttää tässä esimerkissä sitä kuitenkin aivan odotuksenmukaisesti moniosaisen verbin lopussa. Saattaa olla, että informantti UN hahmottaa liitepartikkelit niin, että ne voi liittää vain lausekkeen tai muun kiinteähkön kokonaisuuden (esimerkiksi moniosaisen predikaatin) loppuun, jotteivät ne rikkoisi kokonaisuutta.

6.3 Partikkelien epäodotuksenmukainen käyttö

Kaikkien informanttien teksteissä on epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevia partikkeleita. Informanttien välillä on kuitenkin jonkin verran eroja siinä, kuinka suurin osa partikkeleista sijaitsee epäodotuksenmukaisilla paikoilla. Taulukossa 9 esitellään, kuinka suuri osa informanttien käyttämistä partikkeleista sijaitsee epäodotuksenmukaisella paikalla.

TAULUKKO 9. Epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevien partikkelien suhde kaikkiin informanttien käyttämiin partikkeleihin.

	Tenttivastauksissa	Muussa tekstissä	Yhteensä
TŠ	18 % (7/40)	15 % (9/62)	16 % (16/102)
VI	8 % (5/61)	10 % (10/96)	10 % (15/157)
LI	7 % (6/91)	5 % (7/137)	6 % (13/228)
VE	20 % (7/35)	0 % (0/34)	10 % (7/69)
EN	14 % (5/37)	16 % (8/51)	15 % (13/88)
UN	9 % (8/90)	8 % (5/60)	9 % (13/150)
JA	6 % (2/33)	7 % (2/30)	6 % (4/63)
YHTEENSÄ	10 % (40/387)	9 % (41/470)	9 % (81/857)

Taulukosta 9 voidaan todeta, että selvästi suurin osa kaikista informanttien käyttämistä partikkeleista on sijoitettu odotuksenmukaisille paikoille. Vain 9 % kaikista käytetyistä partikkeleista on epäodotuksenmukaisilla paikoilla. Lisäksi voidaan nähdä, että tekstilajien välillä ei ole suuria eroja. Neljällä informantilla (TŠ, LI, VE ja UN) on prosentuaalisesti enemmän partikkelien epäodotuksenmukaista käyttöä tenttivastauksissa ja kolmella informantilla (VI, EN ja JA) muussa tekstissä. Absoluuttiset erot ovat kuitenkin melko pienet. Tekstilajeja vertaillessa on kuitenkin huomattava erityisesti informantti VE. Kaikki hänen epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevat partikkelinsa ovat tenttivastauksissa. Informantin VE muu teksti on tekstilajiltaan pro gradu -tutkielma. Onkin oletettavaa, että kyseistä tekstiä on muokattu runsaasti ja se on siinä mielessä paljon hiotumpi kuin saman informantin tenttivastaukset.

Taulukosta 9 nähdään myös, että prosentuaalisesti kaikkein vähiten epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita on informanteilla LI ja JA, molemmilla vain 6 % partikkeleista on epäodotuksenmukaisella paikalla. Partikkelien käytössä on kuitenkin suuria eroja näiden kahden informantin välillä: informantilla LI on kaikkein eniten partikkeleita teksteissään (228 kappaletta) ja informantilla JA taas kaikkein vähiten (63).

Kaikkein eniten epäodotuksenmukaista partikkelien käyttöä on taulukon 9 mukaan informanteilla TŠ (16 % partikkeleista epäodotuksenmukaisella paikalla) ja EN (15 %). On kuitenkin huomattava, että erot ovat kaiken kaikkiaan melko pienet. Informantilla TŠ on yhteensä 16 epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevaa partikkelia ja informantilla JA yhteensä 4. Muiden informanttien arvot mahtuvat näiden lukujen väliin. Koska kyse ei ole tämän suuremmista luvuista, tarkkojen päätelmien tekeminen on vaikeaa ja virhemarginaalikin on suurehko.

Informanttien välisten erojen lisäksi on kiinnostavaa tarkastella epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita niiden lauseaseman mukaan. Taulukossa 10 on esitetty, kuinka suuri osa kunkin kentän ja paikan partikkeleista on epäodotuksenmukaisella paikalla.

TAULUKKO 10. Epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevat partikkelit niiden lauseaseman mukaan.

Avaus	19 % (5/27)
Esikenttä	20 % (19/97)
Teemapaikka	6 % (7/123)
Loppupaikka 1	38 % (17/45)
Verbipaikka 1	22 % (2/9)
Loppupaikka 2	5 % (20/418)
Verbipaikka 2	33 % (1/3)
Loppupaikka 3	8 % (10/129)
Verbipaikka 3	0 % (0/0)
Loppupaikka 4	0 % (0/6)

Taulukosta 10 voi havaita, että absoluuttisesti eniten epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita on toisella loppupaikalla (20 kappaletta). Toinen loppupaikka on

kuitenkin ylivoimaisesti laajin kaikista paikoista, ja se sisältää lähes puolet aineiston partikkeleista. Prosentuaalisesti toisella loppupaikalla onkin hyvin vähän epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita. Kaikkein ongelmallisimmaksi paikaksi osoittautuukin verbinetinen asema: ensimmäisen loppupaikan partikkeleista 38 % on epäodotuksenmukaisella paikalla. Näissä lauseissa on lähes aina moniosainen predikaatti (liittomuoto, verbiketju tms.) ja odotuksenmukaista olisi yleensä sijoittaa partikkeli joko ensimmäisen verbinosan jälkeen toiselle loppupaikalle tai esimerkiksi aivan alkuun esikenttään tai teemapaikalle. Liitteessä 5 on taulukko, jossa on esitelty informantikohtaisesti, kuinka paljon epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita kullakin informantilla on kaikissa eri lauseasemissa.

Voidaan myös tarkastella, mitä tapahtuu, jos lauseet jaetaan kahteen osaan verbin perusteella. Ennen ensimmäistä verbipaikkaa olevilla paikoilla on yhteensä 34 % kaikista aineiston partikkeleista. Näillä paikoilla sijaitsee kuitenkin 59 % kaikista niistä partikkeleista, joiden sijainti on epäodotuksenmukainen. Näyttää siis siltä, että lauseen loppupäässä käytetään partikkeleita huomattavasti enemmän ja odotuksenmukaisemmin kuin alkupäässä, ennen verbiä.

Epäodotuksenmukaisten paikkojen partikkelien joukossa on partikkeleita kaikista ryhmistä. Fokuspartikkeleita on 60, konnektiiveja 13, modaalipartikkeleita 6 ja sävypartikkeleita 2. Järjestys ja partikkeliryhmien suhteet eivät poikkea aineiston kaikkien partikkelien vastaavista (vrt. kuvio 3, s. 53).

7 POHDINTA

Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista oli osoittaa, millainen suhde partikkelien käytöllä on oppijankielen yleiseen sujuvuuteen. Tämän osoittamiseksi palataan taulukkoon 2 (s. 48), jossa esitellään informanttien oppijankielen sujuvuutta. Taulukossa 2 on kaksi eri sujuvuuden mittaria: lauseiden keskipituus ja virheettömien lauseiden keskipituus. Molempien mittareiden perusteella sujuvinta tekstiä tuottavat informantit LI ja JA. Informantin LI kaikkien lauseiden keskipituus on 7,9 sanaa ja virheettömien lauseiden keskipituus 7,3. Informantilla JA vastaavat luvut ovat 7,7 ja 6,9. Informantin LI kohdalla näyttää siltä, että kielen sujuvuudella on yhteys myös partikkelien käyttöön. Informantti LI käyttää teksteissään selvästi eniten partikkeleita (228 kpl). Lisäksi hän on

kärjessä partikkelien odotuksenmukaisen käytön listalla. Informantin LI käyttämistä partikkeleista 94 % on odotuksenmukaisella paikalla. Informantin JA tulokset sen sijaan ovat monitulkintaisemmat. Myös hänen käyttämistään partikkeleista 94 % sijaitsee odotuksenmukaisella paikalla. Toisaalta hän käyttää partikkeleita selvästi kaikkein vähiten: informantin JA aineistossa on vain 63 partikkeliä.

Ongelmallista sujuvuuden ja partikkelien käytön vertailussa on se, että erot ovat hyvin pienet. Jos katsotaan kaikkien lauseiden keskipituuksia, niin informanttien LI ja JA jälkeen järjestys olisi seuraava: EN (lauseiden keskipituus 7,3), VE (6,8), UN (6,6), TŠ (6,6) ja VI (6,5). Jos taas tarkastellaan vain virheetömiä lauseita, niin järjestys muuttuu hieman: VE (6,8), EN (6,5), VI (6,4), UN (6,4) ja TŠ (6,2). Molempien mittareiden mukaan siis informantit EN ja VE ovat sujuvuudessa ryhmän keskitasoa ja informantit UN, VI ja TŠ ovat heikoimpia. Kuten sanottu, erot ovat kuitenkin todella pienet.

Jos kuitenkin verrataan partikkelien käyttöä sujuvuuteen kaikkien informanttien osalta, niin tulokset eivät ole täysin yhdenmukaiset. Sujuvuuden perusteella keskitason informantit EN ja VE ovat käytettyjen partikkelien määrien perusteella vasta sijoilla viisi ja kuusi. Informantilla EN on teksteissään 88 partikkeliä ja informantilla VE vain 69 partikkeliä. Neljästä sujuvimhasta kirjoittajasta siis vain LI on kärjessä myös partikkelien määrässä. Muut kolme, JA, EN ja VE, käyttävät partikkeleita kaikkein vähiten.

Sujuvuuden mittauksen perusteella keskitasoa edustavat informantit EN ja VE ovat melkein loppupäässä myös partikkelien odotuksenmukaisen käytön suhteen. Informantti VE on jaetulla sijalla neljä ja EN sijalla kuusi. Informantin VE käyttämistä partikkeleista 90 % on odotuksenmukaisella paikalla, informantilla EN 85 %. Sujuvuus sekä partikkelien käyttö ja paikka eivät siis korreloi ainakaan näiden informanttien osalta.

Informantti UN käyttää partikkeleita yllättävän paljon ja odotuksenmukaisilla paikoilla, kun ottaa huomioon hänen sijoituksensa sujuvuuden suhteen. Informantilla UN on kolmanneksi eniten partikkeleita, 150 kappaletta. Niistä 91 % on odotuksenmukaisella paikalla. Informantilla VI on hyvin samansuuntaiset lukemat: partikkeleita on kolmanneksi eniten (157 kpl) ja niistä odotuksenmukaisella paikalla 90 %. Viimeinen informantti on TŠ, jolla on neljänneksi eniten partikkeleita (102). Partikkeleista 84 % on

odotuksenmukaisella paikalla, mikä on ryhmän pienin osuus. Näiden kolmen informantin (UN, VI, TŠ) tuloksista ainoastaan informantin TŠ tulokset korreloivat: TŠ kuuluu sujuvuusmittausten mukaan ryhmän heikoimpiin, ja hänen käyttämistään partikkeleista suurempi osa on epäodotuksenmukaisella paikalla kuin kellään muulla.

Käytettyjen partikkelien määrä ei siis näytä korreloivan sujuvuuden kanssa. Ainoastaan informantilta LI löytyy selkeä yhteys partikkelien määrän ja sujuvuuden väliltä. Toisaalta kaikki muut informantit ovat sujuvuudessa niin lähellä toisiaan, että vaikka suoraa korrelaatiota ei näytä olevan, on vaikea sanoa, eikö sellaista oikeasti ole.

Partikkelien paikan valinnalla ja sujuvuudella näyttäisi sen sijaan olevan hieman selvempi yhteys. Kaksi sujuvinta kirjoittajaa (LI ja JA) käyttävät partikkeleita odotuksenmukaisimmilla paikoilla, ja sujuvuudeltaan heikoimmalla informantilla (TŠ) on eniten partikkeleita epäodotuksenmukaisilla paikoilla. Neljän muun informantin tulokset ovat hyvin lähellä toisiaan.

On hyvin mahdollista, että valitsemani sujuvuuden mittarit eivät kerro luotettavasti informanttien oppijankielen sujuvuudesta. Vaikka informanttien kielitaitoprofiilit ovat hyvin erilaiset, kaikki heistä kuitenkin kuuluvat edistyneiden oppijoiden ryhmään eli ovat kielitaitotasoltaan lähellä toisiaan. Näyttääkin siltä, että näillä sujuvuuden mittareilla ei pystytä riittävän tarkasti erottelemaan näin edistyneitä oppijoita toisistaan.

Toisaalta jos ajatellaan, että lauseiden pituus ja virheettömien lauseiden pituus todella antavat tarkan kuvan oppijankielen sujuvuudesta, niin voidaan havaita, että informanttini ovat sujuvuudeltaan hyvin lähellä toisiaan. Tämä tasainen sujuvuus näkyy myös partikkelien paikan valinnassa. Kaikki informantit käyttävät partikkeleita pääasiassa odotuksenmukaisilla paikoilla. Heikoinkin informantti (TŠ) käyttää epäodotuksenmukaisella paikalla vain 16 % kaikista käyttämistään partikkeleista. Hänellä on yhteensä 192 virkkeen sisällä vain 16 partikkelia epäodotuksenmukaisella paikalla. Koska yhdelläkään informantilla ei ole valtavan suuria ongelmia partikkelien paikan valinnassa, voidaan todeta pienellä varauksella, että sujuvat kielenkäyttäjät osaavat myös valita partikkelille oikean paikan suurimmassa osassa tapauksia.

Edistyneiden oppijoiden partikkelien käyttöä voidaan verrata Eveliina Kärnän pro gradu -tutkielmaan (2008). Kärnä on tutkinut koheesiokeinoja, esimerkiksi konnektiivien

käyttöä, suomenoppijoiden kirjoituksessa. Kärnän informantit ovat kielitaidoltaan YKI-testin keskitasolla. Kärnän mukaan S2-kirjoittajat käyttävät konjunktioita ja konnektiiveja monipuolisesti. Hän painottaa kuitenkin sitä, että opetuksessa olisi entistä enemmän paneuduttava koheesiokeinojen opetukseen, jotta niiden käytöstä tulisi sujuvampaa ja monipuolisempaa. (Kärnä 2008: 99–101.) Kärnän tuloksiin voi helposti yhtyä ja laajentaa ajatusta kaikkiin partikkeleihin. Vaikka olenkin osoittanut aineistostani useita lauseita, joissa partikkeliin paikka on epäodotuksenmukainen, päällimmäinen tulos on kuitenkin se, että pääasiassa informantit osaavat käyttää partikkeleita taitavasti. Kannatan kuitenkin Kärnän ajatusta siitä, että suomenoppijoiden kirjoittamisen opetuksessa kannattaisi ottaa koheesio huomioon entistä paremmin.

Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia, onko muilla sanajärjestyspiirteillä jonkinlaista suhdetta oppijankielen sujuvuuteen. Aineistoa tarkastellessa huomasin paljon sellaisia sanajärjestysongelmia, jotka eivät liittyneet partikkeleihin (53–55).

(53) Muihin lainakerrostumiin verrattuna ovat slaavilaiset lainat aika nuoria. (VI, tentti)

(54) Voidaan jakaa nimet neljäksi ryhmäksi. (EN, muu teksti)

(55) Alussa luulin, että tilanteesta selviän jos käytän Unkaria helposti 1. ja 2. oppikirjoja (ryhmä on aikaisemminkin opiskellut näistä kirjoista), joihin lisään omaa materiaalia. (UN, muu teksti)

Esimerkkilauseiden neutraalin sanajärjestyksen mukaiset vastineet olisivat seuraavanlaiset:

(53a) Muihin lainakerrostumiin verrattuna slaavilaiset lainat ovat aika nuoria.

(54a) Nimet voidaan jakaa neljäksi ryhmäksi.

(55a) Alussa luulin, että selviän tilanteesta - -

Usein myös sellaiset lauseet, jotka aluksi näyttivät siltä, että niissä on partikkeli epäodotuksenmukaisella paikalla, osoittautuivatkin lauseiksi, joissa oli paljon laajempia sanajärjestysongelmia. Koko lauseen tai virkkeen sanajärjestystä tutkimalla voisi saada vielä tarkempia tuloksia siitä, korreloivatko sanajärjestys ja kielen sujuvuus. Nina Tirkkonen on tutkinut sanajärjestysongelmia ruotsinkielisen suomenpuhujan oppijankieleessä, ja hänen tutkimuksessaan todetaan, että 17 prosentissa lauseista informantti käyttää jollain tavalla tunnusmerkistä sanajärjestystä (Tirkkonen 2009: 26).

Sekä Tirkkosen että oman tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että oppijankielen sanajärjestyksen tutkiminen on hedelmällistä.

Sujuvuutta tutkiessa heräsi myös kysymys siitä, olisiko tarkkuudella ja kompleksisuudella jonkinlainen yhteys partikkelien käyttöön ja niiden paikan valitsemiseen. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista testata kaikkia näkökulmia, mutta jatkotutkimuksen kannalta voisi olla kiinnostavaa pohtia sanajärjestystä ja partikkelien käyttöä myös tarkkuuden ja kompleksisuuden kannalta.

Kuten olen jo osoittanut, partikkelien käytössä ja paikan valinnassa on havaittavissa yksilöllisiä eroja informanttien välillä. Seuraavaksi tarkastelen vielä kutakin informanttia erikseen. Vertailen partikkelien käyttöä informanttien välillä ja pohdin, mitkä asiat voivat kunkin kohdalla vaikuttaa partikkelien käyttöön ja niiden paikan valintaan.

Informantti TŠ käyttää partikkeleita yhteensä 102 kertaa. Näistä 16 on epäodotuksenmukaisella paikalla. Informantti TŠ käyttää partikkeleita hieman vähemmän tenttivastauksissa kuin muussa tekstissä. Hänen tenttivastauksissaan on 40 partikkelia ja muussa tekstissä 62. Tämä lienee täysin odotuksenmukaista. Tenttivastausta kirjoittaessa on tärkeintä vain saada asiasisältö kerrottua. Kirjoittaessa on usein kiire ja tekstiä ei välttämättä juuri muokata. Muut tekstit on kirjoitettu kiireettömämmässä ja stressittömämmässä tilanteessa, ja niitä on ollut mahdollista muokata. Näin ollen esimerkiksi tekstin koheesiota on voitu kohentaa konnektiiveja käyttämällä. Tekstilaji ei kuitenkaan vaikuta siihen, miten informantti TŠ onnistuu valitsemaan käyttämiensä partikkelien paikan. Tenttivastauksissa hänellä on 7 partikkelia epäodotuksenmukaisella paikalla ja muussa tekstissä 9. Ero ei siis ole suuri tekstilajien välillä.

Informantin TŠ kohdalla kiinnostavaa on se, että epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevista partikkeleista suurin osa on lauseen alkupuolella. Epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevista partikkeleista 11 on ennen ensimmäistä verbipaikkaa ja vain 5 sen jälkeen. Tyypillisin epäodotuksenmukainen paikka informantilla TŠ on ensimmäinen loppupaikka, jolla sijaitsee viisi partikkelia epäodotuksenmukaisesti. Esimerkissä 56 on fokuspartikkeli (oikeastaan kahden fokuspartikkelin syntagma) *myöskään* epäodotuksenmukaisesti ensimmäisellä loppupaikalla.

(56) Kantakielessä myöskään ei ollut diftongeja, ne ovat syntyneet pitkistä vokaalista tai muilla prosesseilla - - (TŠ, tentti)

Informantilla TŠ saattaa partikkelien paikan valinnassa näkyä äidinkielen vaikutus. Tšekin kielessähän adverbien tyypillinen paikka on juuri ennen verbiä. Onkin mahdollista, että juuri tämän ensimmäisen loppupaikan valitsemisessa on kyseessä äidinkielen interferenssi.

Informantilla TŠ on siis kaikista informanteista eniten partikkeleita epäodotuksenmukaisilla paikoilla. Tämä saattaa johtua siitä, että informantti TŠ on opiskellut suomea vähemmän aikaa kuin muut informantit. Tarkasteluajanjaksona informantti TŠ on opiskellut suomea 4 vuotta, joista yhden suomessa. Muut informantit ovat opiskelleet suomea jo 7–9 vuotta (paitsi UN).

Informantin TŠ tuotoksissa saattaa näkyä myös se, kuinka paljon hän kirjoittaa ja lukee suomen kieltä (ks. taulukko 1, s. 47). Informantti TŠ on alkanut kirjoittaa suomeksi säännöllisesti vasta tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuonna, kun taas muut informantit ovat kirjoittaneet huomattavasti kauemmin. Informantti TŠ on lukenut suomenkielisiä tekstejä yhteensä noin 3500 sivua, mikä on toiseksi vähiten kaikista informanteista.

Informantilla VI on yhteensä 157 partikkelia aineistossa. Näistä partikkeleista 15 sijaitsee epäodotuksenmukaisella paikalla. Tekstilajien väliset erot ovat samansuuntaiset kuin informantilla TŠ: partikkeleja on tenttivastauksissa vähemmän kuin muussa tekstissä. Informantin VI partikkeleista 61 on tenttivastauksissa ja 96 muussa tekstissä. Epäodotuksenmukaisesti sijoitetuista partikkeleista 5 on tenttivastauksissa ja 10 muussa tekstissä.

Informantin VI epäodotuksenmukaisella paikalla olevat partikkelit sijaitsevat tasaisesti eri lauseasemissa: esikentässä on 2, teemapaikalla 1, ensimmäisellä loppupaikalla 4, toisella loppupaikalla 6 ja kolmannella loppupaikalla 2. Eniten epäodotuksenmukaisella paikalla olevia partikkeleita on siis toisella loppupaikalla. Esimerkissä 57 on konnektiivi *silti* epätyypillisellä paikalla ennen verbiä.

(57) Useimmat silti haluavat vaalia perinteitä, mennä avioliiton rekisteröimisen lisäksi vihille ja kastaa lapsensa. (VI, muu teksti)

Esimerkin 57 tapaista partikkelin käyttöä ensimmäisen verbinosan edessä esiintyy kaikilla informanteilla. Informantilla VI selittävänä tekijänä tuskin on äidinkielen vaikutus. Viron kielessä partikkeli on tyypillisesti verbin jälkeisessä asemassa tai lauseen lopussa. Moniosaisen verbin sisältävässä lauseessa partikkeli voi olla verbin osien välissä tai lauseen alussa tai lopussa. Informantilla VI tämäntyyppinen partikkelin käyttö saattaa siis kertoa toisen kielen interferenssistä. Informantti VI puhuu esimerkiksi englantia, joten kyseessä voi olla englannin kielen siirtovaikutus.

Informantti VI käyttää partikkeleja sujuvasti. Hänen teksteissään on toiseksi eniten partikkeleita kaikista informanteista. Runsaaseen partikkelien käyttöön voi olla osasyynä se, että informantti VI lukee paljon suomenkielistä kirjallisuutta (ks. taulukko 1, s. 47). Hän on lukenut suomenkielistä kaunokirjallisuutta 5 000 sivua ja kielitieteellistä kirjallisuutta 2 000 sivua. Jos kaikilta informanteilta lasketaan yhteen molempien kirjallisuuden lajien sivumäärät, niin nähdään, että informantti VI on lukenut informanteista toiseksi eniten suomenkielistä kirjallisuutta. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, että informantti VI on oppinut käyttämään runsaasti partikkeleita.

Informantti LI käyttää kaikkein eniten partikkeleja. Hänen teksteissään on yhteensä 228 partikkelia. Partikkelien käytössä erot tekstilajien välillä ovat samansuuntaiset kuin suurimmalla osalla informanteista: tenttivastauksissa on vähemmän partikkeleita kuin muussa tekstissä. Informantilla LI on tenttivastauksissa 91 partikkelia ja muussa tekstissä 137 partikkelia. Informantti LI käyttää partikkeleita kaikkein odotuksenmukaisimmin. Hänen partikkeleistaan vain 13 on epäodotuksenmukaisella paikalla. Näistä 6 on tenttivastauksessa ja 7 muussa tekstissä.

Myös informantilla LI on samantyyppisiä ensimmäisellä loppupaikalla epäodotuksenmukaisesti sijaitsevia partikkeleita kuin muillakin informanteilla. Hänellä niitä on kuitenkin vain kolme koko aineistossa. Voisi kuvitella, että informantilla LI olisi enemmänkin verbinetisessä paikassa sijaitsevia partikkeleita, koska liettuan kielessä adverbis sijoittuvat usein juuri verbin edelle. Äidinkielen interferenssiä ei informantilla LI ole siis havaittavissa.

Informantilla LI on kuitenkin oma erikoisuutensa: hänen käyttämistään epäodotuksenmukaisella paikalla olevista partikkeleista kuusi sijaitsee esikentässä.

Informantille LI on tyypillistä sijoittaa lauseen alkuun jonkinlainen puiteadverbiaalin kaltainen partikkeli, jonka vaikutusalan olisi tarkoitus kattaa koko sitä seuraava lause. Tällainen käyttö on kuitenkin suomen kielessä epätyypillistä ja epäodotuksenmukaista. Esimerkissä 58 on käytetty fokuspartikkelia *esimerkiksi* esikentässä epäodotuksenmukaisesti.

(58) -- esimerkiksi näin syntyi konditionaalinen -isi-tunnus - - (LI, tentti)

Kontekstin perusteella lauseen 58 odotuksenmukainen järjestys olisi ”näin syntyi esimerkiksi konditionaalinen -isi-tunnus”. Tällaiset lauseenalkuiset, hieman irralliset partikkelit muistuttavat englannin kielen adverbeja, jotka voivat aloittaa lauseen. Tällaisia ovat esimerkiksi *though* ja *nevertheless*, jotka sitovat alkavan lauseen edelliseen ja implikoivat jotain tulevasta lauseesta. Informantti LI puhuu oman äidinkieltensä ja suomen lisäksi ainoastaan englantia, joten on hyvin mahdollista, että kolmannen kielen siirtovaikutus näkyy informantin LI oppijankielessä juuri tällaisissa lauseenalkuisissa partikkeleissa.

Informantti LI on selvästi taitavin partikkelien käyttäjä. Hänellä on sekä eniten partikkeleita että suhteellisesti vähiten epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita. Hänen osaamistaan ei pysty täysin selittämään millään yksittäisellä taustatekijällä. Informantti LI on opiskellut suomea seitsemän vuotta eli enemmän kuin esimerkiksi TŠ tai UN mutta vähemmän kuin vaikkapa EN tai JA. Hänen lukemansa suomenkielisen kirjallisuuden määrä on ryhmän keskitasoa, ja hän on alkanut kirjoittaa suomea säännöllisesti neljä vuotta ennen tarkastelujaksoa, mikä sekin on ryhmän keskitasoa (ks. taulukko 1, s. 47). Selvää selitystä sille, miksi LI hallitsee partikkelien käytön niin hyvin, ei siis löydy.

Informantilla VE on partikkeleita teksteissään toiseksi vähiten, yhteensä vain 69. Informantilla VE ei ole käytännössä eroa partikkelien käytössä eri tekstilajeissa. Tenttivastaukset sisältävät 35 partikkelia ja muu teksti 34. Sen sijaan partikkelien epäodotuksenmukaisessa käytössä on suuri ero tekstilajien välillä: tenttivastaukset sisältävät 7 epäodotuksenmukaisella paikalla olevaa partikkelia, muu teksti ei yhtään. Tässä näkyy siis hyvin selvästi tekstin suunnittelun ja muokkaamisen vaikutus.

Informantin VE epäodotuksenmukaisilla paikoilla olevat partikkelit eivät muodosta mitään yhtenäistä ryhmää. Partikkeleita on epäodotuksenmukaisesti esikentässä ja kolmannella loppupaikalla kaksi kertaa kummassakin sekä kerran teemapaikalla, ensimmäisellä loppupaikalla ja toisella loppupaikalla. Kaikki tapaukset ovat tyypiltään erilaisia, ja näyttääkin siltä, että informantin epäodotuksenmukaisella paikalla olevia partikkeleita voikin siis ehkä pitää yksittäisinä lipsahduksina.

Kaikesta päätellen informantti VE hallitsee siis hyvin partikkelien käytön. Taustatietojen perusteella se ei ole ihme. Informantti VE on lukenut ja kirjoittanut suomen kieltä selvästi eniten koko tutkittavasta ryhmästä (ks. taulukko 1, s. 47). Informantti on lukenut suomenkielistä kaunokirjallisuutta 8 000 sivua ja kielitieteellistä kirjallisuutta 10 000 sivua. Tämä on huomattavasti enemmän kuin kellään muulla informantilla. Lisäksi informantti VE on alkanut kirjoittaa suomen kielellä säännöllisesti jo kuusi vuotta ennen ensimmäisen aineiston tekstin tuottamista. Kun muiden informanttien kirjoittamat tekstit koostuvat lähinnä viesteistä, kirjeistä ja työelämän teksteistä, informantti VE kirjoittaa muun muassa oppimateriaaleja ja novelleja suomeksi. Tämä kertoo informantin kielitaidon lisäksi myös hänen kieli- ja kirjallisuustieteellisestä innostuksestaan.

Informantti EN käyttää partikkeleita yhteensä 88 kertaa. Myös informantilla EN on havaittavissa sama ilmiö kuin informanteilla TŠ, VI ja LI: partikkeleita on vähemmän tenttivastauksissa (37) kuin muussa tekstissä (51). Tekstilajeissa ei kuitenkaan ole suurta eroa sen suhteen, ovatko partikkelien paikat niissä odotuksenmukaisia. Tenttivastauksissa on 5 ja muussa tekstissä 8 sellaista partikkelia, jotka sijaitsevat epäodotuksenmukaisella paikalla.

Informantin EN epätyypillisillä paikoilla sijaitsevat partikkelit ovat pääasiassa lauseen alkupuolella ennen ensimmäistä verbipaikkaa: avauksessa on 2, esikentässä 5 ja ensimmäisellä loppupaikalla 4. Lisäksi ensimmäisellä verbipaikalla on 1 partikkeli epäodotuksenmukaisesti ja toisella loppupaikalla niin ikään 1. Informantilla EN on jonkin verran samanlaista partikkelien käyttöä lauseen ensimmäisenä jäsenenä kuin informantilla LI. Tästä hyvänä esimerkkinä on seuraava virke (59).

(59) Kuitenkin keskusteluanalyysissa voidaan nähdä sekvenssejä, miten tittelit erottelevat hahmon nimen arvonnimestään. (EN, muu teksti)

Esimerkissä 59 konnektiivi *kuitenkin* on sijoitettu lauseen alkuun, vaikka sen tyypillinen paikka olisi verbien välissä (”Keskusteluanalyysissa voidaan kuitenkin nähdä sekvenssejä”). Juuri tällaisia lauseen alussa sijaitsevia partikkeleita, erityisesti konnektiiveja, informantilla EN on useita. Selittävänä tekijänä tällaiselle partikkelien käytölle on uskoakseni informantin EN äidinkieli englanti. Englannissa adverbeja voi käyttää vaihtelevasti useissa eri lauseasemissa. Hyvin tyypillisiä erityisesti kirjakielessä ovat esimerkiksi lauseenalkuiset *though* tai *however*. Koska informantti EN ei puhu muita kieliä kuin englantia ja suomea, kolmannen kielen interferenssiä ei hänen oppijankielessään voi olla. Sen sijaan äidinkielen interferenssiä näyttäisi olevan esimerkin 59 kaltaisissa lauseissa.

Informantti EN käyttää partikkeleita kolmanneksi vähiten, ja hänellä on toiseksi eniten epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevia partikkeleita suhteessa kaikkiin partikkeleihin. Hän on kuitenkin opiskellut suomea 8–9 vuotta eli toiseksi pisimpään koko ryhmästä. Yksi taustatekijä näyttää erottavan informantin EN niistä informanteista, joiden partikkelien käyttö on sujuvampaa. Informantti EN on lukenut suomenkielistä kirjallisuutta huomattavasti vähemmän kuin muut informantit: kaunokirjallista tekstiä 100 sivua ja kielitieteellistä 1 500 sivua (ks. taulukko 1, s. 47). Lisäksi hän ilmoittaa taustatietolomakkeessa kirjoittavansa suomeksi ainoastaan työhön liittyviä asioita. Vähäinen lukeminen ja kirjoittaminen suomen kielellä saattavat siis näkyä informantin EN teksteissä partikkelien käytön lievänä horjuntana, vaikkakin horjuntaa on hänelläkin vain hyvin vähän.

Informantin UN teksteissä on yhteensä 150 partikkelia. Näistä 90 on tenttivastauksissa ja 60 muussa tekstissä. Informantti UN on ainoa, jolla on selvästi enemmän partikkeleita tenttivastauksissa. Informantin UN partikkeleista 13 sijaitsee epäodotuksenmukaisella paikalla. Näistä partikkeleista 8 on tenttivastauksissa ja 5 muussa tekstissä.

Informantin UN epäodotuksenmukaisilla paikoilla olevat partikkelit sijoittuvat pääasiassa lauseen loppuun. Toisella loppupaikalla on 6 ja kolmannella loppupaikalla 4 sellaista partikkelia, joiden sijainti on epäodotuksenmukainen. Lisäksi esikentässä on 2 ja teemapaikalla 1 partikkeli epäodotuksenmukaisesti. Loppukentän epäodotuksenmukaisesti sijaitsevilla partikkeleilla on yksi tapaustyyppi, joka toistuu informantilla UN usein: fokuspartikkelin sijoittaminen viimeiseksi jäseneksi. Informantin UN aineistossa on 10 tällaista tapausta. Tämän tyyppin alalajina on vielä

fokusoivan liitepartikkelin liittäminen epäodotuksenmukaiseen sanaan. Esimerkit 60 ja 61 havainnollistavat näitä tapaustyyppisiä.

(60) -- että sanaan käsitteeseen liittyy 2 tai enempää eri kielistä sanaa, ja näin 2 tai enempää kirjoitettua sanaa myös. (UN, tentti)

(61) -- mutta vanhemmista tekstistä ja joistakin murteista voi vielä nähdä muita muotojakin -- (UN, tentti)

Esimerkissä 60 fokuspartikkeli on sijoitettu fokusoitavan yksikön perään epäodotuksenmukaisesti. Yleensä partikkeli *myös* edeltää fokusoitavaansa. Myös esimerkissä 61 fokuspartikkeli on erikoisessa paikassa. Kontekstin perusteella olisi luontevaa olettaa, että liitepartikkelin pitäisi olla jo edellisessä sanassa kiinni: ”muitakin muotoja”. Liitepartikkelien liittäminen lausekkeen viimeiseen sanaan on tyyppillistä informantille UN. Ehkä taustalla on ajatus siitä, että lauseketta ei voi rikkoa lisäämällä sinne väliin ylimääräistä ainesta. Vaikuttamassa voi olla myös äidinkielen interferenssi, vaikka sitä onkin mahdoton sanoa varmaksi. Unkarin kielessä esimerkiksi partikkelilla *myös* ei ole tiettyä paikkaa, vaan se voi liikkua. Lisäksi sanajärjestyksestä muuttamalla voi osoittaa painotuksia. On mahdollista, että esimerkiksi lauseissa 60 ja 61 informantti on pyrkinyt painottamaan sanoja neutraalista poikkeavalla tavalla. En kuitenkaan pidä tätä todennäköisenä, eikä äidinkielen siirtovaikutuksesta ole informantin UN kohdalla selvää näyttöä.

Kaiken kaikkiaan informantti UN on kiinnostava. Hänellä on kolmanneksi eniten partikkeleita teksteissään ja myös kolmanneksi eniten partikkeleita odotuksenmukaisilla paikoilla. Häntä voi siis pitää sujuvana partikkelien käyttäjänä, vaikka hän kuuluukin varsinaisissa sujuvuusmittauksissa ryhmän heikompiin. Profiililtaan informantti UN muistuttaa hyvin paljon informanttia VI. Molemmat sijoittuivat sujuvuusmittauksissa ryhmän loppupäähän lähes samoilla lukemilla, ja molemmilla on lähes yhtä paljon partikkeleita kokonaisuudessaan sekä odotuksenmukaisilla paikoilla. Jos etsitään taustatekijää, joka on voinut vaikuttaa molempiin informantteihin, niin yksi sellainen näyttäisi olevan suomenkielisten tekstien lukeminen. Informantti UN ilmoittaa taustatietolomakkeessa lukeneensa 5 000 sivua kaunokirjallisuutta ja 2 000 sivua kielitieteellistä kirjallisuutta suomeksi (ks. taulukko 1, s. 47). Informantin VI luvut ovat täsmälleen samat. Tälläkin perusteella näyttää siis siltä, että suomenkielisten tekstien lukeminen näkyy partikkelien käytön sujuvuudessa. Toinen informantteja UN ja VI yhdistävä tekijä on tietysti suomalais-ugrilainen äidinkieli.

Informantilla JA on teksteissään kaikkein vähiten partikkeleita, vain 63. Hänellä on partikkeleita hyvin tasaisesti molemmissa tekstilajeissa: tenttivastauksissa 33 ja muussa tekstissä 30. Epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita informantilla JA on vain 4, molemmissa tekstilajeissa 2.

Informantin JA epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevista partikkeleista kolme on fokuspartikkeleja ja yksi on konnektiivi. Fokuspartikkeleissa ongelmana on se, että ne eivät sijaitse suoraan fokusoitavan sanan edellä. Näin on esimerkiksi lauseessa 62.

(62) Taistelussa esim. kyse oli d:n vastineesta -- (JA, tentti)

Sen lisäksi että lauseessa on erikoinen inversio (*kyse oli – oli kyse*), fokuspartikkelin *esim.* sijainti on epäodotuksenmukainen. Odotuksenmukaista olisi, että fokuspartikkeli sijaitsisi välittömästi fokusoitavansa (*d:n vastineesta*) edellä.

Koska informantilla JA on niin vähän epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita, on mahdotonta sanoa, onko oppijankieleen näissä ongelmatapauksissa vaikuttanut esimerkiksi äidinkieli. Japanin kielessä monia partikkeleita vastaavia suhteita ilmaistaan sanan loppuun liitettävillä pikkusanoilla. Ainakaan tämä äidinkielen piirre ei ole vaikuttanut informanttiin niin, että hän käyttäisi partikkeleita erikoisen paljon sanojen jäljessä.

Informantin JA tulokset ovat hieman ristiriitaiset. Toisaalta hän käyttää vain hyvin vähän partikkeleita, mutta toisaalta hänen käyttämänsä partikkelit ovat lähes aina odotuksenmukaisilla paikoilla.

Tutkimukseni tuloksia on syytä verrata myös muihin samasta korpuksesta tehtyihin tutkimuksiin. Salmella (2010) oli pro gradu -tutkielmassaan tutkittavan viisi samaa informanttia kuin tässä tutkimuksessa: LI, VE, EN, UN ja JA. Tutkimuksessaan Salmi loi kaikista informanteista oppijanprofiilit, joita esittelen seuraavaksi lyhyesti.

Salmi kuvaa informanttia LI lähes natiiviksi kielenkäyttäjäksi. Hänen kielensä on monipuolista ja korrektia. (Salmi 2010: 98.) Oma tutkimukseni näyttää samansuuntaisia tuloksia: informantilla LI on koko informanttijoukosta eniten partikkeleita, toiseksi

eniten virkkeitä, pisimmät lauseet ja pisimmät virheettömät lauseet. Lisäksi hänen käyttämistään partikkeleista vain 6 % on epäodotuksenmukaisilla paikoilla. Tutkimukseni tukee siis kuvaa informantista LI sujuvana ja tarkkana kielenkäyttäjänä.

Salmen mukaan informantti VE on tarkkuuteen tähtäävä kielenkäyttäjät. Informantti VE kirjoittaa mielellään lyhyitä lauseita, jotka ovat yksinkertaisia ja standardinmukaisia. Informantti VE ei juuri ota riskejä kirjoituksessaan. (Salmi 2010: 97.) Oma tutkimukseni vahvistaa kuvaa informantista VE tarkkuuteen pyrkivänä kielenkäyttäjänä. Myös minun tutkimukseni osoittaa, että informantin VE virkkeet ovat lyhyitä: hänen virkkeensä koostuvat toiseksi pienimmästä lausemäärästä. Lisäksi hän käyttää partikkeleita toiseksi vähiten. Pyrkimys korrektiuteen näkyy myös partikkelien käytössä: informantilla VE on niukasti partikkeleita, mutta käytetyistä partikkeleista vain 10 % on epäodotuksenmukaisilla paikoilla.

Informanttia EN Salmi kuvaa rohkeaksi ja suurpiirteiseksi kielenkäyttäjäksi. EN kirjoittaa pitkiä ja rakenteellisesti monipuolisia virkkeitä, mutta tarkkuudessa on puutteita. (Salmi 2010: 93.) Tähän arvioon informantista voin osittain yhtyä. Tutkimukseni mukaan EN käyttää kolmanneksi pisimpiä lauseita kaikista informanteista eli sillä perusteella hänen kielensä on sujuvaa. Toisaalta hänellä on kolmanneksi vähiten partikkeleita teksteissään, eli ainakaan partikkeleita hän ei käytä erityisen paljon tai monipuolisesti. Epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevia partikkeleita informantilla EN on 15 % kaikista hänen käyttämistään partikkeleista, mikä on toiseksi suurin osuus; vain informantilla TS on suhteellisesti enemmän partikkeleita epäodotuksenmukaisella paikalla. Tämä ehkä vahvistaa käsitystä informantista suurpiirteisenä kielenkäyttäjänä.

Informantista UN Salmi käyttää nimitystä *edistynyt virheidenkarsija*. Salmen mukaan informantti UN kirjoittaa pitkiä ja rakenteellisesti monipuolisia virkkeitä. Informantin teksteissä ei ole paljon virheitä mutta jonkin verran epätyypillisyyksiä. (Salmi 2010: 95.) Salmen kuvaus informantista UN tuntuu tutulta. Myös oman tutkimukseni mukaan informantti UN käyttää pitkiä lauseita: informantilla UN on aineistoni keskimäärin pisimmät lauseet ja myös virheettömien lauseiden keskipituus on suurempi kuin muilla informanteilla. Lisäksi informantin partikkeleista vain 9 % sijaitsee epäodotuksenmukaisilla paikoilla, mikä on kolmanneksi vähiten.

Salmi kuvaa informanttia JA epätasaiseksi yrittäjäksi. Salmen mukaan informantin suoritukset ovat laadultaan epätasaisia. Informantin JA kielessä virkkeet ovat lyhyempiä kuin äidinkielisillä puhujilla ja virkkeiden rakenne on yksinkertaisempi. Kieli on kuitenkin hyvin vaihtelevaa: virheiden osuus vaihtelee eri tekstien välillä runsaasti. (Salmi 2010: 91.) Tämä kuva vastaa melko hyvin myös oman tutkimukseni perusteella saatua käsitystä informantista JA. Tutkimukseni mukaan JA yhtäältä käyttää partikkeleita hyvin vähän, mutta toisaalta hänen käyttämänsä partikkelit ovat lähes poikkeuksetta odotuksenmukaisilla paikoilla.

Palaan seuraavaksi tavoitteisiini ja hypoteeseihin, jotka esitin luvussa 1.1. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon ja millaisia partikkeleita oppijat käyttävät ja millaisissa lauseasemissa partikkeleita sijaitsee oppijoiden kirjoitelmissa. Tutkimuksessa selviää, että edistyneet oppijat käyttävät partikkeleista selvästi eniten fokuspartikkeleita, toiseksi eniten konnektiiveja, sitten modaalipartikkeleita ja sävyartikkeleita (ks. kuvio 3, s. 53). Kun informanttien käyttämiä partikkeleita verrataan Parole-korpuksen aineistoon, nähdään että informanttien eniten käyttämät partikkelit ovat juuri samoja kuin äidinkielisten puhujien käyttämät partikkelit. (ks. taulukko 6, s. 55 ja taulukko 7, s. 56). Lauseasemista voidaan todeta, että eniten partikkeleita on loppukentässä (ks. kuvio 5, s. 58), tarkemmin sanottuna toisella loppupaikalla (ks. kuvio 10, s. 69).

Ensimmäisenä hypoteesina esitin, että edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkeleita pääasiassa odotuksenmukaisissa paikoissa. Tämä hypoteesi osoittautui todeksi. Kaikista aineiston partikkeleista 91 % on odotuksenmukaisella paikalla (ks. taulukko 9, s. 82). Näiden tulosteni kannalta kiinnostavia ovat myös Ivaskan huomiot oppijankielen eksistentiaalilauseiden sanajärjestyksestä. Ivaskan tutkimuksesta, joka on tehty samasta korpuksesta kuin oma tutkimukseni, ilmenee muun muassa, että informanttien tuottamista eksistentiaalilauseista 2,9 % on sellaisia, joissa sanajärjestys on odotuksenmukaisesta poikkeava ilman selvää syytä tai motivaatiota. (Ivaska 2009: 43.) Tämä tukee tekemiäni havaintoja siitä, että vain pieni osa oppijankielen lauseista sisältää epäodotuksenmukaisella paikalla olevaa ainesta.

Toisena hypoteesina esitin, että partikkelien käytössä ja paikan valinnassa on yksilöllisiä eroja. Myös tämä osoittautui paikkansapitäväksi väitteeksi. Yksilölliset erot ovat jopa yllättävän suuret. Eniten partikkeleita käyttävällä informantilla (LI) on

tekstissään 228 partikkelia ja vähiten käytävällä (JA) 63 partikkelia (ks. taulukko 5, s. 52). Ero on siis suuri. Sen sijaan paikan valintaan liittyvät yksilölliset erot ovat pienemmät. Sujuvimmin partikkeleita käytävällä informanteilla (LI ja JA) on 94 % partikkeleista odotuksenmukaisella paikalla, kun taas epäodotuksenmukaisimmin partikkeleita käytävällä informantilla (TŠ) vastaava suhde on 84 % (ks. taulukko 9, s. 82).

Kolmas hypoteesini liittyi informanttien taustoihin. Uskoin partikkelien paikan valinnassa näkyvän oppijan taustan vaikutuksen. Nimesin merkittäviksi tekijöiksi oppijan äidinkielen ja muut hänen osaamansa kielet sekä sen, kuinka paljon oppija lukee ja kirjoittaa suomen kieltä. Tämä hypoteesi ei aivan osoittautunut oikeaksi. Äidinkielen interferenssi ei juuri näy aineistossa. Ainoastaan informanteilla EN ja TŠ näkyy lievää äidinkielen vaikutusta ja vain yksittäisten sanojen kohdalla. Muiden osattujen kielten osalta löytyi viitteitä siitä, että englannin kieli on saattanut vaikuttaa joillakin informanteilla (VI ja LI) yksittäisten partikkelien, lähinnä joidenkin konnektiivien tai fokuspartikkelien, käyttöön lauseen alussa. Suomen kielen kirjoittamisella ja erityisesti lukemisella näyttäisi olevan yhteyttä partikkelien hallitsemiseen. Ne informantit, jotka ilmoittivat taustatietolomakkeessa lukevansa suomen kieltä eniten, käyttivät partikkeleita sujuvimmin. Lukemisen vaikutusta oppijankieleen ja partikkelien oppimiseen en pystynyt tämän tutkimuksen puitteissa tutkimaan yhtään laajemmin, mutta jatkossa voisi olla kiinnostavaa selvittää, onko näillä asioilla yhteyttä: vaikuttaako runsas suomenkielisen kirjallisuuden lukeminen siihen, miten oppijakielen sanajärjestys ja partikkelien hallinta kehittyy? Tämä otanta antoi viitettä siihen suuntaan, että näin voisi olla.

Viimeisenä hypoteesinani esitin, että partikkelien käytöllä on yhteys oppijankielen sujuvuuteen. Uskoin, että mitä sujuvampaa teksti on yleisesti, sitä enemmän ja monipuolisemmin siinä on partikkeleita ja sitä todennäköisemmin partikkelit myös sijaitsevat odotuksenmukaisilla paikoilla. Sujuvuuden osalta tutkimuksen tulokset ovat hieman ristiriitaiset. Näyttää siltä, että partikkelimäärät eivät korreloi sujuvuuden kanssa. Sujuva teksti ei siis välttämättä sisällä erityisen paljon partikkeleita. Vain informantilta LI löytyi suora yhteys sujuvuuden ja partikkelien määrän väliltä. Partikkelien paikan valinta sen sijaan näyttää olevan selvemmin yhteydessä sujuvuuteen. Koska informantteja on vain seitsemän ja he kaikki ovat edistyneitä oppijoita, vertailuun täytyy suhtautua varauksella. Tutkimukseni antaa kuitenkin

viitteitä siihen suuntaan, että sujuvasti kirjoittavat osaavat myös valita partikkelin paikan oikein. Tätä hypoteesia voisi tulevaisuudessa testata eritasoisilla suomenoppijoiden ryhmillä.

Hypoteesien vastausten lisäksi kiinnostava tulos on se, että lauseissa näyttäisi olevan kaksi sellaista paikkaa, joilla edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkeleja epäodotuksenmukaisesti enemmän kuin muilla paikoilla (ks. taulukko 10, s. 83). Ensimmäinen tällainen paikka on lauseen alussa, joko avauksessa tai esikentässä (yhteensä 24 epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevaa partikkelia). Aineiston perusteella suomenoppijat käyttävät runsaasti partikkeleja lauseen ensimmäisenä sanana, samaan tapaan kuin esimerkiksi englannissa. Omien havaintojeni mukaan virkkeen aloittaminen esimerkiksi konnektiivilla (ja sen jälkeisellä pilkulla) on tosin yleistynyt myös äidinkielisten puhujien keskuudessa, joten tämä ei enää välttämättä olekaan epäsuomalainen piirre. Toinen paikka, jossa partikkeleita käytetään epäodotuksenmukaisesti enemmän kuin muualla, on verbinetinen asema, siis ensimmäinen loppupaikka (yhteensä 17 epäodotuksenmukaisella paikalla sijaitsevaa partikkelia). Informanttien tuotoksissa on usein partikkeleja juuri ennen ensimmäistä verbinosaa.

Kaiken kaikkiaan informantit käyttävät partikkeleja eniten lauseen lopussa, ensimmäisestä verbipaikan jälkeisissä asemissa. Lauseen lopun partikkelit ovat myös todennäköisemmin odotuksenmukaisilla paikoilla kuin lauseen alussa (ennen ensimmäistä verbipaikkaa) sijaitsevat partikkelit. (Ks. taulukko 10 s. 83.)

8 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessani olen osoittanut, että edistyneet suomenoppijat käyttävät partikkeleita pääasiassa odotuksenmukaisilla paikoilla. Partikkelien käytössä ja niiden paikan valinnassa on kuitenkin runsaasti yksilöllisiä eroja. Partikkelien määrä ei näytä korreloivan oppijankielen sujuvuuden kanssa. Sen sijaan kaikkein sujuvimmat kielenkäyttäjät osaavat valita kaikkein odotuksenmukaisimmat paikat partikkeleille, ja sujuvuustestien mukaan heikoin informantti käyttää myös kaikkein eniten partikkeleita epäodotuksenmukaisilla paikoilla.

Tutkimukseni suurimpia puutteita on varmasti kunnon vertailuryhmän puuttuminen sanajärjestyksen osalta. Oppijoiden käyttämiä partikkeleita voi toki verrata Parole-aineistoon, mutta myös niiden paikkoja olisi kiinnostava päästä vertaamaan äidinkielisten suomenpuhujien vastaaviin. Informanttieni teksteissä näkyy muun muassa se, että eniten epäodotuksenmukaisesti sijaitsevia partikkeleita on tenttivastauksissa (ks. taulukko 9, s. 82). Olisi kiinnostavaa vertailla, miten paljon sellaista ainesta on suomalaisilla opiskelijoilla. Uskoakseni myös äidinkielliset puhujat saattaisivat käyttää partikkeleita epäodotuksenmukaisilla paikoilla erityisesti kirjoittaessaan nopeasti ja tekstiä muokkaamatta (esim. tenttivastaukset). Aineiston vertaaminen äidinkielisten puhujien tuotoksiin olisi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe.

Toinen suuri ongelma tutkimuksessani on sen tulkinnanvaraisuus. Partikkelit eivät ole mitenkään yksiselitteinen kategoria, ja sanajärjestyksessä on pikemminkin kyse tendensseistä kuin normeista. Olen pyrkinyt toteuttamaan tutkimukseni johdonmukaisesti, mutta monet asiat olisi varmasti voinut tehdä myös eri tavoin. Esimerkiksi lauseiden jakaminen kenttiin sisältää useita tulkinnanvaraisia kohtia, samoin partikkelien luokittelu.

Tutkimusta tehdessä heräsi kiinnostus myös muita oppijankielen sanajärjestyspiirteitä kohtaan. Miten mahtaisivat adverbit sijoittua suomenoppijoiden lauseissa? Tai millä perusteella oppijat täyttävät lauseen teemapaikan? Jos tarkastelisikin oppijoita pitkittäistutkimuksen keinoin, löytyisikö uutta tietoa sanajärjestyksen oppimisesta? Sanajärjestykseen liittyviä jatkotutkimuskohteita olisi lukemattomia. Olisi kiinnostavaa verrata muita sanajärjestyspiirteitä oppijankielen sujuvuuteen. Sujuvuutta kannattaisi testata myös eritasoisilla suomenoppijoiden ryhmillä. Sujuvuuden lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia tarkkuutta ja kompleksisuutta sekä niiden mahdollista korrelaatiota partikkelien käytön ja paikanvalinnan kanssa.

Itselleni tutkimuksen arvokkainta antia on ollut sen huomaaminen, miten paljon edistyneet oppijat todella osaavat. En ole tässä tutkimuksessani tarkastellut oppijankieltä mitenkään laajasti ja kokonaisvaltaisesti vaan olen keskittynyt yhteen oppijankielen piirteeseen, partikkeleiden käyttöön. Kun tarkastelee oppijoiden tuotoksista vain yhtä yksittäistä piirrettä tai rakennetta, voi löytää aivan uusia osaamisalueita oppijoilta. Sellaisetkin informantit, joiden tekstit ovat näyttäneet aluksi vaikeaselkoisilta virheiden viidakoilta, ovatkin yllättäen osoittautuneet taitaviksi

partikkelien käyttäjiksi. Tämä on auttanut minua myös opettajana entistä useammin huomaamaan ainaisten virheiden ja kielen puutteiden sijaan kaiken sen, minkä oppijat jo hallitsevat.

AINESLÄHTEET

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteen laitos, suomen kielen oppiaine.

Parole = Parole-tekstikorpus. [Online.] [Viitattu 10.3.2012.] Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/sanat/taajuuslista/parole.php>.

INFORMANTIT JA AINEISTOKOODIT

TS = LAS2-2. Aineistona las2-2/tenttivastaukset (vuonna 2007 digitoitu aineisto) ja las2-2/muuteksti (vuonna 2007 digitoitu aineisto).

VI = LAS2-4. Aineistona las2-4/tenttivastaukset (vuonna 2007 digitoitu aineisto) ja las2-4tt03te01lo47.

LI = LAS2-5. Aineistona las2-5/tenttivastaukset (vuonna 2007 digitoitu aineisto) ja las2-5/muuteksti (vuonna 2007 digitoitu aineisto).

VE = LAS2-7. Aineistona las2-7/tenttivastaukset (vuonna 2007 digitoitu aineisto) ja las2-7tt02te02lo32.

EN = LAS2-8. Aineistona las2-8/tenttivastaukset (vuonna 2007 digitoitu aineisto) ja las2-8tt02te04lo21.

UN = LAS2-10. Aineistona las2-10/tenttivastaukset (vuonna 2008 digitoitu aineisto) ja las2-10tt03te02lo07.

JA = LAS2-12. Aineistona las2-12/tenttivastaukset (vuonna 2008 digitoitu aineisto) ja las2-12tt02te03lo33.

LÄHTEET

Anhava, Jaakko 1998: *Maailman kielet ja kielikunnat*. Gaudeamus, Helsinki.

Birdsong, David 1992: Ultimate attainment in second language acquisition. *Language* 68, 706–755.

Cefling = CEFLING-projekti. [Online.] [Viitattu 15.3.2012.] Saatavissa: <http://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/cefiling>.

Cipris, Zeljko 2002: *Making sense of Japanese grammar: a clear guide through common problems*. University of Hawai'i Press, Honolulu.

Cook, Vivian 1996: *Second language learning and language teaching*. 2nd ed. Arnold, London.

Coppieters, René. 1987: Competence differences between native and near-native speakers. *Language* 63, s. 544–573.

Ellis, Rod 1994: *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford University Press, Oxford.

Ellis, Rod 2008: *The Study of Second Language Acquisition*. 2nd ed. Oxford University Press, Oxford.

Ellis, Rod – Barkhuizen, Gary 2005: *Analysing learner language*. Oxford University Press, Oxford.

Eurooppalainen viitekehys = Huttunen, Irma – Jaakkola, Hanna (suom.) 2003: *Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen viitekehys*. WSOY, Helsinki.

Franks, Steven – Lavine, James E. 2005: *Case and word order in Lithuanian*. [Verkkodokumentti.] Julkaistu painettuna teoksessa: *Journal of Linguistics* 42. Cambridge University Press, Cambridge. S. 239–288. [Viitattu: 19.3.2012.] Saatavissa: <http://www.cogs.indiana.edu/people/homepages/franks/case%20&%20word%20order%20Lithuanian.pdf>

Gass, Susan M. – Selinker, Larry 1994: *Second Language Acquisition. An Introductory Course*. Earlbaum, Hillsdale.

Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKS, Helsinki.

Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred – Vilkuna, Maria 1980: *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Helsingin yliopisto.

Haumann, Dagmar 2007: *Adverb licensing and clause structure in English*. *Linguistics today* 105. John Benjamins Pub. Co, Philadelphia.

Huomo, Tuomas 1994: *Kontrastiivinen tutkimus suomen ja viron sanajärjestyksestä*. Lisensiaatintyö. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Huomo, Tuomas 1997: *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa. Ajan, omistajan, paikan ja tilan adverbiaalien keskinäiset suhteet suomen kielessä*. TYSYKLJ 55. Turku.

ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. SKS, Helsinki.

Ivaska, Ilmari 2009: *Eksistentiaalilauseen ilmiäiset edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Ivaska, Ilmari – Siitonen, Kirsti 2011: Avainrakenneanalyysi: Tapa tutkia oppijankielen lauserakennetta korpusvetoisesti. [Verkkodokumentti.] Teoksessa: *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011 / n:o 3*. S. 35–47. Toim. E. Lehtinen – S. Aaltonen – M. Koskela – E. Nevasaari – M. Skog-Södersved. [Viitattu: 10.4.2012.] Saatavissa: ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/download/4455/4252.

Ivaska, Ilmari. Re: Graduapua. [Sähköpostiviesti.] Vastaanottaja Anni Toikka. Lähetetty 12.4.2012.

Jaakkola, Hanna 1997: *Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 128, Jyväskylän yliopisto.

Janda, Laura A. – Townsend, Charles E. 2002: *Czech*. [Verkkodokumentti.] [Viitattu 19.3.2012.] Saatavissa: http://www.seelrc.org:8080/grammar/pdf/compgrammar_czech.pdf.

Jarvis, Scott 2000: Methodological Rigor in the Study of Transfer: Identifying L1 Influence in the Interlanguage Lexicon. *Language Learning* 50, s. 245–309.

Jernberg, Johanna 2008: *Suomen vielä-sanan funktioita ja semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Kaivapalu, Annekatrin 2005: *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä studies in humanities 44, Jyväskylän yliopisto.

Kallestinova, Elena Dmitrievna 2007: *Aspects of word order in Russian*. [Verkkodokumentti.] Väitöskirja. University of Iowa. [Viitattu 19.3.2012.] Saatavissa: <http://ir.uiowa.edu/etd/165>.

Kenesei, István – Vago, Robert M. – Fenyvesi, Anna 1998: *Hungarian*. Descriptive Grammars. Routledge, London.

Kärnä, Eveliina 2008: *Koheesio suomenoppijoiden viesteissä ja mielipideteksteissä: aineistona Yleisten kielitutkintojen tekstejä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Language = Journal of the Linguistic Society of America.

Language Learning = A Journal of Research in Language Studies.

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. [Online.] [Viitattu 17.3.2012.] Saatavissa: http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/suomi/tutkimus/tutkimushankkeet/Tutkimushanke_Sii_tonen_Ivaska.html.

Latomaa, Sirkku 1996: Matkalla uuteen kieleen. Teoksessa: *Moneja baareja. Tiellä toimivaan kaksikielisyyteen*. ÄOL:n vuosikirja XLII. S. 97–105. Toim. Helena Ruuska ja Sanna-Marja Tuomi. ÄOL, Helsinki.

Latomaa, Sirkku – Tuomela, Veli 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä? *Vir.*, s. 238–245.

Lauranto, Yrjö 1997: *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta*. Kakkoskieli 2. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Lindén, Eeva 1947: Suomen kielen sanajärjestyksestä. *Vir.* 51, s. 324–331.

Luostarinen, Jukka 2008: *Suomen ja unkarin sanajärjestys epäsuorassa esityksessä*. Pro gradu -tutkielma. Suomalais-ugrilainen kielentutkimus, Turun yliopisto.

Luukka, Minna-Riitta 1992: *Akateemista metadiskurssia: tieteellisten tekstien tekstuaalisia, interpersonaaalisia ja kontekstuaalisia piirteitä*. Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja 46, Jyväskylä.

Martin, Maisa 2003: Kieliopillisesta kuvauksesta oppimistehtäväksi. Teoksessa: *Suolla suomea: perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille*. ÄOL:n vuosikirja XLIX. S. 91–102. Toim. Leena Nissilä, Heidi Vaarala ja Maisa Martin. ÄOL, Helsinki.

Mauranen, Anna 1992: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. University of Birmingham.

Miemois, Ann-Christin 1993: Attitudes to English usage. A comparison between native and non-native speakers. *Near-native proficiency in English*, s. 9–90.

Monto, Riitta 1991: *Venäjän ja suomen sanajärjestys vertailtuna Gogolin Päälystakkinovellin ja sen eriaikaisten suomennosten pohjalta*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Near-native proficiency in English. Toim. Håkan Ringbom. Åbo Akademi 1993.

O'Grady, William D. 1997: *Syntactic development*. University of Chicago.

Rautio, Päivi 1999: *Virolaisten suomenopettajien sanajärjestysongelmat suomenkielisissä kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Ringbom, Håkan (toim.) 1985: *Foreign language learning and bilingualism*. Åbo Akademi.

Ringbom, Håkan 2007: *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Multilingual Matters, Clevedon.

Salmi, Niina 2010: *Virkkeiden ja lauseiden piirteitä edistyneiden suomenoppijoiden teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Selinker, Larry 1974: Interlanguage. Teoksessa: *Error Analysis. Perspectives on second language acquisition*. (Reprinted from International Review of Applied Linguistics X/3, 1972.) S. 31–54. Toim. Jack C. Richards. Longman, London.

Setälä, E. N. 1922: *Suomen kielen lauseoppi*. Otava, Helsinki.

Sharwood Smith, Michael 1994: *Second language learning: Theoretical foundations*. Longman, London and New York.

Siro, Paavo 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Tietosanakirja Oy, Helsinki.

Siitonen, Kirsti 1999: *Agenttia etsimässä. U-verbijohdokset edistyneen suomenoppijan ongelmana*. TYSYKLJ 63. Turku.

Siitonen, Kirsti – Niemelä, Jenny 2011: Mitä pitkittäistutkimus paljastaa edistyneiden suomenoppijoiden kielitaidosta? [Verkkodokumentti.] Teoksessa: *Lähivertailuja* 21. S. 242–279. Toim. Annekatrin Kaivapalu – Johanna Laakso – Pirkko Muikku-Werner – Maria-Maren Sepper. Eesti Rakenduslingvistika Ühing, Tallinna. [Viitattu 10.4.2012.] Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.5128/LV21.10>.

Skehan, Peter 1998: *A Cognitive Approach to Language Learning*. Oxford University Press, Oxford.

Söderman, Tove 1993: Word associations of foreign language learners and native speakers. The phenomenon of a shift in response type and its relevance for lexical development. *Near-native proficiency in English*, s. 91–182.

Tauli, Valter 1983: *Standard Estonian Grammar. Part II Syntax*. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 14. Uppsala.

Timberlake, Alan 2004: *A Reference Grammar of Russian*. Cambridge University Press, Cambridge.

Tirkkonen, Nina 2009: *Aktiivilauseiden sanajärjestys ruotsinkielisen suomenpuhujan välikielissä. Syntaktisten lausetyyppien sanajärjestyksen kvalitatiivista ja kvantitatiivista tarkastelua*. Kandidaatintutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

TYSYKLJ = Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.

Ventola, Eija – Mauranen, Anna (toim.) 1995: *Akateeminen kirjoittaminen tänään ja huomenna*. Yliopistopaino, Helsinki.

Vilkuna, Maria 1989: *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions*. SKS, Helsinki.

Vilkuna, Maria 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. Edita, Helsinki.

Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.

Waller, Tove 1993: Characteristics of near-native proficiency in writing. *Near-native proficiency in English*, s. 183–294.

White, Leila 2008: *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*. 7. painos. Finn Lectura, Helsinki.

Wolfe-Quintero, Kate – Inagaki, Shunji – Kim, Hae-Young 1998: *Second Language Development in Writing: Measures of Fluency, Accuracy and Complexity*. University of Hawai'i Press, Honolulu.

YKI = *Yleisten kielitutkintojen perusteet* 2002. Opetushallitus, Helsinki.

ÄOL = Äidinkielen opettajain liitto.

LIITTEET

Liite 1: Aineistossa esiintyvät partikkelit aakkosjärjestyksessä.

Partikkeli	Esiintymät	Tyyppi	Huomioita	Perustelut partikkeli-tulkinnalle (ISK:n sivu)
<i>ainakin</i>	8	fokuspartikkeli		s. 770
<i>ainoastaan</i>	8	fokuspartikkeli		s. 770
<i>(ei) ainoastaan (- vaan myös)</i>	2	fokuspartikkeli		s. 770
<i>edelleen</i>	6	fokuspartikkeli		s. 644
<i>edelleenkin</i>	4	fokuspartikkeli		s. 644
<i>ehkä</i>	22	modaalipartikkeli		s. 770
<i>enää</i>	17	fokuspartikkeli	yhden kerran muodossa <i>ennä</i>	s. 770
<i>erityisesti</i>	9	fokuspartikkeli		s. 1077
<i>esim.</i>	87	fokuspartikkeli		s. 806
<i>esimerkiksi</i>	51	fokuspartikkeli	yhden kerran muodossa <i>esmerkiksi</i>	s. 806
<i>etenkin</i>	6	fokuspartikkeli	kolme kertaa muodossa <i>eteenkin</i>	s. 770
<i>ikään kuin</i>	3	modaalipartikkeli		s. 1122 + oma tulkinta
<i>itse</i>	2	fokuspartikkeli		s. 747 + oma tulkinta
<i>itse asiassa</i>	2	sävypartikkeli		s. 1332 + oma tulkinta
<i>jo</i>	37	fokuspartikkeli		s. 770
<i>jopa</i>	15	fokuspartikkeli		s. 770
<i>juuri</i>	15	fokuspartikkeli		s. 770
<i>-kAAn</i>	9	fokuspartikkeli		s. 770
<i>kai</i>	3	modaalipartikkeli		s. 770
<i>kenties</i>	2	modaalipartikkeli		s. 770
<i>kerran</i>	1	sävypartikkeli		oma tulkinta
<i>-kin</i>	79	fokuspartikkeli		s. 770
<i>kuitenkaan</i>	6	konnektiivi		s. 1087
<i>kuitenkin</i>	34	konnektiivi		s. 1087
<i>kuulemma</i>	1	modaalipartikkeli		s. 770
<i>kyllä</i>	2	modaalipartikkeli		s. 770
<i>lähinnä</i>	1	fokuspartikkeli		oma tulkinta
<i>myös</i>	184	fokuspartikkeli	yhden kerran muodossa <i>myöse</i>	s. 770
<i>(ei ainoastaan - vaan) myös</i>	2	fokuspartikkeli		s. 770
<i>(paitsi -) myös</i>	2	konnektiivi		s. 1045

<i>myöskin</i>	2	fokuspartikkeli		s. 770
<i>myöskään</i>	2	fokuspartikkeli		s. 770
<i>niinpä</i>	2	konnektiivi		s. 1078
<i>nimenomaan</i>	8	fokuspartikkeli		s. 808
<i>-pA</i>	2	sävyartikkeli		s. 770
<i>paitsi</i>	7	fokuspartikkeli		s. 695
<i>paitsi (-myös)</i>	2	konnektiivi	yhden kerran muodossa <i>paitsi</i>	s. 1045
<i>pelkästään</i>	5	fokuspartikkeli		s. 770
<i>siis</i>	16	konnektiivi		s. 1078
<i>siksi</i>	7	konnektiivi		s. 790, s. 1381 + oma tulkinta
<i>silti</i>	7	konnektiivi		s. 1087
<i>siltikään</i>	1	konnektiivi		s. 1087
<i>sitä paitsi</i>	2	konnektiivi		s. 919
<i>taas</i>	26	konnektiivi		s. 1049
<i>tietenkin</i>	2	modaalipartikkeli		s. 770
<i>tietysti</i>	4	modaalipartikkeli		s. 770
<i>todella</i>	1	fokuspartikkeli		s. 1333 + oma tulkinta (vrt. <i>tosiaan</i>)
<i>toisaalta</i>	22	konnektiivi		s. 1049
<i>tosiaan</i>	1	fokuspartikkeli		oma tulkinta
<i>tosiaan</i>	1	modaalipartikkeli		s. 980
<i>tosiaankaan</i>	1	modaalipartikkeli		s. 980
<i>tosin</i>	2	konnektiivi	kaksi kertaa muodossa <i>tosiaan</i>	s. 1087
<i>tuskin</i>	2	modaalipartikkeli		s. 770
<i>vaikkapa</i>	4	fokuspartikkeli		s. 806
<i>vain</i>	62	fokuspartikkeli	yhden kerran muodossa <i>vaan</i>	s. 770
<i>varsinaisesti</i>	3	fokuspartikkeli		oma tulkinta (vrt. <i>erityisesti</i>)
<i>varsinkin</i>	7	fokuspartikkeli		s. 770
<i>vasta</i>	14	fokuspartikkeli		s. 794
<i>vielä</i>	18	fokuspartikkeli		s. 770
<i>vähintään</i>	2	fokuspartikkeli		s. 810
<i>yhä</i>	2	fokuspartikkeli		s. 644
YHTEENSÄ	857			

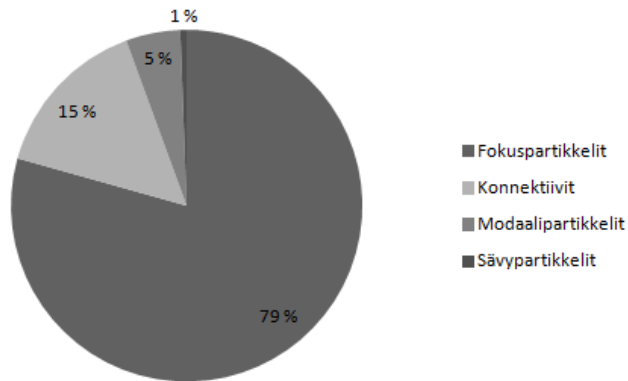
Eri partikkeleita yhteensä: 50.

Liite 2: Informanttien taustatiedot.

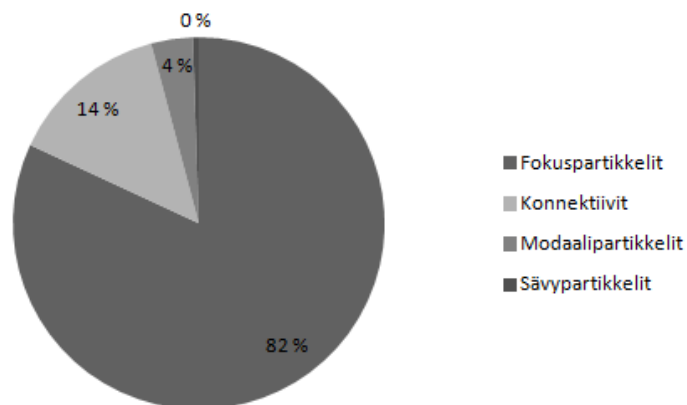
Nimike/ koodi	Syntymävuosi	Sukupuoli	Kotimaa	Äidinkieli	Asunut Suomessa	Opiskellut suomea Suomessa	Opiskellut suomea muualla	Kielet, joita puhuu	Aineisto kerätty	Taustatiedot kerätty
TS / las2-2	1983	N	Tšekki	tšekki	7-12 kk	1 v	3 v	tšekki, englanti, suomi, saksa, viro	v. 2007	v. 2007
VI / las2-4	1985	N	Viro	viro	7-12 kk	1 v	6 v	viro, suomi, englanti, unkari, venäjä	v. 2007 ja 2011	v. 2007
LI / las2-5	1983	N	Liettua	liettua	3-4 v	4 v	3 v	suomi, englanti, liettua	v. 2007	v. 2007
VE / las2-7	1960	N	Venäjä	venäjä	5-6 v	5-6 v	ei	venäjä, suomi, englanti, ranska	v. 2006 ja 2008	v. 2009 (kuvaa tilannetta v. 2006)
EN / las2-8	1974	M	USA	englanti	3-4 v	4 v	4-5 v	englanti, suomi	v. 2007	v. 2007
UN / las2-10	1983	N	Romania	unkari	2-3 v	2 v 3 kk	4 v	unkari, romanian, suomi, englanti, saksa, viro	v. 2007 ja 2008	v. 2009
JA / las2-12	1979	N	Japani	japani	5-6 v	6 v	3 v	japani, suomi, englanti	v. 2008 ja 2009	v. 2009

Liite 3: Partikkeliryhmien osuudet kaikista partikkeleista.

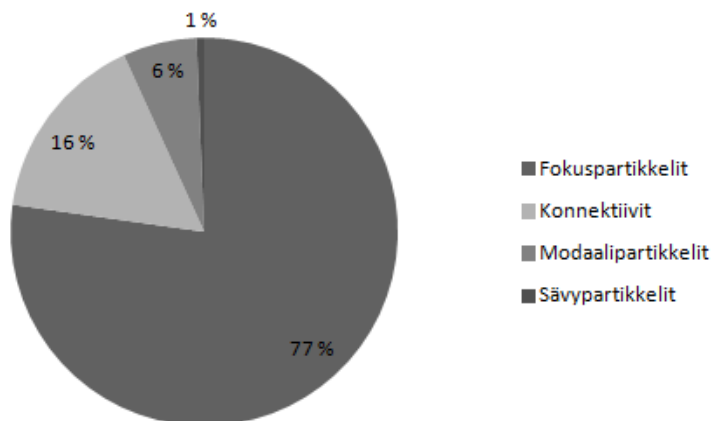
a) Partikkeliryhmien prosenttiosuudet koko aineiston partikkeleista.

b) Partikkeliryhmien prosenttiosuudet tenttivastausten partikkeleista.

c) Partikkeliryhmien prosenttiosuudet muiden tekstien partikkeleista.

Liite 4: Partikkelien määrä jokaisessa aineiston tekstissä erikseen (partikkeliryhmittäin).

Informantti	Tekstilaji	Modaali- partikkelit	Sävy- partikkelit	Fokus- partikkelit	Konnek- tiivit	Yhteensä
TŠ	tentti	1	1	37	1	40
TŠ	muu teksti	14	2	40	6	62
VI	tentti	4	0	54	3	61
VI	muu teksti	13	0	69	14	96
LI	tentti	0	0	78	13	91
LI	muu teksti	1	0	116	20	137
VE	tentti	0	0	28	7	35
VE	muu teksti	0	0	29	5	34
EN	tentti	6	0	28	3	37
EN	muu teksti	1	1	40	9	51
UN	tentti	3	1	75	11	90
UN	muu teksti	0	0	49	11	60
JA	tentti	0	0	17	16	33
JA	muu teksti	0	0	20	10	30
Yhteensä		43	5	680	129	857

Liite 5: Epäodotuksenmukaisilla paikoilla sijaitsevat partikkelit niiden lauseaseman mukaan (informanttikohtainen erittely).

	TŠ	VI	LI	VE	EN	UN	JA
Avaus	2	0	1	0	2	0	0
Esikenttä	1	2	6	2	5	2	1
Teemapaiikka	3	1	1	1	0	1	0
Loppupaikka 1	5	4	3	1	4	0	0
Verbipaikka 1	0	0	0	0	1	0	1
Loppupaikka 2	4	6	1	1	1	6	1
Verbipaikka 2	1	0	0	0	0	0	0
Loppupaikka 3	0	2	1	2	0	4	1
Verbipaikka 3	0	0	0	0	0	0	0
Loppupaikka 4	0	0	0	0	0	0	0
Yhteensä	16	15	13	7	13	13	4